ALEKO KONSTANTINOV

Bai Ganiu

237

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

ALEKO KONSTANTINOV

Bai Ganiu

Roman

1964

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Traducere de *Tudor Călin* şi *Ioachim Botez*
Prefaţă şi tabel cronologic de *Laura Baz-Fotiade*

Алеко Константинов
съчинения том първи
1957
Български Писател
София

PREFAŢĂ

Stai! Jos mîinile! Nu te-atinge de popor! Scoate-ţi pălăria şi închină-te în faţa acestui martir chinuit, în faţa acestui mucenic atît de răbdător, în faţa aceluia care îţi dă hrană şi viaţă, închină-te în faţa poporului bulgar! Acest popor, în clipa cînd a avut un ideal luminos în faţa sa, în clipa cînd i s-a indicat un ţel sfînt, s-a avîntat spre el cu o însufleţire demnă de o naţiune nobilă şi progresistă!

ALEKO KONSTANTINOV

În ultima decadă a secolului al XIX-lea a înflorit în literatura bulgară talentul celui ce avea să devină mai tîrziu scriitorul clasic, satiricul Aleko Konstantinov.

În creaţia sa literară, cantitativ redusă, s-au reflectat contradicţiile unei lumi capitaliste în dezvoltare, a fost demascat şi condamnat cu tărie burghezul lacom, au fost dezvăluite psihologia, morala şi filozofia lui de exploatator. Rîsul cu care i-a biciuit

Aleko Konstantinov pe „mai-marii zilei" făcea să se destrame tremurul slugarnic al unora şi trezea în cei asupriţi sentimentul demnităţii umane, dorinţa de a lupta pentru drepturile lor.

Scriitorul s-a născut la 1 ianuarie 1863, în casa bogatului negustor din Sviştov, Ivaniţa Hagi Konstantinov. Tatăl său, mînat de nevoile meseriei sale, călătorise prin multe ţări şi cunoştea cîteva limbi străine ; el s-a străduit ca şi fiul său să primească o educaţie aleasă.

Primii paşi în viaţă ai tînărului Konstantinov sînt conduşi de Emanuil Vaskidovici şi Ianko Mustakov, cunoscuţi pedagogi şi activişti pe tărîm social. Aceştia reuşesc să dezvolte în tînărul lor elev dragostea faţă de literatura revoluţionară din perioada luptei pentru eliberarea naţională, înaltele idealuri civice, care au avut o înrîurire deosebită asupra formării opiniilor scriitorului de mai tîrziu.

Conform dorinţei tatălui său, Aleko îşi continuă studiile în Rusia, la renumitul pension bulgar al lui Todor M. Minkov din Nikolaev. Cu toată atmosfera grea ce domnea în pension, toate abuzurile, pedepsele corporale şi supravegherea strictă la care erau supuşi elevii, existau totuşi pedagogi înaintaţi, ca Nikolai Ivanovici Lenţ, care i-au ajutat să-şi procure operele lui Herzen, Cernîşevski, Dobroliubov şi Pisarev, interzise pe atunci, care le dezvoltau dragostea faţă de poezia realistă a lui Nekrasov, Heine şi Schiller. În acest mod, Konstantinov face cunoştinţă cu literatura rusă şi cu ideile înaintate ale literaturii apusene.

Prima operă a lui Aleko Konstantinov care vede lumina tiparului este poezia *Oglinda*. De altfel, întreaga lui operă va fi ca o oglindă uriaşă, puternică şi atotcuprinzătoare, în care se va reflecta în toată goliciunea ei realitatea crudă şi apăsătoare. Razele

ei puternice vor pătrunde pînă în colţurile cele mai întunecoase, arătînd nemilos contemporanilor şi generaţiilor viitoare adevărul. Nu este întîmplător că Aleko Konstantinov trimite spre publicare această primă creaţie a sa ziarului *Ţelokupna Bălgaria*[1], condus de unul dintre adevăraţii apărători ai drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti — Petko Slaveikov. Această poezie, apărută în 1880, este o primă încercare de creare a poeziei politice demascatoare în Bulgaria. Ea a apărut într-o perioadă cînd în poezia bulgară tema majoră era exprimarea recunoştinţei naţionale faţă de cei ce au luptat pentru cîştigarea libertăţii de sub jugul otoman, şi numai din cînd în cînd apăreau unele aprecieri critice la adresa realităţii înconjurătoare. Cu toate că nu poate fi învinuit de lipsă de recunoştinţă faţă de eroii trecutului, Aleko Konstantinov este atras de contemporaneitate, de biciuirea tuturor acelora care sînt străini de popor şi de adevăratele lui idealuri. Chiar din prima sa încercare poetică răsună acordurile unei aspre critici a realităţii. În *Oglinda* sînt satirizate toate laturile negative din viaţa social-politică de atunci a ţării: lipsa de scrupule, necinstea, imoralitatea. Aici sînt adunaţi toţi eroii birocraţiei burgheze: funcţionari carierişti, şarlatani, şperţari etc., o întreagă galerie de tipuri caracteristice pentru condiţiile în care se forma tînărul stat bulgar. Cu toate că autorul nu se poate lăuda încă cu realizări artistice deosebite, remarcabilă rămîne însă vigilenţa sa politică.

Ucenicia literară a lui Aleko Konstantinov continuă cu a doua încercare: poezia *De ce?*, apărută în 1881 în ziarul *Svobodna Bălgaria*[2]. Şi de această dată este vorba de o luare de poziţie fermă faţă de

[1] Bulgaria indivizibilă.

[2] Bulgaria liberă.

unele manifestări social-politice din Bulgaria, ca atitudinea unor anumite cercuri față de asasinarea țarului Alexandru al II-lea.

Între anii 1881—1885, Aleko Konstantinov este student la Facultatea de drept a Universității din Odesa. Perioada studiilor universitare coincide cu o perioadă de neagră reacțiune, ce a urmat după asasinarea țarului Alexandru al II-lea. Nu numai asasinarea țarului, dar și evenimentele care se desfășoară în Bulgaria în acești ani au creat o puternică tensiune politică printre studenții bulgari din acest mare oraș rus, cu vechi tradiții revoluționare. În Bulgaria, țarul Alexandru Battenberg, printr-o lovitură de stat, suspendă constituția, iar oamenii politici bulgari democrați sînt supuși unei crunte urmăriri, în urma căreia Petko Karavelov și Petko Slaveikov sînt siliți să fugă în Rumelia de răsărit, iar Dragan Țankov, unul dintre conducătorii de vază ai partidului liberal, este trimis în exil la Vrața. În semn de protest, studenții bulgari din Odesa se adună la un miting și trimit o scrisoare de salut lui Dragan Țankov. Aleko Konstantinov asistă atît la miting, cît și la discuțiile duse, și după două zile scrie poemul *Cîntecul despre Slobod Madjar și Plamen Teniu*, editat în 1883 la Rusciuk, fără iscălitura autorului. Din acest poem reies clar simpatiile lui Konstantinov față de forțele progresiste din țară.

În 1885, după terminarea cu succes a universității, tînărul scriitor se întoarce în Bulgaria plin de entuziasm și nădejdi. Din păcate, el nimerește în atmosfera de luptă politică în continuă ascuțire, ce a dus la instaurarea dictaturii lui Stambolov. Camarila guvernamentală, care avea nevoie de slugi devotate pentru un regim de teroare și abuzuri, nu putea să-l accepte. În 1888, din ordinul personal al lui Stambolov, este dat afară din serviciu, deoarece refu-

zase să dea curs unei indicaţii personale a atotputernicului dictator.

Konstantinov este nevoit să se ocupe cu avocatura, meserie care nu-l atrăgea de fel şi care totuşi nu l-a salvat de la o permanentă lipsă de bani. Nu degeaba întreaga Sofie îl cunoştea ca „avocat al afacerilor gratuite".

Cu toate greutăţile materiale, marea durere personală (într-o perioadă foarte scurtă şi-a pierdut pe toţi cei apropiaţi), nu numai că nu s-a descurajat, dar i-a uimit pe toţi cei din jurul său cu nesecata sa dragoste de viaţă, cu blîndeţea şi frumuseţea sa sufletească, dar şi cu o nesecată ură faţă de nedreptate, asuprire şi abuz. Timid, însă cu un simţ poetic deosebit, era în acelaşi timp un luptător nemilos, caustic şi dîrz.

Konstantinov îşi face adevărata intrare în literatură la jumătatea decadei a opta a secolului trecut, cu traducerile sale din literatura rusă. Ele pot fi considerate şi astăzi ca făcînd parte din rîndul celor mai bune traduceri poetice în limba bulgară.

În perioada de cruntă reacţiune şi abuzuri, de politică rusofobă deschisă dusă de Stambolov, el se adresează poeziei iubitoare de libertate a lui Puşkin şi Lermontov (traduce *Poltava*, *Fîntîna din Bakcisarai*, *Ţiganii*, *Demonul* — împreună cu Pencio Slaveikov, *Fugarul*), face apel la muza revoluţionară a lui Nekrasov, pentru care nutreşte o simpatie deosebită (traduce un fragment din *Femei ruse* şi *Calea ferată*, apărute amîndouă în *Periodicesko spisanie* [1], în 1889).

Merită amintită de asemenea şi interesanta traducere a renumitei opere satirice a lui Molière, *Tartuffe*.

În timpul călătoriilor întreprinse prin ţară, ca judecător şi apoi ca avocat, scriitorul are ocazia să se

[1] Revista periodică.

convingă tot mai mult de caracterul antipopular al regimului lui Stambolov.

„*Vedem cu toţii* — scria el în 1888 — *şi sîntem conştienţi de oroarea activităţii antisociale şi de corupţia desfăşurată de aceste persoane, dar dacă se întîlnesc doi bulgari, se vor uita mult unul la altul pînă cînd se vor hotărî să-şi împărtăşească unul altuia dezgustul pe care îl au faţă de asemenea manifestări ; dacă li se adaugă însă un al treilea, se va aşterne o tăcere de mormînt, vor cădea cu toţii într-o stare de apatie obişnuită, vor da din mîini a neputinţă şi vor spune : «Putem noi oare schimba lumea ?»*"

După cum am arătat şi mai sus, Konstantinov a călătorit mult. A străbătut pe jos aproape întreaga Bulgarie, a vizitat Praga (1891), Parisul (1889). Aceste călătorii l-au ajutat să înţeleagă şi mai bine caracterul relaţiilor sociale ce începeau să-şi facă loc în Bulgaria. În anul 1893 el reuşeşte să-şi îndeplinească visul : vizitează Expoziţia universală de la Chicago.

Întors în patrie, publică prima sa operă importantă, *Pînă la Chicago şi înapoi* (1893). În centrul operei se află descrierea amănunţită a expoziţiei de la Chicago. Autorul nu se mulţumeşte însă numai cu descrierea pavilioanelor, ci face şi unele aprecieri, care înviorează povestirea, făcînd-o mai interesantă. El foloseşte acelaşi procedeu şi atunci cînd descrie America sau strălucirea Londrei şi cînd în contrast cu acestea prezintă mizeria cartierelor muncitoreşti.

În notele de călătorie *Pînă la Chicago şi înapoi*, Aleko Konstantinov nu se mărgineşte la o înregistrare indiferentă a evenimentelor, sentimentele exprimate de el se schimbă o dată cu cele ce i se perindă prin faţa ochilor. El critică cu asprime atît realitatea engleză, cît şi pe cea americană, şi cu toate că aceste note de călătorie cuprind observaţii culese în străi-

nătate, autorul nu este şi nu se simte rupt de viaţa patriei sale. Corupţia şi decăderea capitalismului apusean erau caracteristice şi celui bulgar.

În aceste note de călătorie, Aleko Konstantinov pune în valoare trăsăturile caracteristice ale creaţiei sale — pe de o parte el îl prezintă pe om, iar pe de altă parte natura, cu bogata ei varietate. În ambele cazuri însă, el dă dovadă de un spirit de observaţie deosebit, reuşind să prezinte tablouri emoţionante, reale, pline de viaţă. Reamintim doar descrierea icebergului întîlnit în mijlocul oceanului şi peisajul măreţ al cascadei Niagara. Cîtă culoare, frumuseţe şi măreţie există în ele ! Peste tot apare însă omul cu sentimentele, visele şi temerile sale. Figuri simple, realizate din cîteva trăsături, dar pline de viaţă, convingătoare.

Pînă la Chicago şi înapoi rămîn unele dintre cele mai pasionante note de călătorie din literatura bulgară. Scrise cu un avînt creator deosebit, ele sînt lipsite de banalitate şi şablon, producînd şi astăzi aceeaşi emoţie artistică asupra numeroşilor săi cititori ca şi în primele zile după apariţie.

Dintre cele mai interesante note de călătorie scrise de Aleko Konstantinov în urma călătoriilor prin Bulgaria, putem cita : *Pînă la Jeliuşa în vagoane de vite*, *Ce, Elveţia... ?*, *În Elveţia bulgară*, *Sofia-Mezdra-Vraţa*, *În martie la Cepino* ş.a. În ele, scriitorul bulgar se manifestă nu numai ca un mare maestru al peisajului, dar şi ca un bun foiletonist, ce satirizează manifestări concrete din viaţa social-politică a ţării. Fondul rămîne însă acelaşi : puternica emoţie estetică în faţa măreţiei naturii şi a veşnicei ei frumuseţi. Ca orice mare artist, Aleko Konstantinov nu poate suferi atmosfera moartă şi rece, ci iubeşte cu pasiune mişcarea, viaţa, pe care ştie să le redea ca nimeni altul.

Peisajul său este plin de colorit şi armonie, viaţa omului se împleteşte strîns cu măreţia peisajului. Cu toate acestea, natura nu este în stare să-l facă pe autor să uite cotidianul, şi acesta găseşte întotdeauna motive pentru a-şi îndrepta săgeţile sale satirice către toţi cei ce lipsesc viaţa de frumuseţe şi bucurie. Despre toate acestea, el nu ne vorbeşte în general, ci cu precizia unui publicist. În notele sale de călătorie autorul îşi exprimă, de exemplu, indignarea faţă de neregulile ce există în cadrul administraţiei Căilor Ferate, face unele observaţii spirituale asupra unor probleme spinoase ale acelor timpuri ş.a. Aleko Konstantinov este nemulţumit şi de cei care în admiraţia lor oarbă faţă de tot ce este străin văd frumuseţea Tirolului şi a Elveţiei, ignorînd însă măreţia munţilor natali.

1894 a fost un an de cotitură pentru Aleko Konstantinov. Ca mulţi alţii, el a crezut că răsturnarea lui Stambolov va deschide o nouă eră în istoria Bulgariei. Realitatea a arătat însă repede caracterul iluzoriu al acestor speranţe. Alegerile pentru Camera Deputaţilor din luna septembrie au demascat total demagogia guvernului lui Stoilov, care a venit la putere cu lozinca „Libertate şi egalitate", în practică dominînd însă aceleaşi abuzuri ca şi mai înainte.

Fiind un democrat mic-burghez, Konstantinov credea în posibilitatea unei schimbări a stării de lucruri de atunci pe calea reformelor democratice, efectuate cu sprijinul poporului.

Konstantinov nu a înţeles socialismul, dar, ca un adevărat democrat, avea un respect deosebit faţă de luptătorii pentru cauza clasei muncitoare, admirîndu-le devotamentul faţă de popor şi spiritul de abnegaţie. De aceea, nu întîmplător, D. Blagoev, dînd o înaltă apreciere talentului lui de satiric, luptei sale curajoase pentru democraţie, a făcut interesanta presupunere că

marele satiric ar fi ajuns conştient la socialism dacă nu ar fi intervenit moartea lui timpurie.

Aleko Konstantinov nu a fost un teoretician al artei, dar numai după cele cîteva recenzii scrise de el se poate trage concluzia că era un adept convins al artei realiste. Subliniind comunitatea sa de vederi cu marii scriitori realişti I. Vazov, S. Mihailovski şi T. Vlaikov, putem afirma că el s-a ridicat întotdeauna cu hotărîre împotriva „artei pure".

De la 21 septembrie 1894 şi pînă la moartea scriitorului (mai 1897), în paginile ziarului *Zname* au apărut regulat foiletoanele şi schiţele lui, care — după aprecierile contemporanilor — erau „... *un adevărat eveniment social şi literar în Bulgaria*".

Foiletoanele lui Konstantinov sînt strîns legate de cele ale lui Botev prin ura lor neîmpăcată faţă de duşmanii poporului, prin profundul lor democratism, prin plasticitatea şi preciziunea satirei. Iubindu-şi cu pasiune patria, fiind profund emoţionat de realizările minţii şi mîinilor omeneşti, pe care le-a cîntat în schiţele sale pline de lirism, autorul şi-a îndreptat în mod deosebit atenţia asupra criticii fenomenelor negative ale realităţii înconjurătoare.

Figurile de afacerişti lacomi şi lipsiţi de scrupule, deputaţi, jurnalişti necinstiţi, mari politicieni burghezi şi chiar figura ţarului Ferdinand din foiletoanele lui Konstantinov arătau caracterul arbitrar al politicii desfăşurate în ţară, caracterul imoral al claselor stăpînitoare, lăcomia şi tendinţa nestăvilită spre îmbogăţire, descompunerea presei burgheze corupte, servilismul dezgustător al lacheilor reacţiunii.

Într-unul din foiletoanele sale *(Scrisori prietenesti)*, satiricul scria : „*Un om cu temperamentul meu este capabil să prindă comicul în momentele sale cele mai tragice*". Această frază subliniază nu numai originalitatea talentului lui, dar şi faptul că el era capabil

să surprindă comicul în realitatea cea mai diversă. Satiricul a înţeles de asemenea că în viaţă comicul şi tragicul se întîlnesc şi se întrepătrund uneori. Făcîndu-ne să rîdem de lucrurile hidoase, el ne descoperea toată profunzimea durerii poporului.

Un fapt din viaţă îl interesa pe Konstantinov nu numai ca mijloc de demascare al unui fenomen şi personaj dat, dar mai ales ca o posibilitate de generalizare a fenomenelor de viaţă. Avînd în faţă un scop concret, satiricul nu uita niciodată generalul, principalul, şi se străduia întotdeauna să descopere sensul celor întîmplate.

Problematica foiletoanelor definea şi caracterul personajelor principale. De cele mai multe ori, acestea erau contemporanii scriitorului, şi datorită îndemînării lui de a scoate în evidenţă trăsăturile cele mai caracteristice, ce definesc fondul social al conduitei sau politicii duse de ei, numele lor au devenit simboluri negative sau au servit în viitor ca definiţie a unui fapt sau fenomen social asemănător.

Foiletoanele sale cele mai reuşite sînt cuprinse în ciclul intitulat *Oameni diferiţi, idealuri diferite*, scris cu puţin înainte de moarte.

În aceste foiletoane, care prin forma lor amintesc o povestire lipsită de acţiune, autorul a creat caractere ce se reţin, aprofundate din punct de vedere psihologic (atît cît o permitea genul), aceasta contribuind la demascarea gîndirii şi comportării lor. Arătînd diferenţa de caracter a reprezentanţilor diferitelor grupări sociale, „originalitatea" idealurilor lor, satiricul subliniază trăsăturile lor comune : setea de îmbogăţire, lipsa totală de principialitate, slugărnicia, imoralitatea. Prin figurile personajelor se concretizează şi se descoperă artistic ideea subliniată şi în foiletonul *Pasiune* : bogăţia este *„renta înjosirii şi a servilismului"*.

Poziţia autorului, condamnarea, ura, compătimirea îşi găsesc expresivitate în detaliile şi metodele cele mai variate : epitetul sau comparaţia ironică, într-un ton voit elogios cu toată hidoşenia evidentă a lucrurilor, în digresiunea publicistică ş.a.

Un rol artistic deosebit îl joacă şi pseudonimele satiricului, cel mai popular şi răspîndit dintre ele devenind Fericitul, care include reflectarea unei împletiri originale a calităţilor personale ale autorului (dragostea de viaţă, dragostea faţă de oamenii simpli, caracterul exaltat şi liric al sufletului) cu un adecvat conţinut ideologic. El este Fericitul, deoarece este sărac şi cinstit, deoarece nu aparţine cercului celor bogaţi, pătaţi de ruşine şi josnicie. El este Fericitul cu toate că nu are în buzunar nici cîţiva bănuţi pentru o ţigară. Sub acest pseudonim se ascunde şi o profundă ironie — este prea tristă, mică şi relativă fericirea într-o ţară plină de durere şi amărăciune.

Foiletoanele scriitorului democrat, saturate de luptă politică, pătrunse de patosul demascării, au avut un mare rol educativ şi mobilizator. Aceasta explică şi popularitatea lor neobişnuită în acei ani.

*

O glorie nemuritoare i-a adus lui Aleko Konstantinov opera sa satirică *Bai Ganiu*. „*O cunosc nu numai cei ce ştiu carte şi care consideră o datorie să citească această operă uimitoare* — scria G. Bakalov —, *dar şi cei care nu ştiu carte, cei care cunosc «aventurile» lui Bai Ganiu din relatările orale.*"

Scriitorul a lucrat patru ani la această operă, din 1894 pînă în 1897. La început ea a apărut sub forma unor povestiri separate în revista *Misăl* sau în ziarul *Zname*, iar în 1895 autorul a adunat povestirile într-un volum intitulat *Aventurile extraordinare ale*

unui bulgar din zilele noastre. De atunci au apărut mai multe ediții — atît în Bulgaria, cît și peste hotare.

Din punct de vedere compozițional, cartea renumitului scriitor satiric bulgar este deosebit de interesantă. Există două momente principale în desfășurarea acțiunii: „aventurile" eroului peste graniță, și „aventurile" lui din țară. Fiecare parte se compune din povestiri separate, legate între ele doar prin figura eroului principal, în dezvoltarea sa. Prima parte este formată din nouă povestiri, iar ultima avea în prima ediție numai trei, la care se vor mai adăuga cu timpul încă cîteva. Povestirile sînt prezentate sub forma unor discuții prietenești: *„Ce-ar fi să povestim cîte-o năzdrăvănie de-a lui bai Ganiu? — Bună idee! strigarăm noi. — Să-ncep eu, că știu o grămadă. — Ba eu! Tu habar n-ai!"* Această metodă a discuțiilor, purtate de un grup de prieteni, permite autorului să-și pună eroul în cele mai diferite situații, să-l facă să se ciocnească cu oameni diferiți, să-i arate atitudinea față de un eveniment sau altul, aducînd astfel în fața cititorului un personaj multilateral, cu un caracter individual puternic exprimat.

Dar, munca asupra operei nu s-a încheiat cu apariția cărții. După apariția primelor povestiri despre bai Ganiu, eroul povestirii a căpătat un caracter general, fiind sinonim cu o serie întreagă de fenomene: cupiditate, lipsă de cultură și obrăznicie, lăcomia nestăpînită a exploatatorului, o atitudine disprețuitoare față de popor.

Scriitorul, înțelegînd la ce îl obligă succesul cărții, continuă să publice povestiri noi, care completează caracteristicele anterioare ale eroului, mai ales prin dezvăluirea practicii sale politico-sociale. Din păcate, autorul nu a reușit să lege mai strîns din punct de vedere compozițional ultimele povestiri cu cele apărute anterior. Moartea i-a întrerupt activitatea.

Totuşi, unitatea ideii, cît şi prezentarea sa artistică, existenţa unei logici interioare, noutatea fiecărei povestiri şi poziţia sa în acţiunea de caracterizare generală a eroului ne dau posibilitatea să considerăm că această operă are un caracter unitar, este un ciclu unic de povestiri satirice.

Ideea creării acestei opere a apărut la scriitor cu mult înainte de a începe lucrul asupra ei. În notele de călătorie *Pînă la Chicago şi înapoi,* în scrisorile adresate prietenilor el aminteşte de bai Ganiu ca de un personaj care îl preocupă, căruia ar vrea să-i dea viaţă într-o operă. În primul său foileton, apărut la 21 septembrie 1894, Konstantinov scria : *„Iată epoca care îmi oferă un material inepuizabil pentru* bai Ganiu". Ca şi în foiletoane, el dorea să redea fondul tristei realităţi, spiritul cupidităţii, lăcomiei şi îmbogăţirii cu orice preţ şi prin orice mijloace, spiritul lui bai Ganiu, care *„a cuprins toată orînduirea socială şi şi-a pus amprenta şi pe politică, şi pe partide, şi pe presă".*

În *Bai Ganiu,* Konstantinov ne-a dat un tablou satiric mult mai puternic şi mai complet al epocii sale decît cel prezentat mai înainte în foiletoane. Ne-a prezentat cu deosebită măiestrie figura principalului purtător al raporturilor capitaliste din ţară — exploatatorul rapace.

În literatura clasică bulgară întîlnim şi alţi „fraţi" ai lui bai Ganiu. Aşa este Gorolomov din nuvela lui Ivan Vazov *Epoca creatoare de oameni mari,* sau Kamenov din nuvela *Kamenov — o imagine a moravurilor noastre politice contemporane* de Todor Vlaikov. Însă eroul lui Aleko Konstantinov poartă amprenta unei anumite epoci istorice — este reprezentantul social al dezvoltării capitalismului în Bulgaria după eliberarea de sub jugul otoman. Cu toate elementele comune ce-l leagă de predecesorii săi, bai Ganiu se

deosebeşte radical de ei prin conduita sa morală şi mai ales prin ideologia sa caracteristică epocii care l-a creat.

Figura lui bai Ganiu este zămislită de satiric prin generalizarea unor observaţii nenumărate asupra a sute de bai Ganiu, Docioolu, Gocioolu ş.a. Dar se poate afirma că bai Ganiu îşi are şi anumite prototipuri. Unul este Ganiu Somov din Kazanlîk, care vindea ulei de trandafiri falsificat la expoziţia din Chicago, unde de altfel îl cunoaşte şi Aleko Konstantinov. Un alt prototip este Ganiu Ciolakov, procuror în timpul dictaturii lui Stambolov, care se declară de acord să susţină rechizitoriul împotriva binefăcătorului său Vasil Drumev [1].

Cu toate că bai Ganiu este una dintre cele mai concrete şi mai vii imagini din literatura bulgară şi prin trăsăturile sale îi putem uşor determina apartenenţa socială, totuşi în jurul lui s-au purtat multă vreme tot felul de discuţii contradictorii. Astfel, criticii literari burghezi s-au străduit intenţionat sau inconştient să înrădăcineze părerea că bai Ganiu ar exprima cu mijloacele artei caracterul naţional bulgar, că el ar întruni trăsături tipice pentru poporul bulgar, tinzînd prin aceasta să arate că bai Ganiu ar fi tipul bulgarului în general ; alţii susţineau că el ar prezenta numai caracterele şi manifestările negative ale bulgarului. Aceşti critici literari burghezi au falsificat conştient sau inconştient adevărul, datorită faptului că au fost adepţi ai unor concepţii idealiste şi formalist-estetice în tratarea problemelor literare.

Împotriva acestor păreri greşite s-au ridicat reprezentanţii criticii progresiste şi ştiinţifice, care au adus o contribuţie importantă la lămurirea justă a principalelor probleme din *Bai Ganiu*. Printre aceştia men-

[1] Scriitor clasic bulgar.

ţionăm pe Dimităr Blagoev, Gheorghi Bakalov, Todor Pavlov, Gheorghi Ţanev, Ivan Meşekov ş.a. Prin cercetările lor, ei au contribuit în mod hotărît la explicarea justă a lui bai Ganiu ca tip social şi literar.

Primul care a clarificat această problemă făcînd o apreciere ştiinţifică atît cu privire la importanţa operei lui Aleko Konstantinov în literatura bulgară, cît şi la veridicitatea lui bai Ganiu ca tip — a fost clasicul gîndirii marxiste bulgare Dimităr Blagoev. El a studiat opera lui Aleko Konstantinov, aşezînd-o în contextul epocii respective, descoperindu-i adevărata bază istorică, determinînd-o ca pe o imagine tipică a unei anumite realităţi sociale. Mergînd pe această linie, Blagoev a arătat că *„povestirile lui Aleko Konstantinov n-ar fi putut apărea cu zece ani şi cu atît mai puţin cu cincisprezece ani în urmă. Bai Ganiu — o înmănunchere a simplităţii cu naivitatea mic-burghezului, în care se îmbină impertinenţa noilor îmbogăţiţi prin cămătărie şi hoţii la drumul mare, înfăptuite sub ocrotirea legilor şi autorităţilor, prin speculaţii şi afaceri, om care se simte puternic datorită «capitalului» — a fost prevestitorul vremurilor de azi a capitalismului...“*

Aceeaşi părere asupra lui Al. Konstantinov şi a operei sale *Bai Ganiu* este împărtăşită şi de un alt critic progresist bulgar, neobosit militant pe tărîmul social, Gheorghi Bakalov. El subliniază faptul că bai Ganiu este în primul rînd rezultatul condiţiilor economice ale vremii sale, adică ale epocii de *„acumulare primitivă a capitalului“* în Bulgaria şi în nici un caz nu este şi nu poate fi *„un bulgar oarecare“* sau *„un om oarecare“*. *„Blagoev a avut perfectă dreptate* — scrie Gheorghi Bakalov — *cînd a văzut în bai Ganiu un tip aparţinînd unei anumite clase, fixat într-un anumit cadru istoric. Bai Ganiu nu e, pur şi simplu, un bulgar în sensul obişnuit al cuvîntului,*

ci un bulgar dintr-o anumită categorie socială, într-un anumit stadiu istoric." Bakalov s-a ridicat cu fermitate împotriva părerii greşite că bai Ganiu ar fi un reprezentant tipic al naţiunii bulgare. El subliniază faptul că bai Ganiu este în primul rînd reprezentantul unei anumite societăţi, pentru că într-o societate bazată pe clase e foarte greu şi hazardat în acelaşi timp să vorbeşti despre un reprezentant tipic al unei naţiuni. „*Naţiunea bulgară* — scria Bakalov — *e mai veche decît bai Ganiu, şi dacă bai Ganiu ar fi fost «un bulgar oarecare» n-ar fi trebuit să-l aştepte pe Aleko Konstantinov ca să-l zugrăvească, ci ar fi căpătat viaţă sub condeiul scriitorilor anteriori lui...*" Cert este faptul că bai Ganiu nu a existat în literatura bulgară pînă la Aleko Konstantinov, ci a apărut în momentul cînd caracterele burgheziei naţionale în formare şi ascensiune s-au conturat şi au devenit cunoscute tuturor. Abia atunci scriitorul Aleko Konstantinov s-a putut izbi de tipul „*interesatului sălbatic şi desfrînat*" ca să ni-l prezinte în opera sa.

Povestirile din prima parte a cărţii ni-l înfăţişează pe bai Ganiu ca pe un tînăr de aproximativ 30 de ani, plin de forţă şi energie, ce călătoreşte prin Europa cu sticluţe de ulei de trandafir. Pentru un moment, pe scriitor nu-l interesează practica negustorească, ci trăsăturile personale ale eroului său. Avem în faţa noastră un negustor escroc, cu psihologia unui negustoraş mărunt, ce tremură pentru fiecare bănuţ cheltuit. Pentru purtarea sa, el nu merită însă o atenţie serioasă, mai mult chiar, autorul îşi exprimă cîteodată compătimirea faţă de el, deoarece în multe din trăsăturile de caracter ale lui bai Ganiu se reflectă şi rămînerea în urmă de veacuri a poporului său. Scriitorul arată şi trăsăturile pozitive ale personajului: inteligenţa, bunul-simţ, energia, tenacitatea, umor popular, nu lipsit însă de nuanţe grosolane. De aceea,

satira îndreptată asupra lui bai Ganiu nu are încă un caracter social.

Încet-încet, scriitorul începe să-şi ia eroul tot mai mult în serios, figura socială a acestuia se clarifică treptat, devenind tot mai tipică.

Povestirea *Bai Ganiu la Dresda*, la baza căreia se află o situaţie profund dramatică (moartea surorii lui bai Ganiu şi a prietenului ei), reprezintă un moment de cotitură atît în caracterizarea eroului, cît şi în atitudinea autorului faţă de el. Din acest moment, bai Ganiu devine tot mai impertinent, mai fără jenă şi mai egoist. Lăcomia şi tendinţa lui caracteristică de a trăi pe socoteala altuia devin tot mai clare. El este profund convins că fiecare bulgar sau cunoscut pe care-l întîlneşte trebuie să-i păzească sticluţele cu ulei, să-l hrănească sau să-l invite la el acasă. El îi propune fără jenă marelui savant cch Irecek să-l întovărăşească în calitate de tălmaci.

În aceste povestiri *(Bai Ganiu la expoziţia din Praga, Bai Ganiu la Irecek, Bai Ganiu în vizită, Bai Ganiu în Elveţia, Bai Ganiu în Rusia)*, autorul nu se mai limitează la descrierea trăsăturilor morale ale eroului său. În purtarea lui bai Ganiu se simte tot mai mult că el devine din ce în ce mai conştient de propria sa forţă, iar influenţa sa asupra vieţii sociale din Bulgaria este în continuă creştere. De la el însuşi aflăm că devine proprietarul unor întreprinderi (mori), că este membru al partidului de guvernămînt şi că înţelege cît se poate de bine avantajele pe care le poate dobîndi de pe urma poziţiei sale în partid. Cu un cinism nemaiîntîlnit, el îi explică lui Irecek că apartenenţa sa la partidul de guvernămînt este determinată de avantaje personale. De altfel, el dovedeşte aceasta în practică, trecînd cu o deosebită uşurinţă din partidul lui Stambolov în cel al lui Stoilov.

Un rol destul de important în caracterizarea lui bai Ganiu îl joacă portretul, descrierea manierei sale de a se îmbrăca, de a merge, de a mînca sau a vorbi. Calităţile sale profund individuale ajută cititorului să pătrundă şi mai adînc în fondul personajului. Bai Ganiu este lacom, grăbit şi fără jenă. *„Bai Ganiu cînd mănîncă nu glumeşte! Mănîncă de se bat caliciı la gura lui! Toate mădularele trupului intră în mişcare, însă în primul rînd dinţii, limba şi nasul! Iată o împrejurare în care îţi dai seama de anume lipsuri, de sărăcia limbii, a vocabularului! Prin ce cuvinte, prin ce ghilimele, prin ce semne de exclamaţie, în sfîrşit, prin ce note muzicale să redai toate plescăielile, rîgîielile, smîrcîielile, trîntiturile, ţîţîiturile şi sorbiturile, care curgeau ca grindina!...“*

Limba colorată, emoţională a eroului este şi ea un mod nu mai puţin important de tipizare. Bai Ganiu vorbeşte într-un limbaj presărat de turcisme şi de cuvinte de jargon, cu multe interjecţii şi însoţit de o gesticulaţie şi plescăieli de neînchipuit, care îl scot în evidenţă imediat printre ceilalţi eroi. Bagajul lexical al lui bai Ganiu reprezintă un amestec original de grai popular bogat în proverbe, vorbe de duh, expresii idiomatice, cu înjurături, cuvinte de jargon, cît şi cu stratificări turceşti şi vest-europene. Aceste amestecuri şi stratificări lingvistice din limba lui bai Ganiu, cu toată individualitatea lor, sînt deosebit de tipice pentru negustorii bulgari ce ieşeau „în lume“ pe piaţa europeană.

Fiecare povestire completează, aduce ceva nou la caracterizarea eroului, creînd treptat o figură complexă. În acest mod, Konstantinov îşi conduce cititorul către concluzia finală, trasă şi de el însuşi în povestirea *Bai Ganiu în Rusia. „Îmi dădeam seama că purtarea lui este neobrăzată, că bai Ganiu e un zgîrcit dezgustător, un egoist, un pehlivan, un ex-*

ploatator fățarnic, un mojic și un prost, pînă-n măduva oaselor..."

Autorul înțelege că aceste trăsături ale eroului său sînt determinate de un anumit mediu social. „*E rodul mediului grosolan, e victima unor educatori necopliți. Răul nu zace în ființa lui, ci în influența mediului înconjurător. Bai Ganiu este un om de acțiune, judecă, se străduiește și prinde lesne orice...*" „*Pune-l sub îndrumarea unei bune călăuze, și vei vedea ce fapte mari este în stare să facă! Bai Ganiu și-a arătat pînă acum numai energia animalică; dar în el mocnește un potențial de mare energie spirituală, care așteaptă numai un impuls moral ca să se transforme într-o putere vie...*"

Prima concluzie despre dependența omului de mediu, de condițiile în care trăiește, este justă. Cea de-a doua reflectă însă credința naivă a scriitorului în posibilitatea reeducării unor oameni de tipul lui bai Ganiu sub influența unui educator bun.

Autorului îi este însă milă de eroul său și sugerează cititorului ideea că bai Ganiu s-a format într-un mediu neprielnic, fiind încredințat că părțile pozitive ale caracterului lui — inteligență, abilitate, bun-simț și energie — pot fi dirijate spre alte fapte. El nu înțelege că bai Ganiu nu reprezintă numai creația epocii capitaliste, dar și pe purtătorul ei de cuvînt, un apărător activ al ei. Cu toate acestea, materialul literar al operei ne permite să tragem asemenea concluzie.

Înțelegerea fondului social al eroului principal i-a permis scriitorului însuși ca, în partea a doua a operei, să ajungă la aceeași concluzie. Partea a doua, oferindu-ne o caracterizare mai amplă a lui bai Ganiu, ne vorbește de activitatea lui ca apărător activ al ordinii sociale pe care o reprezintă.

Povestirea *Bai Ganiu s-a întors din Europa* este o treaptă de trecere între prima şi a doua parte a ciclului. În faţa noastră nu se mai află negustorașul în haine slinoase, ci afaceristul burghez, care şi-a investit capitalul în întreprinderi, într-un ziar. Este acelaşi bai Ganiu, dar cu haină şi cravată, părînd mult mai impozant, conştient de propria sa forţă şi de superioritatea pe care i-o dă averea faţă de cei din jur. El nu mai cutreieră lumea cu flacoane de ulei, prin faţa cititorului se perindă bai Ganiu ca ziarist, deputat, membru al unei delegaţii guvernamentale ş.a.m.d. În povestirile din această parte a cărţii, bai Ganiu nu se mai ciocneşte cu diferiţi oameni, ci cu forţele politice din ţară. Această ciocnire devine de altfel conflictul fundamental al părţii a doua. În partea a doua, poporul se ciocneşte cu puterea politică, personificată de bai Ganiu. De aceea, contradicţiile ce stau la baza fiecărei povestiri sînt deosebite, diferit fiind de altfel şi caracterul comicului.

În partea a doua, cercul problemelor ridicate de autor se lărgeşte simţitor. Cu ajutorul eroilor săi negativi, scriitorul vrea să ne redea aşa-numita atmosferă de influenţă morală [1] ce domnea în ţară. Împreună cu prietenii săi — negustorii Docioolu, Gocioolu, Take berarul, avocatul Gunio, chilipirgiul şi banditul Danko Ursuzul —, cu sprijinul baionetelor, bai Ganiu porneşte „în campanie" împotriva poporului. Atît în timpul luptei electorale *(Bai Ganiu face alegeri)*, în ziarul său *Măreţia naţională (Bai*

[1] În timpul alegerilor din septembrie 1894, Stoilov a încercat exercitarea unei „influenţe morale" asupra populaţiei. În realitate, a fost influenţa baionetei, pumnului şi banilor. Presa democrată bulgară a folosit această expresie pentru a caracteriza politica de abuz şi ilegalitate.

Ganiu scoate un ziar), cît şi în scrisorile adresate alegătorilor sau rudelor — peste tot, bai Ganiu apare ca un pasionat sugrumător al libertăţii.

De aceea, cuvintele — *bai Ganiu face alegeri* — capătă un sens simbolic. În adevăr, bai Ganiu *face* alegeri aşa cum îşi rezolvă de altfel şi celelalte interese.

Se schimbă fundamental şi psihologia eroului. În el mai există multe trăsături caracteristice micului negustoraş, dar apar şi trăsături noi — trăsăturile unui mare industriaş prosper şi ale unui politician conştient de forţa sa asupra poporului şi care foloseşte în mod avantajos poziţia sa dominantă.

„Lupta socială, idealuri şi mai ştiu eu ce alte tîmpenii, toate-s mofturi! Acum, poftim; cînd ai să-ţi întinzi la sfîrşitul lunii traista, o să vezi cum îţi pică în ea o mie cinci sute de levişoare... Bun lucru, fir-ar al dracului! Ţine-te bine! Ai pus laba pe ciolan, nu-l slăbi! Şi nici nu te gîndi din a cui piele sînt jupuite părăluţele astea... Bate în sacul de făină, mama lui... Scutură-l bine!"

Poporul pentru bai Ganiu este doar un mijloc prin care se pot obţine bani. El îşi dă seama foarte bine de forţa baionetelor, care-l susţin, şi strigă cu o bucurie răutăcioasă în ajunul alegerilor „libere", „generale", savurînd dinainte rezultatele „influenţei morale": *„Libertate? Na libertate! O să vadă ei duminică libertate, de-au s-o ţie minte toată viaţa!"*

În fundul sufletului, însă, el se teme de trezirea poporului şi nu uită să repete dictonul clasic al oricărei societăţi capitaliste „răbdare-salvare": *„Răbdare, ş-atîta tot; lucrurile astea se îndreaptă cu răbdare, nu cu gălăgie. Ştii: capul plecat, sabia nu-l taie"* — îl sfătuieşte deputatul bai Ganiu pe soldatul Trăpko Trăpkov, care i-a adresat rugămintea de a apăra interesele soldaţilor, pe care ofiţerii îi obligă să latre la vînătoare în locul cîinilor.

Bai Ganiu înţelege că este absolut necesar să facă cîteodată pe patriotul şi să cocheteze cu poporul. Dibăcia de care a dat dovadă mai înainte în afacerile comerciale capătă acum un clar caracter politic. Nu întîmplător şi-a intitulat ziarul *Măreţia naţională*. Pentru a demasca sensul adevărat al acestui titlu, cît şi al întregii activităţi desfăşurate de bai Ganiu şi prietenii lui, Konstantinov leagă prin conjuncţia *ori* două titluri ce se exclud unul pe altul, propuse de bai Ganiu : *Bulgaria pentru noi* ori *Măreţia naţională*. Pentru bai Ganiu, ele sînt strîns legate. Iar atunci cînd alegerea este făcută, şi gazeta primeşte numele *Măreţia naţională*, cititorul înţelege toată ironia cuprinsă în acest titlu.

În legătură cu aceasta se schimbă şi conflictul povestirilor, care nu se mai bazează pe situaţii anecdotice, ci tragicomice. De cele mai multe ori lipseşte comicul exterior, rîsul vesel, fără griji. El este înlocuit cu unul sarcastic, care exprimă ura autorului faţă de cele descrise.

Ţinînd seama de conţinut, se schimbă şi tonul povestirii. Despre prînzul luat la palat, bai Ganiu vorbeşte cu solemnitate, însoţindu-şi expunerea cu descrieri emoţionale ale propriilor impresii în aşteptarea orei anunţate, emoţiile din momentul apropierii de masă şi cu o savoare deosebită însuşi procesul de „săturare", de parcă ar retrăi toate acestea. Scrisoarea adresată lui Bodkov este scrisă în limbajul oamenilor de afaceri, presărat cu expresii de jargon ; un ton categoric este adoptat faţă de nepotul Vasil, iar faţă de soldatul Trăpko Trăpkov, bai Ganiu se poartă ca un ipocrit.

Din tot ce s-a expus pînă aci, reiese clar că eroul principal al acestor povestiri este un om şiret, întreprinzător şi îndemînatic, care îşi pune cînd masca pa-

triotului, cînd aceea a predicatorului ipocrit, sau devine deodată sincer pînă la cinism.

În partea a doua a ciclului — bai Ganiu în patrie —, atitudinea lui Konstantinov faţă de eroul său este dublă. Materialul pe care i-l pun la dispoziţie viaţa şi adevărul artistic îl conducea pe satiric spre ideea că numai o altă epocă este capabilă să schimbe caracterul orînduirii respective. Dar scriitorul nu a fost consecvent pînă la sfîrşit ; el credea, spera că după ce va citi această carte bai Ganiu va cădea pe gînduri. Din păcate, logica personajului îl convingea pe cititor de contrariu. Cititorii au înţeles încă de pe atunci caracterul negativ al figurii lui bai Ganiu. Vom cita cîteva exemple. În luna octombrie a anului 1894, ziarul *Soţialist*, publicînd o descriere ironică a şedinţei Adunării populare, aminteşte printre deputaţi, cu ironie, şi numele lui bai Ganiu. În 1895, ziarul *Zname* publică o scrisoare deschisă, în care subliniază faptul că Bulgaria este plină de deputaţi de tipul lui bai Ganiu. Iar în 1896, tot *Soţialist* tipăreşte un articol despre profesorul de religie Ganev, care a pornit la „dezrădăcinarea" socialismului printre elevii din clasele mici. Pentru atitudinea sa linguşitoare faţă de conducere, pentru cruzime şi grosolănie faţă de elevi, aceştia îl porecleseră bai Ganiu.

În imagini artistice, concret, pe baza materialului oferit de realitatea bulgară, Konstantinov a dat viaţă ideii, exprimată tot de el, după călătoria în America: *„Cu toată libertatea şi egalitatea* de jure, *voinţa poporului este transformată în voinţa capitalului"*.

Bai Ganiu nu este singurul erou negativ din operă. Dar atît în prima, cît şi în a doua parte (unde sînt prezentate mai amplu), personajele negative au un rol mai mult convenţional, servind ca mijloc pentru o

demascare multilaterală a filozofiei lui bai Ganiu, a atitudinii lui față de unele evenimente sau oameni.

În operă există și personaje pozitive, cu toate că acestea nu sînt conturate din toate punctele de vedere. De altfel, scriitorul nici nu-și propune asemenea lucruri. Din ciocnirea lor cu bai Ganiu, caracterul eroului principal apare mai complet, mai real.

Un rol independent îl joacă numai Ivaniță Gramatikov — tînăr intelectual, candidatul opoziției în alegeri *(Bai Ganiu face alegeri)*, un visător idealist, care-și iubește cu pasiune poporul și crede în viitorul lui, dar nu cunoaște viața și este *„credul pînă la prostie"*. Viața i-a arătat *„că este o deosebire între alegerile înscrise în legea electorală și alegerile din realitate"*.

Lipsa de experiență și incapacitatea de a analiza din punct de vedere politic evenimentele i-au costat scump pe Ivaniță Gramatikov și pe alegătorii lui. Înțelegînd tot tragismul situației lui Ivaniță, a prietenilor săi, cît și a alegătorilor, Konstantinov îi compătimește din inimă, dar îi critică pentru pasivitatea lor.

În *Bai Ganiu* mai există încă un personaj pozitiv — povestitorul, sau mai bine zis povestitorii. Aceștia nu sînt însă individualizați, fiind, de fapt, o singură persoană, purtătoare a ideilor lui Konstantinov însuși.

Konstantinov nu înțelegea multe, dar ura sincer exploatarea, ilegalitatea, abuzul. De aceea, operele lui sînt pătrunse de o mare dragoste față de poporul asuprit, de ură și dispreț față de dușmanii lui.

Operele sale i-au adus dragostea și respectul fără de margini al poporului, dar și ura necîmpăcată din partea unor bai Ganiu reali, care nu s-au dat înapoi nici de la crimă.

La 11 mai 1897, glonțul unui ucigaș plătit a tăiat firul vieții lui Aleko Konstantinov. Temîndu-se de

furia poporului, guvernul a interzis aducerea corpului neînsufleţit la Sofia. Dar, sub presiunea cercurilor progresiste, a fost nevoit să ridice interdicţia. Studenţii Universităţii au părăsit cursurile şi au declarat un doliu de trei zile. Pentru ca rămăşiţele aceluia care fusese Fericitul să nu fie întovărăşite de nici un poliţist, din rîndurile studenţilor a fost stabilit un grup de ordine, care a transportat sicriul pe braţe de la gară pînă la biserica Sf. Kralea, unde a fost depus sicriul. După cum remarca ziarul *Soţialist*, *„...rareori poporul şi-a întovărăşit astfel pe fiii săi credincioşi pe ultimul drum"*.

Urmaşii lui bai Ganiu s-au răfuit cu cruzime cu talentatul scriitor, dar operele sale au continuat să trăiască — şi trăiesc şi astăzi. Ele biciuiesc cu toată tăria moravurile orînduirii capitaliste (baiganiovştina) sub toate aspectele lor. Un mare maestru al cuvîntului, scriitorul democrat, realistul critic Aleko Konstantinov serveşte ca exemplu de curaj civic, credinţă fără margini în popor şi exigenţă faţă de sine ca artist.

*

In ţara noastră, personalitatea lui Aleko Konstantinov era cunoscută chiar înainte de 23 august 1944. Luigi Salvini, în articolul său *Scurtă privire asupra literaturii bulgare moderne* (apărut în *Viaţa romînească*, 1935, nr. 2, pp. 98—101), îl compară pe Aleko Konstantinov pentru umorul şi satira sa necruţătoare cu I. L. Caragiale. Vorbind însă despre opera sa de căpetenie, *Bai Ganiu*, autorul articolului reia părerea injustă a criticii burgheze bulgare din acea vreme, caracterizîndu-l pe bai Ganiu ca fiind tipul naţional bulgar.

Doi ani mai tîrziu, apare articolul *Aleko Konstantinov*, semnat de Elena Eftimiu (în *Preocupări literare*, 1937, nr. 5—6, pp. 416—421).

Dar eroul lui Al. Konstantinov — bai Ganiu — este cunoscut cititorului romîn încă din 1912, cînd St. Georgescu-Sergent traduce pentru prima dată volumul cu același nume. În prefața volumului, traducătorul încearcă să-l prezinte pe bai Ganiu într-o lumină mult mai reală. El înțelege că bai Ganiu nu este tipul național bulgar, dar nu ni-l prezintă ca un reprezentant tipic al unei pături sociale. El subliniază doar că Aleko Konstantinov nu satirizează poporul muncitor, ci rîde din toată inima de omul plin de pretenții, îngîmfat și semidoct. Cu toate că traducerea era mult sub nivelul măiestriei artistice a originalului, cartea s-a bucurat de o largă popularitate în rîndurile cititorilor romîni, astfel că în 1923 se publică a doua ediție a acestui volum.

Interesul manifestat la noi în țară față de opera de căpetenie a lui Al. Konstantinov a rămas același, așa că în 1933 Laura Minceva traduce din nou romanul în întregime. Apoi în revista *Macedonia* (1932, nr. 2) este tălmăcită povestirea *Bai Ganiu la expoziția din Praga*. De asemenea, în revista *Hyperion* (Cluj, 1934, vol. 1) se publică povestirea *Bai Ganiu în tren*, tradusă de Vasile Hristu.

După 23 august 1944, cititorul romîn are din nou prilejul de a se întîlni cu bai Ganiu, de această dată prin intermediul traducerii efectuate de Tudor Călin și Ioachim Botez. Cartea apare la E.S.P.L.A. în 1955, însoțită de o amplă prefață, semnată de Simeon Rusakiev — profesor la Universitatea din Sofia —, în care este înfățișată situația social-politică din Bulgaria din acea perioadă, autorul dînd o justă apreciere și interpretare a operei scriitorului bulgar, care devenise populară în rîndurile cititorilor romîni.

În anul 1959, E.S.P.L.A. publică o antologie a prozei bulgare, intitulată *Pagini din proza bulgară*, în traducerea lui Constantin Velichi și Claudia Pătrașcu. Aleko Konstantinov este reprezentat aci cu povestirea *Să te păzească Dumnezeu de orbul care a început să vadă*, iar despre autor și opera sa se dau scurte informații.

LAURA BAZ-FOTIADE

TABEL CRONOLOGIC

1863 1 ianuarie: În oraşul Sviştov, într-o familie înstărită, se naşte Aleko Konstantinov. Tatăl lui, Ivaniţa Hagikonstantinov, era un negustor care călătorise mult şi cunoştea bine cîteva limbi străine (italiana, greaca, romîna şi turca). Era considerat unul dintre puţinii intelectuali bulgari ai timpului. Mama lui, Tinka Hadjiivanova, era o femeie gingaşă şi visătoare, calităţi pe care le moşteneşte şi fiul ei.
În familie domnea o atmosferă aspră, despotică. Grijile deosebite pentru sănătatea lui Aleko şi anumite concepţii despre educaţie îl rup pe copil din mediul lui natural şi-l fac să aibă o copilărie nefericită. Emanuil Vaskidovici şi Ianko Mustakov, doi pedagogi cunoscuţi ai timpului, îi predau materiile primelor clase elementare. Mai tîrziu este înscris la şcoala din Sviştov, unde termină două clase.

1874 Aleko Konstantinov este înscris la renumitul gimnaziu din Gabrovo. Aici, profesorul său, Ilia Hristov, îi dă primele lecţii de măiestrie artistică. De acum datează primele încercări literare ale scriitorului.

1876 La insistenţele viitorului scriitor, întreaga familie se mută la Gabrovo, unde sînt înscrise la pension şi surorile sale.

1877—1878 Războiul de eliberare ruso-romîno-turc.

Cu toate că are numai 14—15 ani, Aleko Konstantinov devine funcţionar — la cancelaria guvernatorului Naiden Gherov din Sviştov. Îşi continuă activitatea literară. La Sviştov face cunoştinţă cu Ivan Vazov şi Konstantin Velicikov.

1878 3 martie : Pacea preliminară de la San-Stefano. Pacea consemnează eliberarea poporului bulgar de sub jugul otoman şi unirea lui într-un singur stat.

13 iunie-13 iulie : Congresul de la Berlin. Se stabileşte împărţirea Bulgariei în două : *Regatul Bulgariei,* sub suzeranitatea sultanului, care cuprindea teritoriul dintre Timok şi Marea Neagră cu Dobrogea de sud şi gubernia (sangiakul) Sofiei, şi *Rumelia orientală,* regiune autonomă, condusă de un guvernator-general creştin, numit de sultan pe termen de cinci ani.

Aleko Konstantinov este trimis de tatăl său la studii în Rusia. Se înscrie la renumitul pension al lui Todor Minkov din Nikolaev, unde petrece trei ani, şi în acest timp absolvă şi gimnaziul real din acest oraş. Publică primele sale încercări literare în revistele manuscrise ale elevilor *Pcela* şi *Rak.* Îndrăgostit de muzică şi sub influenţa cunoscutei opere a lui Glinka *Ivan Susanin,* încearcă să scrie ceva asemănător unei operete. Din aceeaşi perioadă datează şi o interesantă traducere a lui *Othello.*

1879 Constituţia de la Tîrnovo. Bulgaria este declarată principat. Are loc încoronarea prinţului german Alexandru Battenberg, ca prinţ al Bulgariei.

1880 În ziarul *Ţelokupna Bălgaria* apare poezia *Oglinda,* ce reprezintă debutul în literatură al lui Aleko Konstantinov.

1881 În ziarul *Svobodna Bălgaria* apare poezia *De ce?*

Prinţul Alexandru Battenberg dă o lovitură de stat şi suspendă constituţia. Conducătorii democraţi bulgari sînt nevoiţi să fugă în Rumelia orientală. Dragan Ţankov, unul dintre conducătorii de vază ai partidului liberal, este trimis în exil la Vraţa.

Aleko Konstantinov scrie interesantul poem *Cîntec despre Slobod Madjar şi Plamen Teniu,* care apare de-abia în 1883, la Ruse, nesemnat.

Se înscrie la Facultatea de drept a Universităţii din Odesa.

1885 Se întoarce în patrie. Este numit membru al judecătoriei de ocol din Sofia. Peste un an şi cîteva luni este numit procuror ajutor la Curtea de Apel din Sofia.

Războiul sîrbo-bulgar. Este recunoscută unificarea Bulgariei.

1886 Unica încercare a lui Aleko Konstantinov de a scrie o piesă de teatru, comedia politică *Pe un pămînt liber,* rămasă neterminată. Piesa a apărut de-abia în 1903.

În urma unei lovituri de stat, prinţul Alexandru Battenberg abdică şi părăseşte Bulgaria.

Moare mama scriitorului.

1886—1887 Se instituie o regență, din care face parte și Ștefan Stambolov.

1887 Pe tronul Bulgariei se urcă prințul Ferdinand Saxa Coburg-Gota. Ștefan Stambolov devine prim-ministru.

Din ordinul lui Ștefan Stambolov, Aleko Konstantinov este dat afară din slujbă.

Începe să se ocupe cu avocatura. Sub influența lui Pencio Slaveikov, începe să traducă din literaturile franceză și rusă. Traduce din Puşkin și Lermontov *(Poltava, Fîntîna din Bakcisarai, Țiganii, Demonul)*, Nekrasov (fragment din *Femei ruse, Calea ferată)*. Din literatura franceză traduce *Tartuffe* de Molière.

1888 Scrie povestirea O *logodnă neașteptată*, care urma să fie citită într-un cerc familiar. Povestirea apare la zece ani după moartea autorului.

1889 Întreprinde o călătorie la Paris.

1890 Este reprimit în postul de procuror al Curții de Apel din Sofia.

1891 1 august : Înființarea Partidului socialist-democrat bulgar, fondat de D. Blagoev.

Aleko Konstantinov întreprinde o călătorie la Praga.

1892 Este din nou dat afară din slujbă.

1893 Întreprinde o călătorie la Expoziția universală din Chicago.

În revista *Bălgarski Pregled* apar pentru prima dată notele sale *Pînă la Chicago și înapoi.*

1894 Publică în revista *Bălgarska sbirka* poeziile *Păsărică* şi *Răspuns.*

18 mai : Căderea lui Stambolov şi venirea la putere a guvernului poporanist al doctorului Stoilov.

În toamna aceluiaşi an, autorul candidează la Sviştov pentru alegerile de deputaţi. Teroarea poliţistă îi taie drumul spre Camera Deputaţilor.

21 septembrie : apare primul foileton, *Asupra alegerilor din Sviştov.*

Începe să publice în revista *Misăl* primele schiţe despre bai Ganiu.

Aleko Konstantinov publică în ziarul *Progres* următoarele poezii : *Spune-mi, Părvane !, Fericitul, Guncio al nostru e mai practic, Ce se aude ?, O să-l minţim, Luptătorul* ş.a.

1895 Publică *Din trecutul asociaţiei Slavianska Beseda.* Tipăreşte în ziarul *Zname* un apel către sofieni, organizînd o excursie de masă pe muntele Vitoşa. Acest apel este considerat un moment de cotitură în dezvoltarea turismului în Bulgaria.

1896 Îşi depune candidatura pentru un loc de docent la Facultatea de drept din Sofia. Este împins la acest pas de dorinţa de a-şi asigura condiţii pentru o activitate liniştită.

Candidatura îi este respinsă.

1896/1897 Jurisconsult al Consiliului comunal din Sofia. Îşi dă demisia din serviciu, deoarece nu se putea împăca cu practicile primarului şi membrilor consiliului.

1897 11 mai : Pe şoseaua Peştera-Pazargik este omorît (împuşcat) de ucigaşi plătiţi.

3 noiembrie : În faţa judecătoriei de ocol Pazargik începe procesul asasinilor lui Aleko Konstantinov. Procurorul Hinek Maier şi-a intitulat rechizitoriul *Bai Ganiu a turbat. Eroul şi-a omorît autorul.*

BAI GANIU COLINDĂ EUROPA

După ce fu ajutat să-şi dezbrace sumanul, bai[1] Ganiu îşi azvîrli pe umeri o pelerină belgiană şi toţi exclamară : „Iată-l, în sfîrşit, şi pe bai Ganiu european sadea !"

— Ce-ar fi să povestim cîte-o năzdrăvănie de-a lui bai Ganiu ?

— Bună idee ! strigarăm noi.

— Ei, atunci, să începem !

— Să-ncep eu, că ştiu o grămadă.

— Ba eu ! Tu habar n-ai !

Şi ţine-te ciorovăială ! Pînă la urmă, ne învoirăm să înceapă Stati. Şi el se porni pe povestit.

---

[1] Nene (bulg.).

I BAI GANIU CALATOREŞTE

Cînd trenul nostru opri sub uriaşa cupolă a gării din Budapesta, coborîi, intrai cu bai Ganiu la bufet şi, cum ştiam că mai e o oră pînă la plecare, mă aşezai liniştit la o masă şi comandai o bere şi nişte gustări. De jur împrejur — lume, larmă, forfotă. Şi ce mîndreţe de lume ! Ştiţi, nu prea-i înghit pe unguri, da cu unguroaicele n-am nimic. Şi cum stam aşa şi priveam, cu gîndul aiurea, la forfota din jur, nici nu băgai de seamă cînd şi cum o tulise bai Ganiu, cu desagi cu tot. Încotro o luase ? Paharul îi era gol. Mă uitai în jur, îl căutai cu privirea prin tot restaurantul — bai Ganiu nicăieri ! Ieşii afară pe peron. Ia-l pe bai Ganiu de unde nu-i ! Ciudat lucru ! „S-o fi dus la vagon, mă gîndii eu, să vadă dacă nu i-o fi şterpelit cineva covoraşul."

Mă întorsei iar în restaurant. Mai era o jumătate de ceas, dacă nu mai bine, pînă la plecarea trenului. Îmi beam berea şi priveam împrejur. Un impiegat suna din clopoţel din cinci în cinci minute, vestind flegmatic, cu glas monoton şi tărăgănat, direcţiile tre-

nurilor : „He-gheş-fe-ke-te-heghi, Kiş-Ke-reş, Se-ghe-din, Ui-vi-dek". Cîţiva călători englezi se zgîiau la mutra lui, dar el, deprins pesemne cu nedumerirea pe care o stîrnea limba lui extravagantă, rîdea cu gura pînă la urechi, şi despicînd strident fiecare silabă continua să urle cu o voce dogită : „Ui-vi-dek, Kiş-Ke-reş, He-gheş-fe-ke-te-heghi".

Mai erau zece minute pînă la plecarea trenului. Chemai pentru plată, achitai şi berea lui bai Ganiu şi ieşii pe peron, cu gîndul să-l caut. În vremea asta, sub cupola gării intra domol un tren. Şi, ce să vezi ?... La fereastra unui vagon, aplecat pînă la brîu peste pervaz, zării chipul strălucitor al lui bai Ganiu ! Cum mă văzu, începu să vînture căciula, strigînd ceva, dar nu putui desluşi ce anume, din pricina locomotivei, care şuiera de zor. Pricepusem însă cum stă treaba. Cînd trenul se opri, bai Ganiu sări jos, alergă spre mine şi — într-un talmeş-balmeş de înjurături viguroase, pe care, fie-mi cu iertare, nu vi le pot repeta — îmi spuse în rezumat următoarele :

— Fir-ar a dracului de treabă, mă neică... Cît p-aci să-mi rup picioarele d-atîta alergătură...

— Ce alergătură, bai Ganiu ?

— Cum, ce alergătură ? Tu stăteai şi căscai gura colo în restaurant...

— Ei şi ? zisei eu.

— Cum ei şi ? Taman atunci àla de la poartă — ştii, ăla — începe să sune din clopoţel. Auz maşina că şuieră, ies afară, şi, pînă să-ţi dau de veste, ce să vezi ? Trenul nostru pornise ! „Bre ! S-a dus

dracului covoraşul meu", zic, şi tunde-o după el ! Şi fugi, şi fugi ! Da ce alergătură ! Dodată văz că trenu se opreşte, şi atunci — hop şi eu în el ! Unul se răsteşte la mine strigînd : „Heké, meké", dar eu, mă ştii, nu-s dus prea mult la biserică ! Holbez o dată ochii la el şi-i arăt covoraşul, dar el... om de treabă... mă lăsă în pace şi chiar îmi zîmbi. De unde să ştiu că manevram înapoi ? Treabă ungurească !

Eu, păcatele mele, am rîs cu lacrimi de păţania lui bai Ganiu. Sărmanul ! Trenul manevrase ca să treacă pe altă linie, şi bietul bai Ganiu alergase trei kilometri după el, fiindcă acolo îşi avea, mă rog, covoraşul lui !...

— Hei, da cu graba ta, ai uitat să-ţi plăteşti berea, bai Ganiu !

— Mare lucru ! lasă, că destul ne jumulesc ei pe noi ! răspunse bai Ganiu pe un ton care nu îngăduia tăgada.

— Am plătit-o eu !

— Dacă eşti aşa gros la pungă, bine-ai făcut că ai plătit-o ! Da hai să ne urcăm în tren mai repede, să n-alergăm iar după el ! rosti sfătos bai Ganiu.

Intrarăm în vagon. Bai Ganiu îngenunche pe desagi, cu spatele la mine, scoase o jumătate de roată de caşcaval, din care tăie o bucăţică subţirică, să vezi prin ea, luă un codru mare de pîine şi începu să plescăie cu o poftă de invidiat, umflîndu-şi cu

dumicaţii ba o bucă, ba alta a obrazului şi lungind mereu gîtul ca să poată înghiţi pîinişoara uscată.

Cînd se sătură, bai Ganiu rîgîi o dată, de două ori, scutură firimiturile în palmă, le dădu pe gît şi mormăi pe sub nas :

— Hei, acum să-mi facă cineva cinste cu un vinişor !

Se aşeză în faţa mea, îmi zîmbi blajin şi, după ce mă privi galeş, vreme de un minut, mă întrebă :

— Da mătăluţă aţi mai călătorit aşa, aţi colindat multă lume ?

— Colindat, bai Ganiule, colindat !

— Iii, da eu ce de lume am mai cutreierat ! Ţţţ !... Başca Adrianopolu, Ţarigradu, d-apoi prin Romînia ! Mă crezi ? Giurgiu, Turnu-Măgurele, Ploieştii, Piteştii, Brăila, Bucureştii, Galaţii... Stai, stai, n-aş vrea să te mint ! Nu mi-aduc bine aminte dac-am fost ori nu şi la Galaţi... Pe toate le-am colindat.

Drumul pînă la Viena trecu monoton. Îi oferii lui bai Ganiu o carte, ca să-şi omoare timpul cu lectura, dar el îmi respinse amabil oferta, deoarece citise multe la vremea lui şi socotea că-i mai practic să-i tragă un pui de somn. De ce să stea treaz degeaba ? Oricum, îşi plătise trenul ; barem să doarmă puţintel. Furat de somn, începu să-i tragă o sforăială de nu mai aveai nevoie s-asculţi răgetul leului din Atlas.

La Viena am tras la tradiţionalul nostru hotel London. Servitorii, după ce îmi coborîră gemantanul din trăsură, dădură să ia şi desagii lui bai Ganiu, dar el, din delicateţe sau dracu mai ştie de ce, nu se învoi.

— Cum să-i las pe mîna lor, bre ?... Am în ei esenţă de trandafir, nu glumă ! Mireasmă puternică ! Te pomeneşti că-şi vîră careva mîna în ei şi-mi şterpeleşte vreo sticluţă. Şi pe urmă — prinde orbu, scoate-i ochii ! Las', că-i cunosc eu. Nu te uita că-s aşa sclivisiţi (bai Ganiu voia să spună „politicoşi", dar cuvîntul era încă nou în lexiconul nostru), nu te uita cum se învîrtesc în jurul tău ! Mai bine vezi de ce se învîrtesc ! Crezi că de drag ? *Ainţ, ţvai, Gut morghin* [1], da ei mereu cu gîndul să se pricopsească cu ceva ! Dacă nu le merge, atunci sar cu bacşişul ! Eu de ce crezi că stau şi pîndesc să pot pleca din hotel aşa, pe nevăzute ?... Cerşetori ! Unuia un creiţar, altuia alt creiţar — unde ai ajunge ? La sapă de lemn !

Fiindcă esenţa de trandafir pe care bai Ganiu o purta cu el era într-adevăr un lucru de mare preţ, îl sfătuii s-o predea spre păstrare la casă.

— La casă, ai ? mă certă el, cuprinzîndu-l mila de naivitatea mea. Bre, da ciudaţi oameni mai sînteţi voi ăştia învăţaţii ! De unde ştii, mă, ce fel de oameni sînt ăia de la casă ? Îţi ia esenţa, şi p-aci li-i drumul... Şi pe urmă ce te faci ? Nu, las' pe mine, neică ! Vezi brîul ăsta ? Şi bai Ganiu îşi desfăcu vesta largă. Am să vîr toate sticluţele colea ! Cam greu, dar... sigur.

Se întoarse deci cu spatele la mine („De, lume multă, fel de fel de oameni, cine ştie cine mi-o fi şi puştanul ăsta ? !") şi începu să-şi înfunde brîul cu sticluţe.

---

[1] Unu, doi, bună dimineaţa (germ. incorect).

Îl poftii să mergem la masă.

— Unde prînzim ?

— Jos, în restaurant.

— Mulţumesc, nu mi-i foame ! Mătăluţă du-te şi mănîncă, eu am să te aştept aici...

Mi-aş pune capul că după plecarea mea bai Ganiu şi-a deschis traista. Îşi adusese merinde de acasă, aşa că de ce să-şi mai cheltuiască bănişorii pe mîncare caldă ? Că doar n-avea să moară de foame !

A doua zi îl luai pe bai Ganiu cu mine, îl dusei la biroul unui negustor bulgar, îl lăsai acolo, iar eu mă urcai într-un tramvai şi pornii spre Schönbrunn [1]. Mă suii pe Gloriette, contemplai Viena şi împrejurimile ei, străbătui aleile, grădina zoologică, mă uitai preţ de un ceas la maimuţe, şi pe înserate mă întorsei la hotel. Bai Ganiu era în camera lui. Încercă să-şi ascundă îndeletnicirea, dar nu reuşi, şi băgai de seamă că-şi făcea un buzunar nou la căptuşeala anteriului. Om trecut prin multe, purta şi vara un anteriu scurt pe sub hainele nemţeşti. „Iarna car, vara sanie", vorba ceea. Şi bai Ganiu nu iese din ea.

— M-am apucat să mă mai cîrpesc niţel... făcu el, oarecum ruşinat.

— Îţi faci un buzunar nou, precît văd. Mi se pare c-ai dat lovitura cu esenţa de roze ! îl luai eu în zeflemea.

— Cine, eu ? Da de unde, drăguţule ! Ce nevoie aş avea de buzunar ? Că buzunare, cîte vrei ! Bani să fie ! Nu-i buzunar, frate... Nu-i nimic... S-a rupt

[1] Palat imperial lîngă Viena, zidit în 1750 de Maria Tereza.

niţeluş căptuşeala, şi i-am pus un peticuţ. Da tu pe unde mi-ai fost ? Te-ai plimbat ? Bine-ai făcut !

— Păi dumneata, bai Ganiu, nu te-ai dus să te plimbi, să vezi Viena ?

— Ce să văd la Viena ? Oraş ca orice oraş : oameni, case, lux, *gut morghin*... şi mereu te ciupesc de gologani... De ce să ne dăm părăluţele nemţilor ? Şi la noi se găseşte cine să le mănînce, slavă Domnului !...

II BAI GANIU LA OPERĂ

Îl înduplecai pe bai Ganiu să facem o plimbare pînă la Operă şi să ne cumpărăm bilete pentru seara. Se prezenta baletul *Puppenfee* [1] şi nu mai ţin minte încă ce. Trecurăm de cafeneaua grecească, cotirăm spre cafeneaua Mendel, unde se adunau bulgarii, şi ne îndreptarăm spre catedrala Sf. Ştefan. Aici, în piaţă, îl poftii pe bai Ganiu să intrăm într-o cofetărie, fără să-mi treacă prin minte că şi sub pielea lui s-ar putea ascunde un Don Juan. Dar ce minuni e în stare să facă civilizaţia ! Trebuie să vă spun că pe vremea aceea îmi făceam studiile la Viena. Fusesem în vacanţă, şi la întoarcere, în drum spre Viena, făcusem cunoştinţă cu bai Ganiu. La cofetăria aceea mă duceam foarte des şi o cunoşteam foarte bine pe casieriţă, o fată frumuşică şi veselă ; veselă, dar scrioasă. Nimic din atitudinea ei nu-ţi îngăduia să-ţi iei nasul la purtare. Ei bine, domnilor, intru în cofetărie cu bai Ganiu, ne apropiem de bufet, fata îmi zîmbeşte

[1] Zîna păpuşilor.

voioasă, urîndu-mi bun sosit, eu îi răspund cu cîteva glume nevinovate, dau să aleg o prăjitură, dar deodată aud un strigăt de indignare :

— Ce faci, bai Ganiule ? Te legi de fată ? ! mă repezii eu — şi mirat, şi necăjit.

— Stai, bre, că nu i-am făcut nimic ! îmi răspunse bai Ganiu bîlbîindu-se.

Fata, înfuriată la culme, cu obrajii în flăcări, îmi strigă abia stăpînindu-se că bai Ganiu îi făcuse o mojicie nemaipomenită : o ciupise ! Şi nu numai că o ciupise, dar îşi răsucise chiar degetele în carnea ei, strîngînd din dinţi ! Ce să vă mai spun ? Scandal ! Cît p-aci să cheme poliţia !

— Şterge-o, bai Ganiule, că dacă încapi pe mîna poliţiei, vai de pielea dumitale ! Ia-o la deal, că te ajung şi eu din urmă ! mă răstii eu la el, făcînd pe indignatul şi cît pe ce să izbucnesc în hohote de rîs văzînd figura lui tragicomică.

— Ce-mi face pe grozava ? bombăni la ieşire bai Ganiu, curajos. Cinstită, hai ? Parcă nu le-aş cunoaşte eu pe muierile de-aici... Cum le-arăţi punga, te şi iau cu *gut morghin*. Dar las', că nici bai Ganiu nu e prost !...

Mi-a fost dat ca impresiile din ziua aceea să fie încununate de o altă boroboaţă a lui bai Ganiu. La Operă, după cum vă spuneam, se reprezenta baletul *Puppenfee*. Aveam locuri la parter. Teatrul gemea de lume. Îmbrăcămintea lui bai Ganiu, nepotrivită cu ne-

grul costumelor de seară şi al fracurilor, bătea la ochi. Cortina se ridică. Tăcere mormîntală. Ochii tuturor erau aţintiţi spre decorul fantastic. Simţeam că la dreapta mea se frămîntă şi geme cineva, dar nu-mi puteam lua ochii de pe scenă : tablourile se schimbau dirijate parcă de-o baghetă fermecată, grupuri-grupuri de balerine apăreau şi dispăreau ; pe scenă — cînd întuneric beznă, cînd lumină ca ziua, în culori felurite... O feerie, nu altceva !... Dintr-un grup de balerine se desprinsese una, care pornise cu paşi mărunţi spre avanscenă, se oprise o clipă, sărise în sus şi începuse să plutească în aer, sprijinindu-se în vîrful unui singur picioruş... În aceeaşi clipă, la spatele meu un hohot spulberă magia. Mă întorsei în stînga ; toate rîndurile din spate chicoteau, arătînd cu degetul spre ceva ce se petrecea în dreapta mea. Cuprins de sumbre bănuieli, mă întorsei spre bai Ganiu... Dumnezeule ! Ce-mi văzură ochii ?... Bai Ganiu îşi descheiase vesta, că-l supărau sticluţele înfundate în brîu, îşi dezbrăcase giubeaua şi-şi suflecase mînecile, iar un plasator îl trăgea cu două degete de cămaşă şi-i făcea semn din cap, fără doar şi poate să poftească afară. Bai Ganiu se holba la el încruntat şi îi răspundea tot prin semne : „Adică pe cine vrei să sperii, mă ?“ Răţoiala lui dîrză stîrnise rîsul nestăpînit al unei fetiţe din spatele nostru, şi rîsul ei molipsise tot teatrul. Curată halima ! Şi închipuiţi-vă, domnilor, în clipa cînd mă uitai spre loji, copleşit de ruşine, dădui cu ochii de o familie germană pe

care o cunoşteam şi în sînul căreia eram foarte bine primit. În căutătura acelor oameni citii o sinceră părere de rău pentru situaţia delicată în care mă aflam. Bai Ganiu, în vremea asta, mă trăgea zdravăn de mînecă :

— Hai, mă, hai să plecăm ! Dă-i dracului pă ovreii ăştia ! O să-mi cadă ei odată în labă, şi atunci să vezi...

III BAI GANIU LA BAIE

— Staţi să vă povestesc şi eu cum a fost cu întîlnirea mea cu bai Ganiu, se oferi Stoicio.

— Bine, povesteşte-ne ! primirăm noi, pentru că Stoicio era neîntrecut cînd povestea vreo năzbîtie.

— Tot la Viena s-a întîmplat şi asta. Şedeam într-o dimineaţă la cafeneaua Mendel cu un ceai dinainte şi răsfoiam ziarele noastre bulgăreşti. Eram adîncit în lectura unui articol foarte interesant, în care se lămurea felul în care Constituţia poate fi simţitor modificată, modificată chiar cu totul, şi totuşi să rămînă neatinsă... Şi cum mă cufundasem eu aşa în profunda cugetare a autorului acelui articol, mă trezii deodată că-mi ţipă cineva la ureche: „O-o-o ! Bună ziua !" şi că o mînă asudată îmi smulge dreapta. Ridic ochii şi văd un ins spătos, cu ochi negri şi păr negru, oacheş la faţă, cu mustăţi răsucite, fălcos, cu barba nerasă, îmbrăcat (în ce credeţi ?) într-o redingotă descheiată, încins pe sub vestă cu un brîu roşu, ce ieşea afară cam de două-

trei degete, cu o cămaşă albă (albă ca la noi, bineînţeles), fără cravată, cu o căciuliţă neagră lăsată pe-o sprînceană, în cizme, cu o bîtă de corn noduroasă la subsuoară. Încolo, om tînăr : să tot fi avut treizeci de ani.

— Să-mi fie cu iertare, domnule, îi spun eu oarecum fîstîcit, n-am plăcerea să vă cunosc.

— Cum ? Nu mă cunoşti zici ? Nu eşti bulgar ?

— Ba sînt !

— Atunci ?...

— Atunci...

— Păi, dacă-i aşa, ia scoală-te să ne plimbăm ! De ce să clocești aici ? Pe mine mă cheamă bai Ganiu. Haide !

Dar de fapt nici nu mai era nevoie să-mi spună cine e...

— Scuzaţi, domnule Ganiu, dar acum n-am timp...

— Păi, atunci, de ce-mi stai la cafenea, dacă zici că n-ai timp ?

Socotii de prisos să-i dau explicaţii, mai ales că nu părea dispus să mă lase în pace. Deodată, mi-o trînti aproape poruncitor :

— Hai, scoală, să mă duci la baie ! Unde-i baia aici ?

Poftim ! Să-l duc la baie ! Începuseră să m-apuce dracii, dar mă domolii. Şi nu numai că mă domolii, dar îmi veni să şi rîd. Pentru că, într-adevăr, bai Ganiu avea neapărată nevoie de o baie : mirosea de departe a dospeală ! N-aveam încotro. Compa-

triot... Trebuia să-l servesc. Şi chibzuii să mă folosesc şi eu de prilej ca să fac un duş. Zăduf mare... Pornirăm spre o baie de vară cu un bazin larg. Pe drum, dacă treceam pe lîngă ceva mai deosebit, socoteam necesar să-i arăt şi să-i lămuresc lui bai Ganiu ba una, ba alta, dar băgai de seamă că omul mă ascultă în silă. Îmi răspundea din cînd în cînd cu o exclamaţie de nepăsare, cu cîte un „Hm, aşa ?" ori „Las', că ştiu eu", prin care căuta să-mi dea a înţelege, vezi Doamne, că nu-i prost. Sau îmi tăia vorba cu vreo întrebare care nu avea nici în clin, nici în mînecă cu ceea ce îi explicam. Îi istoriseam, de pildă, ceva despre monumentul Mariei Tereza, şi el mă trăgea de mînecă :

— Ia te uită, bre, la aia de colo ! Aia cu fusta albastră ! Cum ţi se pare, ai ? Ia spune-mi, rogu-te, şi mie, cum dracu le cunoaşteţi voi care-i aşa şi care nu-i ?... Că eu de cîte ori m-am păcălit ! Ai ?

Şi bai Ganiu îşi completă întrebarea cu o clipire diavolească din ochi.

În sfîrşit, ajunserăm la baie. Inima mi se făcuse cît un purice, de parcă presimţea ce-avea să se întîmple. Luarăm bilete de la casă. Bai Ganiu îşi ceru „restul" cu o mişcare din degetele vîrîte în gura ghişeului, casierita îi întinse mărunţişul zîmbitoare, bai Ganiu o sorbi lacom din ochi, îşi luă banii şi, printr-o tuse plină de înţeles, îşi exprimă pofta inimii. Femeia izbucni în rîs, iar bai Ganiu, entuziasmat, îşi răsuci mustaţa stîngă şi clătină din cap.

— *Ce fromoza eş domneata!* Mă Stoicio măi, ia întreab-o, mă, dacă ştie romîneşte! *Ştii rumuneşti?* făcu bai Ganiu.

În timpul ăsta intră un alt vizitator, şi noi ne strecurarăm în sala comună. Un coridor în formă de cerc. De jur împrejur — cabine mici pentru dezbrăcat, cu perdele la intrare. La mijloc — un bazin, despărţit de coridor printr-un grătar scund de lemn, în care ajungeai coborînd cîteva trepte mici. Cabinele noastre erau vecine. Mă dezbrăcai la repezeală şi intrai în bazinul răcoros. În apă, tăcuţi, cîţiva nemţi îşi întindeau muşchii cuviincios şi pufăiau. Bai Ganiu întîrzie destul de mult. În dosul perdelei de la cabina lui se auzeau gemete şi clinchetul unor obiecte de sticlă. În sfîrşit, dădu la o parte cortina şi apăru gol-goluţ, cu pieptul păros şi cu picioarele dungate de urmele ciorapilor coloraţi. Ţinea în mînă o legătură, în care se aflau sticluţele cu esenţă de roze atît de preţioasă lui, legate într-o batistă nu prea curată. Se temuse să le lase în cabină.

— Poţi să te încrezi în şandramalele alea de pereţi? Te pomeneşti cu o scîndură smulsă, şi apoi ia-ţi adio!...

Se uită pe pereţii coridorului, în căutarea vreunui cui de care să-şi atîrne legăturica. Ce vrei, omul îşi închipuia că dacă-i perete, trebuie să aibă musai şi un cui înfipt în el, şi-mi zise:

— Măi, da proşti mai sînt nemţii ăştia! Un cui nu le dă prin cap să bată în perete! Şi mai au obrazul să spuie că noi sîntem nerozi!

După ce se convinse pe deplin de tîmpenia nemţilor, bai Ganiu îşi lăsă bănuitor batista cu sticluţe la intrarea cabinei, ca să le aibă sub ochi pînă se scaldă.

— Mă băiatule mă, ascultă colea, se întoarse el iar către mine. Scaldă-te, dar mai uită-te din cînd în cînd şi la sticluţe şi apoi şi la mine, ca să vezi ce mai trăsnaie-ţi născocesc eu.

Şi grăind aşa, bai Ganiu ridică un picior şi călcă pe marginea bazinului...

— Hei, ia seama ici !...

Se înălţă, puse şi piciorul celălalt, se îndreptă din şale, îşi făcu cruce şi strigă :

— Ia uite, priveşte... Doamne-ajută... Hop !...

Se săltă în aer, îşi făcu picioarele covrig şi pleosc ! în mijlocul bazinului. Snopi de apă ţîşniră în toate părţile şi împroşcară capetele nemţilor, înlemniţi de uimire ; cercuri de valuri se porniră din centru spre margine, se revărsară dincolo de bazin, se traseră iar înapoi, şi cînd, după cîteva secunde, apa se potoli şi se limpezi, toţi cei de faţă putură vedea sub apă mişcările încordate ale lui bai Ganiu. Deodată se ridică, întinse picioarele, călcă pe fund, se încordă şi, cu ochii închişi şi urechile înfundate, se scutură de apă — puf !, stropi apa prin mustăţile pleoştite — puf ! — şi îşi scutură apa din păr şi de pe faţă. Apoi deschise ochii, se uită la mine şi începu să rîdă :

— Ha-ha-ha... Ai ? Ce zici ?

N-apucai să zic ceva, pentru că se aşternu oblu deasupra apei, şi începu să plescăie din mîini şi să înoate „voiniceşte". Pleosc ! o dată cu mîna, şi apoi două izbituri înapoi cu picioarele. Pleosc ! cu mîna ailaltă, şi apoi alte două lovituri. Tot bazinul clocotea ! Parcă ne aflam sub o cascadă. Valurile împroşcară bordura, trîmbe de stropi ţîşniră pînă pe pereţii din faţă.

— Asta se cheamă înot voinicesc ! strigă bai Ganiu triumfător printre valuri. Şi acum, ia stai, să le arătăm ce va să zică aia „bampor" !

Şi întorcîndu-se pe spate, începu să dea nişte lovituri aşa de amarnice cu picioarele deasupra apei numai spumă, că stropii zburară pînă în tavan. Cît ai clipi, îşi încolăci mîinile şi, imitînd roata vaporului, „tupa-lupa, tupa-lupa, pfuu", şuiera de ne asurzi.

Nemţii încremeniseră la locurile lor, convinşi pe de-a-ntregul că bai Ganiu e un baleanic bun de dus la balamuc, şi citii pe feţele lor mai degrabă compătimire decît indignare. Dar bai Ganiu, convins pesemne că pe figurile lor desluşeşte o nemărginită admiraţie pentru măiestria de care dăduse dovadă, urcă repede treptele, se încordă răscrăcărîndu-se puţin, se uită la nemţi cu ifos, începu să se bată vitejeşte în pieptul păros şi strigă a biruinţă :

— Bulgar ! Bulga-a-r !

Şi se lovi şi mai tare în piept.

Tonul mîndru cu care se recomandase era clar ! Tonul ăsta spunea : „Iaca, vedeţi ? Ăsta-i bulgarul ! Ăsta-i el ! Aşa-i el ! Voi aţi auzit numai de eroul

de la Slivniţa [1], geniul din Balcani ! Acum îl aveţi înaintea voastră în carne şi oase, din creştet pînă-n tălpi, întreg ! Iaca ce minune e în stare să facă ! Cică-s proşti bulgarii, ai ? lua-v-ar naiba de ovrei să vă ia !"

— Măi, ia întreabă-i dacă au săpun ! îmi zise bai Ganiu după ce i se mai potoli entuziasmul patriotic. Ia te uită în ce hal îs picioarele mele...

Într-adevăr, picioarele lui nu prea înfăţişau un model pe potriva lui Apollon din Belvedere [2]. Dungile colorate ale ciorapilor se pecetluiseră pe pielea lui şi aşa destul de murdară, năpădită de păr. De altfel, pe bulgar nu-l putem uimi cu lipsa de curăţenie ; nu putem sili nici fantezia cea mai aprinsă să-şi închipuie ceva mai murdar decît ceea ce îţi poate înfăţişa realitatea...

Cu aceste cuvinte, Stoicio îşi încheie povestirea.

[1] Localitate unde au fost învinse armatele sîrbeşti în 1886.

[2] Cea mai frumoasă statuie antică, reprezentînd pe Apolo, zeul zilei, al luminii şi al artelor, protector al poeziei şi al muzicii, personificare a soarelui.

IV BAI GANIU LA DREZDA

— Şi eu m-am întîlnit o dată cu bai Ganiu, la Drezda, spuse Kolia. Să vă povestesc cum a fost ?

— Mai încape vorbă ? Hai, dă-i drumul !

— Nu ştiu dacă aţi aflat, dar acum cîţiva ani toată lumea din Drezda era grozav de impresionată de o nenorocire căreia-i căzuseră victime o bulgăroaică, elevă de şcoală, şi un tînăr american. Să vă povestesc întîi în cîteva cuvinte trista întîmplare. Bulgăroaica învăţa la Drezda, şi acolo, după cum ştiţi, sînt cartiere întregi locuite de americani, englezi, ruşi şi alţi străini, ai căror copii urmează cursurile diverselor pensioane. O elevă americană se împrietenise cu bulgăroaica noastră. Englezoaicele şi americancele au capriciul de a lua sub ocrotirea lor vreo colegă din cele mai lipsite de apărare, cum era bulgăroaica noastră : mai sfioasă, mai timidă şi mai tăcută. Se împrieteniseră, şi americanca începuse s-o invite la ea acasă în zilele de sărbătoare. Bulgăroaica făcuse cunoştinţă cu toată familia, printre alţii şi cu fratele ei, un tînăr de douăzeci de ani, care studia pictura.

Cine ştie dacă nu cumva din pricina înclinării tinerilor pictori, ispitiţi de orice model care iese din comun, ori poate din pricina înclinării spre originalitate a americanilor, dar, după cîteva întîlniri cu bulgăroaica noastră modestă şi sfioasă, tînărul începu să se simtă atras de ea, folosea orice prilej să se întîlnească cu ea, să vorbească împreună despre artă, să se facă plăcut. Cu un cuvînt, începură să se iubească. Dar dragostea asta le scurtă zilele. Într-o zi de sărbătoare, în timpul vacanţei de vară, toţi ai casei, însoţiţi bineînţeles de bulgăroaică, porniră într-o excursie prin Elveţia. În preajma unui loc stîncos şi pitoresc, tînărul pictor, furat de conversaţia cu bulgăroaica, se depărtă de însoţitori. Îi atrase atenţia o stîncă înaltă şi porni să se caţăre pe ea. După el s-avîntă şi tovarăşa lui, dar nu izbutiră s-ajungă în vîrf : pe la mijlocul stîncii, americanul alunecă, şi în căderea lui tîrî în prăpastie şi pe bulgăroaică. Pînă aici le fusese dat să trăiască. Trupurile neînsufleţite fură transportate la morga din Drezda. Oraşul fu tulburat de întîmplarea asta tristă. Lumea se înghesuia să-i vadă întinşi unul lîngă altul pe o masă mare de marmură. Se dădu de îndată depeşă fratelui bulgăroaicei, singura ei rudă de altfel, să vină la Drezda. Cadavrele fură îmbălsămate, ca să fie conservate pînă la sosirea lui. Mulţime de coroane le împodobiră patul mortuar. A treia zi sosi de la Viena o telegramă, vestind că fratele răposatei e în drum spre Drezda. Cadavrele fură duse la locuinţa

familiei americane. Aşteptînd cu nerăbdare sosirea fratelui, o mulţime de *miss* şi de *mistress*, de *lady* şi *gentlemeni* se adunaseră în casa îndoliată. Familia făcea parte din societatea înaltă a Drezdei. Mă dusei şi eu acolo cu cîţiva studenţi bulgari, în calitate de concetăţeni ai moartei. Alţi bulgari se duseră la gară, în întîmpinarea fratelui decedatei. Aşteptam. Tristă aşteptare ! Toate camerele gemeau de vizitatori. Se vorbea încet, în şoapte. Liniştea era tulburată din cînd în cînd de plînsul şi suspinele mamei băiatului, zdrobită de durere. În răstimpul unei tăceri de mormînt, dinspre coridor se auzi o larmă asurzitoare : răsună un tropot grosolan de cizme ; părea că cineva trage de dîrlogi un cal potcovit ; se porniră apoi glasuri : „Unde-i ? Aicea, mă ?“ „Sst... Mai încet !“ şi în camera defuncţilor pătrunse, cu căciula în cap... bai Ganiu !

— Bună ziua ! strigă el pe un ton şi cu un aer mai degrabă indignat decît îndurerat, ca şi cum persoanele din juru-i ar fi fost vinovate de moartea surorii sale.

Se apropie de catafalc şi trase la întîmplare giulgiul de pe faţa tînărului.

— Cine-i ăsta ? Ce-i cu omul ăsta ? întrebă el uitîndu-se fioros la întreaga adunare şi aşteptînd răspunsul cu ochii holbaţi.

Un student bulgar, copleşit de ruşine, se apropie de bai Ganiu, îl împinse uşor de umăr şi trase pînza de pe faţa moartei. Bai Ganiu îşi scoase căciula, îşi făcu o cruce şi o sărută pe frunte.

— Oh, sărmănuța de tine! Ce ți-a fost ursit... Măricico, Măricico! începu să dea din cap bai Ganiu, și orice-ați spune, clătinatul ăsta din cap părea mai degrabă o amenințare împotriva celor de față decît mărturia unei dureri.

Privi bănuitor mortul, care zăcea culcat lîngă soră-sa, și după ce mișcă din cap și din degetele de la mîna stîngă în semn de întrebare ca un oriental ce era, se adresă studentului:

— Măi băiete, cum vine treaba asta? De ce l-au depus și pe *ăla* aici? Ce caută un bărbat la *pension*?

— Ssst! Vă rog, vă rog, domnule Ganiu, vorbiți mai încet!

— De ce mai încet, mă? Am cheltuit bani aci, nu glumă! Unde-i directoarea?

— Aici nu-i pension, aici e o casă particulară, răspunse studentul, ca lovit de trăsnet.

— Cum casă particulară?

— Ssst! Pentru Dumnezeu, vorbiți mai încet! se rugă bietul student, asurzit de sîngele care-i vîjîia în urechi și gata să-l podidească plînsul.

Înfățișarea, atitudinea războinică și apucăturile lui bai Ganiu, care începură să semene a profanare, a bătaie de joc adusă sentimentelor sacre ale tuturor celor de față, nu avură darul să stîrnească simpatia americanilor, și mai ales a gingașelor lor jumătăți.

Bai Ganiu era îmbrăcat în haine de postav bălțate, avea cizmele murdare și prăfuite, gîtul — înfășurat într-o basma cernită, de sub care se vedea o cămașă descheiată și soioasă. În mînă ținea un baston, și la

subsuoară — un pachet înfăşurat într-o hîrtie galbenă. Mustăţile îi erau răsucite, iar barba — nerasă, ca o perie.

— Domnul ăsta-i frate cu *mademoiselle* Marie ? mă întrebă unul de-ai casei.

I-am răspuns afirmativ, adăugînd pentru lămurirea purtării şi înfăţişării lui bai Ganiu o minciună croită la repezeală : i-am spus că telegrama cu vestea tristă şi dureroasă l-a găsit la ţară, pe cînd veghea la munca cîmpului, şi, fără să se mai abată pe la conac (bai Ganiu şi conac !), s-a dus glonţ la tren, s-a împrumutat de bani de la nişte cunoştinţe întîlnite în gară şi a venit de-a dreptul la Drezda, fără să se oprească nicăieri. Iar purtarea lui de acum, oricît de stranie ar părea, ar trebui iertată, dacă se ţine seama de crunta lovitură pe care i-o pricinuise pierderea de neînlocuit a surioarei sale, fără a mai pune la socoteală uriaşele pierderi materiale cauzate de izbeliştea în care îşi lăsase treburile cîmpeneşti.

— O, sărmanul de el ! exclamă compătimitor interlocutorul meu, şi se duse să împărtăşească şi celorlalţi prieteni ai casei sentimentele sale faţă de bai Ganiu.

Mi se uşurase inima întrucîtva, domnilor !

Dar pentru scurtă vreme ! Americanul, om de-al casei, izbutise între timp să comunice informaţiile culese de la mine mai tuturor celor de faţă. Nobila lor indignare provocată de apucăturile lui bai Ganiu se potolise, şi toată lumea se uita cu stimă, ba chiar cu vădită compătimire la el : o telegramă groaznică

primită pe neașteptate, o pregătire la repezeală pentru un drum așa de lung, pagube materiale uriașe, toate astea laolaltă sînt surprize care pot să rătăcească mintea oricui ! Și justificau atitudinea lui bai Ganiu, arătîndu-i o condescendență impresionantă. Dar, domnilor, rogu-vă să-mi spuneți cum am fi putut justifica noi, studenții bulgari, ceea ce a făcut bai Ganiu după aceea ? Studentul care se învîrtea în jurul lui, ca să-l mai domolească, îi povesti în șoaptă cum s-a întîmplat nenorocirea pe stîncile Elveției. În timpul acestei povestiri, bai Ganiu își exprimă prin mișcări din cap și din mîini sentimentele care îl tulburau, aici plescăind din limbă și exclamînd cu voce tare : „Ptiu, fir-ar al dracului să fie !", uitîndu-se la soră-sa și clătinînd din cap : „Sărmana de ea !", aici scuturîndu-și amenințător coama și uitîndu-se cu ochi fulgerători la tînărul răposat, de parcă voia să spună : „Nici vorbă, lunganul ăsta i-a mîncat zilele !" Străinii îi tălmăceau în felul lor gesturile și mimica, și cu greu le-ar fi putut ghici sensul. Pentru că dacă l-ar fi ghicit nu s-ar fi uitat atît de compătimitor la bai Ganiu, pe care îl socoteau cu mintea întunecată de durere. Între timp, bai Ganiu, sub impresia povestirii, plescăi așa de tare din limbă, că toată lumea își îndreptă privirea spre el. Bai Ganiu alesese însă momentul acela ca să-și proptească degetul mare de la mîna dreaptă pe orificiul drept al nasului, strîmbă nițel ochii și gura la dreapta, lăsă capul în jos, și cînd suflă o dată cu toată puterea... Noi, mai să ne prăbușim la pămînt...

Dar, o să-mi spuneţi dumneavoastră, se putea găsi şi pentru asta o scuză : în graba plecării şi de tulburare, uitase săracul să-şi ia batista. Dar nu-i aşa ! Nu, deoarece, în clipa imediat următoare acestei operaţii, bai Ganiu luă de sub braţ pachetul înfăşurat în hîrtie galbenă, îl desfăcu şi scoase din el — ce credeţi, mă rog ? o duzină de batiste, pe care începu să le ofere celor prezenţi, mai cu seamă bulgarilor, de sufletul moartei, repetînd la fiecare danie : „Na, ţine şi tu, şi zi : Dumnezeu s-o ierte !“ Apoi, făcînd semn cu degetul unei alte persoane să se apropie, strigă : „Hei, băieţaş, vino-ncoa, na şi ţie, şi zi Dumnezeu s-o ierte pe Maricica !“...

Ce să vă mai povestesc, domnilor ?! făcu plictisit Kolia. Încercaţi, dacă puteţi, să vă închipuiţi mutrele englezilor şi ale americanilor adunaţi în jurul lui bai Ganiu ! Atît vă pot spune : că după terminarea slujbei religioase — răposata fiind ortodoxă, slujba s-a ţinut la biserica rusească — şi după ce am înmormîntat-o, bai Ganiu a fost poftit să locuiască pînă la plecarea din Drezda în casa americanilor. A stat acolo o singură zi. Ce fel de purtare o fi avut, habar n-am. Dar cică la plecare ar fi spus studentului bulgar care-l însoţea la gară :

— Măi frăţioare măi, cît pe ce s-o fac lată ! Ce vrei ? Dacă nu cunosc datinele americanilor ! Mîncare cîtă vrei, pe degeaba, şi am mîncat, m-am îndopat, că era cît p-aci să-mi crape burta ; apoi peste noapte... Da mai bine s-o lăsăm încurcată... Am făcut însă altă poznă... Dimineaţa mă pomenesc cu o fe-

meie că-mi bate la uşă. Eu : „Intră !“ Şi ea intră cu o cafea cu lapte şi cu tot felul de dulciuri. Lasă, mă înţelegi, tava pe masă şi începe să adulmece cu nasul prin aer. „Hait, a dracului ! zic. Te pomeneşti c-o fi simţit esenţa de roze, ori poate altceva !“ Eu, ştii, nu-s prost ! Mă ridicai, luai sticluţa cu esenţă şi i-o vîrîi sub nas. Ea zîmbi uşor. Mă uit la ea şi-mi dau cu părerea : „Da, zic, are pe vino-ncoa ! Aşa curăţică, aduce a slujnicuţă !“ Îi fac cu ochiu, o văd că rîde, şi — hop ! — o prind de mijloc. Dar cînd se răsuci, a naibii, şi cînd îmi arse o scatoalcă... Da s-o lăsăm mai bine dracului, că m-am făcut de rîs !... Era mătuşa mortului... Nu-i nimic, sănătate şi noroc ! Bine c-am scăpat numai c-o palmă, oameni buni !

V BAI GANIU LA EXPOZIŢIA DE LA PRAGA

— Da ia staţi să vă povestesc eu cum a fost cu bai Ganiu la expoziţia de la Praga, începu zîmbind Ţvetko.

— Bravo, Ţvetko ! strigarăm noi în cor. De cînd voiam să auzim asta !

Şi Ţvetko începu :

— Dacă vă mai aduceţi aminte, am plecat de la Sofia cu garnitura noastră. Vagoane — numai de clasa I şi a II-a, nou-nouţe, abia sosite din Europa, oglindă de curate, şi confortabile. Numai un singur vagon avea compartimente şi de clasa I, şi de a II-a. Lume, ce să vă mai spun ?! O sută şaizeci de persoane, dacă nu mă-nşel. Mă rog — bătrîni, tineri, femei, copii, ba chiar şi sugaci. (Of, sugacii ăştia !)

Cine mai era ca noi ?! Plesneam de mîndrie că ne ducem la expoziţie cu trenul nostru ! Las' să vadă şi europenii, ziceam noi, că Bulgaria nu doarme ! Dar cel mai mult ne încînta faptul că vagoanele erau moderne şi de o curăţenie exemplară. Cîtă vreme credeţi, însă, dumneavoastră că a ţinut patriotica

noastră beţie pentru minunăţia vagoanelor şi gîndul că o să dăm gata Europa cu progresul nostru ? În timp ce ieşeam din gară şi străbăteam meleagurile Slivniţei şi Dragomanului — cîmpiile glorioaselor noastre victorii —, entuziasmul nostru crescu o dată cu golirea sticlelor de bere şi a coşurilor cu merinde, cu care se aprovizionaseră din belşug prevăzătorii noştri turişti. „Vezi bine că era să ne luăm şi un mezelic cu noi. La ce să ne dăm bănuţii sîrbilor ?“ striga bai Ganiu, plin de avînt patriotic şi de vin de Plevna. Cînd, însă, pe înserate, ne-am apropiat de Ţaribrod şi încercarăm să aprindem luminile prin vagoane, constatarăm că uitaseră să pregătească lămpile... Iar cînd ne învălui noaptea, copiii se speriară, începură să ţipe, şi iată că, încetul cu încetul, pe măsură ce teritoriul bulgar pierea în zare, se topi şi entuziasmul nostru patriotic. Unii zîmbeau trişti, alţii pe ascuns, sarcastic (nu eram numai bulgari !), alţii indignaţi, bai Ganiu îmi şopti chiar la ureche : „Greu să bea porcu apă din fedeleş !“, şi cîţiva trîntiră vreo două înjurături la adresa unui străin, funcţionar la conducerea căilor noastre ferate. Susţinut de cei din urmă, bai Ganiu strigă : „Las', că ştiu cu ! Nu sîntem noi de vină ! Tot străinii ăia, lua-i-ar dracu ! Ne-au făcut-o înadins, ca să ne dea de ruşine ! Din invidie, vezi bine ! Toţi o apă şi-un pămînt !“

Şi se uită aşa de fioros la un străin care se afla lîngă el, încît omul tuşi şi se mută în alt compar-

timent. Cînd ne oprirăm la gara din Ţaribrod, era întuneric în vagoane de să-ţi vîri degetele-n ochi! Ţiparăm, ne supărarăm, şi apoi ne puserăm pe rîs. Şi ţine-te glume şi înţepături la adresa conducătorilor noştri de la Căile Ferate! Nu auzeai decît: „Măi oameni buni, daţi-ne lumînări, că ni s-au speriat copiii!" „Hei, moşule, du-te şi cumpără un funt de lumînări, că te-om cinsti!" „Măi, daţi-ne măcar cîte-o lumînărică de seu!" Numai bai Ganiu nu voia în ruptul capului să admită că bulgarii-s vinovaţi de tot balamucul ăsta.

— Ăla de colo, îl vedeţi? zicea el arătînd spre unul dintre străinii din tren cînd ni se aduseră cîteva lumînări proaste. Să-l ungi cu catran şi să-i dai foc! Măi, cum de-l rabdă pămîntul? Dă-l dracului de întuneric, că nu-mi pasă de el, dar ne-am făcut de rîsul sîrbilor. Uite colo, vezi? Ia uite-l pe funcţionarul ăla sîrb cum rîde. Rîde! Şi de ce n-ar rîde?!

Dar îndîrjirea patriotică nu-i îngădui să rabde ca un păcătos de sîrb să-şi bată joc de el şi, încruntîndu-se, se răsti:

— Mă! Tu! Ăla de colo! De ce rîzi, mă?

Şi cît pe ce să sară din vagon ca să se răfuiască cu sîrbul. Mă rog, sînge de crou!

— Ssst... Potoleşte-te, bai Ganiule! îl sfătuiră ceilalţi călători. Nu face scandal, frate! Nu uita că intrăm în Serbia...

— Ei, şi ce dacă intrăm în Serbia ? Crezi că mă sperii ? Dar Slivniţa ? Dar *Natrîc, bracia*[1] ? Au uitat ? şi bai Ganiu trînti o înjurătură care căzu ca o bombă.

— Ce vină are sîrbul că vagoanele noastre nu sînt luminate ? încercau ceilalţi să-l liniştească.

— Ce ? Cum ? Las', că-i ştiu eu ! făcea bai Ganiu, clătinînd din cap.

Ni se dădu o lumînare de compartiment. Unii cred că izbutiseră să se instaleze şi să aprindă cîte-o lampă. Trenul porni. Călătorii picară din seul lumînărilor pe pervazele de la ferestre şi le lipiră. Era cea dintîi bulgarizare a noilor vagoane. A doua bulgarizare se înfăptui chiar în prima noapte : toate closetele (iertaţi-mă, domnilor !) se prefăcură în cloace.

Oricum, ieşirăm şi din Serbia ! Dar să nu credeţi că am trecut prin ea aşa, domol, paşnic şi cuviincios. Oho ! Bulgarul nu-i prost ! Acolo unde putea, bai Ganiu nu scăpa prilejul să-i umilească pe sîrbi, aducîndu-le aminte de Slivniţa. La Niş şi chiar la Belgrad îi întreba pe toţi slujbaşii şi hamalii : „Ia spune-mi drept, nu eşti bulgar ? Voi toţi sînteţi bulgari, numai c-o faceţi pe sîrbii !"

Ungaria !... Aici luară foc roţile unui vagon. Să-i ia naiba de meşteri ! Am stat pe loc multă vreme. Au stropit, au stins, au aprins, au ciocănit... pînă cînd a dat Dumnezeu şi am pornit iar la drum, în

[1] Inapoi, fraţilor (srb.).

vreme ce ungurii se prăpădeau de rîs. Îşi dădeau coate : „Turişti bulgari !...“ Nu mai ştiu unde, vagonul luă iar foc, şi de data asta îl lăsară dracului, pentru reparaţie. Bai Ganiu, om umblat, care mai călătorise, povestea călătorilor mai ageamii :

— Acum ajungem la Budapesta, şi cum trecem de ea, intrăm în Viena. Praga e dincolo de Viena. Pe toate le-am cutreierat. Le cunosc ca-n palmă !

Nu ne mai opream pe la gările mici, iar pe la cele mari zăboveam doar cît să ne deschidă linia. Bogata Moravie ne atrase tuturor atenţia — minunatele văi cultivate, grădinile frumoase, nenumăratele fabrici şi uzine îl siliră chiar şi pe bai Ganiu să admită întîietatea Moraviei faţă de patria noastră : „Şi noi muncim, da nici «afurisiţii» ăştia nu se lasă mai prejos ; nu, nici vorbă, se ţin de treabă, mînca-i-ar tata !“ Dîndu-şi însă seama că s-a întrecut prea mult cu lauda, adăugă : „Da ce folos ? Ăştia dau în brînci, şi neamţu papă !“

Tot drumul, boroboaţele se ţinură lanţ. Noi — Vancio, Filio băiatul Ivaniţei (nu ştiu dacă-l cunoaşteţi) şi cu mine — ocupam un compartiment de clasa I. În compartimentul vecin, de clasa a II-a, se instalase bai Ganiu cu alţi cîţiva, aprovizionaţi din belşug cu provizii. Bai Ganiu, în graba lui, uitase chipurile să-şi pună în desagi de-ale mîncării. „Şi-apoi, la urma urmei, ce naiba, nu sîntem bulgari ? O să ne împăcăm noi într-un fel. De la unul o bucăţică de pîine, de la altul o înghiţitură de brînză — şi-şi face omul treaba ! Nu, zău !“ Şi într-adevăr, o

duse de minune. Tovarăşii îl ospătară cu mîncare şi băutură, el la rîndul lui îi ospătă cu cel mai cald patriotism, garnisit cu poftă de mîncare şi sete. Dar toate au o limită. Merindele vecinilor noştri se terminară, balercile se goliră. (Ca să evit o greşeală gravă, trebuie să mă corectez : balercile şi sticlele se goliseră încă de pe cînd Dragoman o ţinea într-una cu strigăte de : „Trăiască Bulgaria, uraaa ! Ia mai dă, mă, să-mi ud gîtlejul, ura !")

Bai Ganiu începu atunci să dea tîrcoale compartimentului nostru. Căută întîi tot felul de „motive" : ba un chibrit, ba un păhăruţ de coniac, că-l durea chipurile burta, şi pînă la urmă, încetul cu încetul, se împrieteni, se oploşi, şi nu mai scăparăm de el. Uitase de prietenii de pînă atunci. Şi apoi, ce să mai facă cu ei ? Nu mai aveau nimic. Mîncaseră, băuseră tot, iar la noi, slavă Domnului, se mai găsea încă cîte ceva, cumpărat din gări. Bai Ganiu nu pierdea niciodată ocazia să guste din produsele străine.

— Ăştia ce-s ? Struguri ? Brava ! Ia te uită ! Ia daţi-mi şi mie cîteva boabe. Ţţ ! Tare gustoşi ! Brava !

Precum vedeţi, numai şi numai curiozitatea îl îndemna să se înfrupte din gustările, coniacul şi tabacherele noastre.

— Tabachera asta o fi de argint caucazian ? întrebă curios bai Ganiu pe unul dintre noi, care se pregătea să fumeze.

— Nu, e marfă vieneză ! îi răspunse posesorul.

— Aşa ? Ia dă-mi să văd. Ţţ ! Ia te uită ! E plină cu tutun bulgăresc, nu-i aşa ? Brava ! Ia staţi să răsucesc şi eu o ţigară. Am foiţă. Dacă vă trebuie, aici sînt !

Că era aici, o simţeam destul de bine — şi după mirosul cizmelor, şi după mireasma deosebită a trupului lui lac de sudoare, şi după tenacitatea cu care se încăpăţîna să ocupe toată canapeaua. La început şezuse numai pe un colţişor, apoi se întinsese mai comod ; mai tîrziu, trei dintre noi furăm nevoiţi să stăm pe o singură canapea, iar feciorul Ivaniţei trebui să se ghemuiască în colţişorul celeilalte canapele, pentru ca bai Ganiu să poată lua o poziţie orizontală. Şi el nu scăpă prilejul. Ne înţeleserăm să-l punem la încercare şi să vedem pînă unde va merge nevoia lui de confort ; şi bai Ganiu se porni din toată inima să ne potolească curiozitatea :

— Ia dă-te niţeluş mai la margine, să-mi întind şi piciorul celălalt. Aşa... Brava ! Eeeh ! Mamă-mamă ! Grozav e de bine !... Ia ascultaţi cum face trenul : tupa-tupa, tupa-tupa ! Zboară !... Grozav îmi place să mă tolănesc aşa ! Dincolo era aşa de puţin loc ! Şi apoi, şi tovarăşii de drum, oameni necioplţi, ce să vorbeşti cu ei ?... Da ce mîncaţi, bre, acolo, pere ? Brava ! Ia să vedem, oi putea mînca şi eu una, aşa cum stau culcat ? Mulţumesc ! Da de unde luaţi voi bunătăţile astea ?

— Le cumpărăm, răspunse îmbufnat un glas.

— Aşa ? Brava ! încuviinţă el cu gura plină de para zemoasă. Grozav îmi plac perele !

Furat de legănatul trenului, bai Ganiu aţipi. Ne gîndeam ce bucată să-i facem, cînd o idee genială îmi trecu prin minte. Mă întorsei spre tovarăşii mei şi le propusei :

— Să punem, domnilor, de cafea ! Ia daţi-mi maşina şi spirtul !

— Cafea ! strigă bai Ganiu, sărind ca ars de pe canapea. Brava ! Bună idee !

— Ce cafea, dacă n-avem apă ?! răspunse, cu o prefăcătorie demnă de un actor, feciorul Ivaniţei.

— Apă ? strigă cu acelaşi glas bai Ganiu. Numai apă ? Cereţi de la mine ! Uite, acuşica ! şi zbură din compartiment.

Ne prăpădirăm de rîs. Feciorul Ivaniţei se întinse şi ocupă toată canapeaua. Bai Ganiu se întoarse într-un suflet, pufăind mai mult decît era nevoie. Voia să ne arate ce trudă şi chin îndurase pentru binele nostru. Ţinea în mînă un ulcior.

— Iaca, na, am găsit, vedeţi ? Am cotrobăit prin toate vagoanele. Am găsit ulciorul ăsta şi l-am înşfăcat cît ai zice peşte. O femeie striga după mine : „Hei, lasă-mi apa, că-i pentru copil !“ Eu, gîndindu-mă ce minciună să-i spun, îi strigai : „Iertaţi-mă, doamnă, dar a leşinat cineva dincolo !“ „Aşa, va să zică !“ „Aşa.“ „Ei, atunci, repede du-i apa şi să-mi aduci ulcica înapoi !“ Ce femeie neghioabă !... Of, sînt leoarcă de sudoare ! Acum, hai, cafeluţa !

— Nu ţi-e ruşine, domnule ? se răsti unul dintre tovarăşi, care fierbea de mînie.

Bai Ganiu îl privi cu o mutră mirată, încercînd să-şi arate cît mai vădit cu putinţă nedumerirea. Apoi izbucni :

— Mi-a trăsnit mie prin cap c-aicea e o lucrătură, dar mi-am spus : „Hai, treacă de la mine !“ Dacă-i aşa, atunci daţi-mi barem o ţigară şi-un coniac, cît de mic.

I-am dat o ţigară şi-un coniac, după care bai Ganiu ne părăsi şi se întoarse în compartimentul lui, lîngă „tovarăşii neciopliţi“.

— Mari tîmpiţi mai sînt şi învăţaţii ăştia ! s-auzi de la o vreme glasul lui în compartimentul vecin. Nu pricep cum de-i rabdă în slujbă pe d-alde ăştia ! Dar stai, că se-ntoarce el bai Ganiu în Bulgaria şi-o să-şi găsească lelea bărbatul !...

Ne apropiam de frontiera cehă. Călătoreau cu noi şi comisarii trimişi de guvern ca să înveţe cum să organizeze o expoziţie, spre a face şi noi una asemănătoare, la Plovdiv. Unul dintre ei prinse la butoniera fiecăruia cîte-o panglică cu tricolorul bulgar. Încă din timpul călătoriei se răspîndise vestea că vom fi întîmpinaţi cu alai, atît la graniţă cît şi la Praga, şi în consecinţă fusesem pregătiţi pentru o primire oficială, dar ceea ce văzurăm ne întrecu toate aşteptările.

Staţia de frontieră ! Locomotiva şuieră. Din dreapta şi din stînga liniilor de cale ferată, lumea se îndrepta către gară. Cernea o ploaie măruntă, şi femei, bărbaţi, copii, cu umbrelele desfăcute, alergau spre tren. Locomotiva se opri. Peronul — înţesat de

oameni. O fanfară se porni puternic cu *Şumi Mariţa*[1]! Apoi un cor cîntă *Hde domov muj*[2], spre nemărginita bucurie a tuturor şi mai cu osebire a lui bai Ganiu, care nu mai conteni lăudînd poporul ceh că învăţase aşa de bine cîntecul popular bulgar *Unde-i patria mea;* numai că vorbele nu erau pronunţate prea clar, aşa că nu se prea desluşeau bine.

Şi acum îmi ard obrajii de ruşine cînd mi-aduc aminte de felul cum ne-am purtat la această primă întîlnire. Închipuiţi-vă, domnilor, oraşul plin pînă la refuz, oameni veniţi de prin sate să-şi întîmpine fraţii bulgari cu urale de bun venit, cu fanfare, coruri, fete cu flori în mînă, aşteptînd ca fraţii să coboare din vagoane... Iar „fraţii" stăteau ca proştii cu capetele la ferestre şi priveau! Zău, domnilor! Ferestrele vagoanelor — mici, cum le ştiţi. Unul cu capul scos afară, altul întins peste umărul lui, al treilea arătîndu-şi numai jumătate din fizionomia lui strîmbă, privind cu un singur ochi, şi căscînd gura la panoramă! Să intri-n pămînt, nu altceva! Hei, dacă aş fi avut un aparat de fotografiat!... Oamenii veniţi în întîmpinarea noastră se zăpăciră. Nu ştiau nici ei ce să facă — cui să întindă florile, buchetele! Muzica tăcu, amuţi şi corul, şi, într-o tăcere penibilă, ne uitam unii la alţii. După un timp, bai Ganiu coborî din vagon. Toţi cehii îşi îndreptară privirile spre el şi-i făcură drum de trecere — şi el trecu...

[1] Imnul naţional bulgar.

[2] Imn ceh, adoptat de bulgari, pe care unii îl considerau cîntec popular bulgar.

Dumnezeule! Cu ce ifose păşi bai Ganiu printre sutele de priviri şi mîini care îi întindeau buchete! Îşi răsuci mustaţa stîngă, scoase coatele în afară, tuşi gros şi se uită cu un singur ochi la domnişoara care-i întinse pînă sub nas buchetul, o privi, mişcă din degetele de la mîna stîngă, întoarse în sus, vrînd parcă să-i spună: „Ne-ai ieşit, va să zică, în întîmpinare, fetiţo? Aşa, fetiţo, primeşte-ne frumos, bine faci, şi grozav îmi place! Aşa!", şi trecu mai departe, fără să-i primească buchetul. Fata, ruşinată, îşi trase mîna înapoi. Peste cîtva timp, bai Ganiu apăru, încheindu-şi nu tocmai cuviincios o parte din veşminte. Îi făcură iar loc, îşi răsuci iar mustaţa stîngă, tuşi din nou, îşi suflă nasul cu degetele şi se urcă în vagon. Locomotiva şuieră şi pornirăm la drum.

Să nu-şi închipuie cineva că exagerez, că-mi înfloresc şi înfrumuseţez înadins povestirea, ca să fac caricatura lui bai Ganiu! Dimpotrivă, caut să trec peste unele amănunte, pentru că şi acum mi se strînge inima cînd mi-aduc aminte de ele. De pildă, încă de la început m-am ferit să vă descriu halul în care arăta trenul nostru după o zi de călătorie. V-am povestit, nu-i aşa, că turiştii noştri îşi luaseră cu ei şi copiii de ţîţă. N-am să mai pomenesc de plînsete şi orăcăieli, şi am să mă mulţumesc să vă spun că toaletele se transformaseră în spălătorii, unde se spălau cămăşuţele şi scutecele murdare ale pruncilor, iar coridoarele vagoanelor — în uscătorii; vajnicii noştri călători întinseseră de-a lungul lor frînghii, de care atîrnau tot felul de izmenuţe, nu

prea bine limpezite. Înlocuiau pesemne steguleţele cu care ar fi trebuit să ne împodobim trenul ; în loc de tricolorul alb, verde şi roşu, la noi în vagoane străluceau la soare numai două culori : alb şi galben. Iată ce ne împodobea trenul ori de cîte ori ne opream prin gările din Cehia şi ori de cîte ori poporul ne întîmpina cu cîntece, muzică, flori şi discursuri de bun venit. Steguleţele astea alb-galben fluturau pe frînghii cînd domnul Vasilaki, conducătorul nostru, asurzea ascultătorii cehi cu discursurile lui tunătoare şi emoţionante. Tot ele fluturau cînd domnul Petko gîdila la fiecare gară sentimentul naţional al poporului frate ceh prin declaraţiile sale, din care se auzeau clar, pentru cei ce stăteau mai departe, numai vorbele : „Fraţilor ! Jan Hus [1]... O ! Jan Hus, fraţilor !" Sau cînd bai Ganiu, indignat că în discursuri nu se pomenea nimic despre uriaşii noştri din istorie, înghiontea în şolduri pe un învăţător, îndemnîndu-l : „Hai, dascăle, zi şi tu ceva, mă, să le arătăm şi noi cine sîntem ; acu e pontu, hai, zi-le ceva despre Filip Toptiu [2], despre Crum cel Groaznic [3], ori cîntă ceva,

[1] Erou naţional ceh, conducătorul mişcării de eliberare naţională şi religioasă din prima jumătate a secolului al XV-lea. Învinuit de erezie, este osîndit la moarte prin ardere pe rug (1369—1415).

[2] Şef de bandă, comitagiu.

[3] Principe bulgar care a domnit aproximativ între 802—815. A învins şi ucis pe împăratul bizantin Niceforos, apoi a atacat Constantinopolul (812), fără să-l poată cuceri. Sub el, puterea statului bulgar a ajuns la mare strălucire.

un cîntec !...“ Tot timpul, zic, steguleţele acestea bicolore fluturau de zor !...

Drumul de la frontiera cehă pînă la Praga a fost un marş triumfal. Prin toate oraşele, satele, cîmpiile — oriunde trecea trenul nostru — pălăriile zburau în sus, şi un *nazdar* [1] nesfîrşit spinteca aerul. Văzui chiar o femeie. Era pe cîmp, şi în timp ce bărbaţii îşi aruncau pălăriile în aer, dădea şi ea din mîini ; apoi, scoţîndu-şi broboada din cap, începu s-o vînture, strigînd cît o ţinea gura : „*Nazda-a-r !*“ Alta : treceam pe lîngă un oraş. (Nu mai ţin minte cum îi zicea, şi Doamne, cum să ţin minte ? Eram aşa de uluiţi...) Străzile — ticsite de lume ; oameni pe la ferestre, în copaci, prin ogrăzi şi chiar pe acoperişuri. În oraşul ăsta, ţin minte, am trecut pe lîngă o bina. Casa era aproape gata, iar în vîrful acoperişului — înfipt un par lung, îmbrăcat în verdeaţă, cu un steag (ca la noi cînd se clădeşte o casă). Cîţiva muncitori cocoţaţi sus, cînd văzură că de-a lungul străzilor şi de la toate ferestrele flutură batiste şi răsună strigăte de *nazdar*, se căţărară pe grinzi spre vîrful acoperişului, cuprinseră parul cu steagul şi traseră de el, ca să-l ridice şi să ne salute. Se vede însă că era bine înţepenit, că nu izbutiră să-l scoată. Atunci se mulţumiră doar să-l zgîlţîie în semn de salut. Aceste două întîmplări — femeia de pe cîmp şi dulgherii de pe casă — m-au mişcat nespus de mult. Asta nu semăna cu vorbele noastre umflate :

[1] Să trăiţi ! (cehă).

„*toată intelectualitatea* despica aerul cu urale frenetice", „azi poporul triumfează" etc. ...

Sosirăm în sfîrşit la Praga. Pe peron nu era lume prea multă. Numai persoane oficiale însărcinate cu primirea noastră : ajutorul de primar, dacă nu mă înşel, şi membrii comitetului expoziţiei. Primirea asta mi se păru săracă : eram deprinşi cu alaiuri ! Dar de, vorba ceea, nu totdeauna e Paşte : oamenii mai cu cap ştiu că dacă dintr-un tren coboară o sută şaizeci de persoane, şi dacă mai e şi public pe peron, se face o învălmăşeală, se încurcă lucrurile şi iese o harababură nemaipomenită de gazde şi bagaje ; de aceea, lăsaseră peronul gol, şi întru întîmpinarea noastră apăruse numai o comisie.

Începură iar saluturi şi discursuri. Dintr-o parte : „*Bratři Bulhaři !... Veliky slovenski... Cyrilla a Methodie*" [1], *din alta : „Bratři, my jsme přišli poučiti se u velikého Českého Národa !*" [2] sau : „Fraţilor ! Marele Jan Hus !... Da, fraţilor, Jan Hus e mare !" Bai Ganiu, nemulţumit că cehii pomeneau numai de Ciril şi Metodiu, îl îmboldi pe învăţător : „Zi şi tu, mă dascăle, că doar avem şi noi destui, zi şi despre Asparuh [3], ori ia şi umflă-ţi cavalul, că acu-i pontu pentru aşa cevaşilea !..."

[1] Fraţi bulgari !... Marii slavi... Ciril şi Metodiu (cehă).

[2] Fraţilor, am venit aici să învăţăm de la marele popor ceh ! (Cehă.)

[3] Han al bulgarilor din regiunea Mării de Azov (646—700). Migrînd spre vest, bulgarii, conduşi de Asparuh, au ocupat teri-

Ni s-a spus apoi că o să mergem cu toţii la clubul municipal, Meščanska Beseda, iar de acolo vom fi repartizaţi pe la locuinţe. Dispuseră să ne trimită bagajele înainte. Pornirăm. De pe peron intrarăm în sala gării, şi ce să vedem ? Lume ! Lume cîtă frunză şi iarbă. Un ac n-ar fi avut unde să cadă. La mijloc — o potecuţă strîmtă, cît să putem trece. De o parte şi de alta — şiruri de doamne cu buchete. Toată lumea, îmbrăcată ca de sărbătoare. Un *nazdar* asurzitor cutremură deodată sala. Braţe întinse, buchete, ploaie de flori... Cînd ieşirăm în stradă şi ne uitarăm, Doamne ! Cît vedeai cu ochii numai lume, cu o singură potecuţă de trecere la mijloc. Şi iarăşi cucoane, şi iar : „*Nazdar ! nazdar !* ura !“ şi iar ploaie de flori. O primire împărătească !... În toiul aclamaţiilor şi al ploii de flori, ne urcarăm în trăsuri şi pornirăm. Cum ne-am aşezat şi cît de graţios ne-am aranjat cu copiii şi pruncii — vă las pe dumneavoastră să vă închipuiţi. Eram ca trăsniţi de primirea aceea măreaţă şi neaşteptată ! Salutam mereu în dreapta şi-n stînga, pînă ne dădu prin gînd să ne scoatem pălăriile. (Cînd e vorba să ne dea ceva prin gînd, apăi nimeni nu ne întrece în dichisul etichetelor. Sîntem iscusiţi nevoie-mare !) Îmi încremenise un zîmbet pe buze, care-mi tremurau convulsiv, şi nu ştiam ce să fac mai întîi : să

---

toriul dintre Dunăre şi Balcani, supunînd triburile slave aşezate acolo, de care au fost apoi asimilaţi. Învingînd pe bizantini, Asparuh i-a silit să recunoască statul bulgar (679 sau 681).

izbucnesc în rîs, să plîng, ori să mă prăbuşesc în fundul pămîntului ?

Ajunserăm la Meščanska Beseda şi ocuparăm mesele din grădină. Aşteptam să ne vină bagajele şi să fim repartizaţi pe la locuinţe. Cîţiva birjari pierdură, sărmanii, o oră întreagă în jurul porţilor ca să li se achite cursa, dar mulţi dintre turiştii noştri nu găsiră de cuviinţă să scoată banii. „Mare lucru, zicea bai Ganiu, ce pagubă mare o fi dacă ne-ar plăti birjele ? La urma urmelor, sîntem doar şi noi slavi ! Uite un bun prilej să-şi dovedească slavismul ! Păi cum altfel ?... Toate pe gratis ! Cu bani nu-i nici o scofală, ştie şi baba Neacşa."

Bagajele o dată sosite, am fost conduşi pe la locuinţe. Avuseseră grijă oamenii să ne găsească gazde. N-am să vă povestesc despre certurile şi scandalurile cu birjarii, cu chelnerii clubului, cu hamalii şi cu cei care aveau grijă de bagaje, pentru întîrzierea ori predarea lor greşită, de nemulţumirile pentru locuinţe, de tocmeli şi de altele de felul ăsta. Să ne transportăm pentru un minut împreună în camera noastră. (Nu vă temeţi, doamnă !) Ne instalasem patru inşi într-o odaie spaţioasă. Avea tot confortul. Camera dădea spre curte... Peste drum se înălţa o casă cu acelaşi număr de etaje. Într-un rînd, Anuşka, servitoarea care ne deretica şi scotea ghivecele cu flori de la fereastră ca să poată închide geamurile, se întoarse pe neaşteptate către mine şi mă întrebă sfioasă, făcîndu-mi semn să mă uit la ferestrele de peste drum :

— Prosim vás, pane, je ten pan také Bulhar? Račte se podivat co ten delá! Jak je on černý! Vlasatý jako nejaký dikař. Ha-ha-ha-ha! [1]

Mă uit într-acolo, şi ce văd? Bai Ganiu stătea la fereastra larg deschisă, fără să fi lăsat în jos perdelele sau jaluzelele, gol puşcă, şi rînjea la servitoarea noastră, mîngîindu-şi pieptul păros, vrînd de bună seamă s-o cucerească...

În ziarele locale apărură chiar în aceeaşi zi articole de bun sosit adresate musafirilor scumpi (aveau dreptate!), fraţi bulgari. Era publicat şi programul după care trebuia să vizităm expoziţia şi monumentele oraşului Praga. S-au publicat şi dări de seamă despre vizitele noastre: unde am mers, cum am fost primiţi, cum ne-au salutat, ce le-am răspuns. Numele conducătorului nostru, domnul Vasilaki, era pe toate buzele. Meritase această atenţie prin discursurile sale nenumărate. Şi drept să vă spun, dacă n-ar fi fost domnul Vasilaki să le mai pună perdea la ochi, praful s-ar fi ales de noi!

La intrarea expoziţiei ne-au întîmpinat membrii comitetului. Şi iar cuvîntări despre Ceský národ, adică poporul ceh, şi despre Bulharský národ, adică poporul bulgar. Vedeţi, aici n-au încurcat-o şi nu ne-au confundat cu sîrbii, regretabilă eroare care s-a ivit, după cum se povesteşte, la expoziţia din Plovdiv. Cei din Sliven cu cei din Iambol se aveau

[1] Vă rog, domnule, şi domnul acela e tot bulgar? Ia uitaţi-vă ce face! Ce negru e! Păros ca un sălbatic. Ha-ha-ha-ha! (Cehă.)

ca mîţa cu şoarecele — din invidie, din duşmănie, dracu ştie din mai ce. Cînd cei din Sliven se iviră la intrarea în expoziţie, unul din comitet crezînd că sînt din Iambol le ţinu un discurs. Şi dă-i cu gura, şi laudă-i, şi laudă-i : „Vitejii din Iambol, marii cetăţeni ai Iambolului !“ Cei din Sliven tac chitic, tuşesc în palme şi-şi fac cu ochiul... Tablou !...

Intrarăm în expoziţie. Cineva din comitet avea sarcina să ne conducă. Trebuia să trecem în revistă pavilioanele principale. Dar... cine să ne conducă ? Turiştii noştri, ca englezii !... Cînd se pomeniră în Grădina botanică, pas de-i mai urneşte !

— Ivancio ! Ivancio-o ! Ia vino ! Vino-ncoa, ia te uită cîtă mai laleaua ! Ţii minte, mătuşă-ta avea o lalea ca asta ! striga unul dintr-o parte a sălii spre cealaltă.

— Mariiche ! Mari-i-i-che, fă-te-ncoa ! Uite o mimoză ! Poftim, mimoză ! Poftim mimoză, o vezi ?...

— Mai ţii minte atlazul pe care ţi l-am cumpărat de Paşti ? striga altul, din altă parte.

— Ia te uită, busuioc ! Ţţ ! Şi cehii au busuioc, bravo ! urla un al treilea, şi toţi dădeau buzna să vadă busuiocul.

— Măi fraţilor, nici pomeneală de măghiran pe aici ! se auzi glasul morocănos al lui bai Ganiu. Vai de capu lor, că n-au măghiran ! Ehei, să poftească la noi ! Balcanii noştri sînt plini de măghiran ; geme Balcanul de măghiran !...

Delegatul comitetului stătea ca pe ghimpi! Aştepta ca nepreţuiţii musafiri să-şi împărtăşească unii altora impresiile!

Pînă la urmă, îmi pierdui răbdarea, ieşii din Grădina botanică şi mă dusei să casc gura pe la pavilioane. În lipsa mea, scumpii oaspeţi fură fotografiaţi, şi a doua zi apăru într-o revistă ilustrată toată ceata.

Ne-am dus înapoi la Hradčany, la palatul regilor cehi. Ne-au arătat tot felul de colţuri istorice: cămăruţa în care s-a hotărît începutul războiului de treizeci de ani, fereastra pe unde erau azvîrliţi în prăpastie patrioţii cehi... Ne-au dus la primăria veche, la muzeul vechi şi la cel nou. Au dat în cinstea noastră o reprezentaţie de operă la Národni Divadlo [1], o serată la Meščanska Beseda. Ne-am dus şi la domnul Naprsteka, un cetăţean de vază care — compromis odinioară în ochii guvernului austriac — fugise în America, de unde, făcînd avere mare, se întorsese la Praga, şi acum, înconjurat de respect şi onoruri, se ocupa cu filantropia. Avea un muzeu şi o bibliotecă proprie. Stăpînul ne primi bucuros, cu ospitalitatea unui slav. Aici s-au rostit discursurile cele mai sincere. În anticameră era un registru gros, în care vizitatorii îşi însemnau numele. Deodată, pe cînd mulţimea se grămădea în jurul registrului şi fiecare da buzna să pună mîna pe

[1] Teatrul Naţional.

condei ca să-şi imortalizeze numele, bai Ganiu mă trase de mînecă şi mă întrebă nerăbdător :

— Ascultă, bre, la ce se înscriu ăia acolo ?

Eu, care ştiam dinainte că nici un îndemn de a semna n-ar fi fost destul de convingător pentru bai Ganiu dacă pentru fapta asta nu ieşea un chilipir de mîncare şi băutură, i-am spus în glumă :

— Cine nu vrea să colinde mai departe ca să viziteze antichităţile din Praga poate să se înscrie în registru şi să ia masa *u pana Naprsteka* [1].

— Va să zică aşa ? strigă bai Ganiu. Ducă-se dracului antichităţile lor, daţi încoa tocul ! Hai, bre, daţi-mi-l mai repede ! Da cu plaivazu nu se poate ? Dă-mi-l, dă-mi-l, că-s grăbit ! şi începu să-şi facă drum cu coatele spre masa pe care se afla registrul.

Bătături strivite, îmbrînceală, smucituri de toc din mînă-n mînă, cerneală vărsată, pînă ce, în sfîrşit, mîna tremurîndă, păroasă şi asudată a lui bai Ganiu înfrumuseţă una dintre paginile registrului cu două cuvinte răsunătoare :

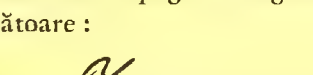

[2]

Şi Tvetko, ajungînd cu povestirea aici, tăcu.

— Istoriseşte-ne ceva despre serată. Ne-ai spus că în cinstea bulgarilor s-a dat o serată, zise unul dintre noi.

---

[1] La domnul Naprsteka (cehă).

[2] Ganiu Balkanski

— Eu unul nu m-am dus la serată. Bai Ganiu, în schimb, a fost. Să nu uit... În ziua cu pricina m-am dus cu el la frizerie. Îşi pusese în gînd ca seara să dea gata femeile cehe şi îşi făcuse pregătirile necesare ca să apară în toată splendoarea : îşi cumpărase o cravată, îşi lustruise decoraţia. (Păi, vă daţi seama cine e bai Ganiu ? !) Cum vă spuneam, ne-am dus la bărbier, pentru că îi crescuse barba şi părul. Se aşează pe scaun, bărbierul îi leagă atent şervetul în jurul gîtului şi începu. Am zăbovit mai mult de-o oră. Nu era uşor să-l satisfacă pe bai Ganiu !

— Şi aici ! Şi aici! Ia spune-i, uite şi colea ! îşi arăta bai Ganiu ceafa. Aici să mai fetuiască, să dea niţel cu briciul, şi mai spune-i să belească ochii, să nu care cumva să-mi taie vreun neg, că-l iau toţi dracii !

Bărbierul vedea prin oglindă mutra supărată şi asudată a lui bai Ganiu şi se uita la mine nedumerit.

— *Co pan mluvi* [1] ? mă întrebă el, speriat la gîndul că ar fi greşit ceva.

— Spune-i să lase vorba, se întoarse către mine bai Ganiu, cu un ton de parcă m-ar fi tocmit interpret. Spune-i să-mi lase cioc şi să mi-l facă mai ascuţit, ca al lui Napoleon, mă înţelegi ? Iar mustăţile să mi le pieptene aşa, ca să îmbobocească, ştii, ca... ha-ha-ha !... Ca ale regelui ăla italian, hi-hi-

[1] Ce spune domnul ? (Cehă.)

hi !... l-ai văzut vreodată poza ? Ca din condei ! Aşa să mi le facă ! Hai, spune-i odată, mă !

N-aveam curaj să traduc întocmai modesta dorinţă a lui bai Ganiu, ca să nu-l pun pe bietul om într-o mare încurcătură. Pentru că, nu-i aşa, nu-i chiar atît de uşor ca numai cu ajutorul briciului şi al pieptenului să faci pe cineva să semene şi cu Napoleon al III-lea, şi cu Umberto al Italiei [1] ! Şi încă pe cine !

Cînd ferchezuiala se termină, în sfîrşit, bai Ganiu îşi scoase punga, o învîrti în jurul băierii, o deschise, vîrî mîna pînă în fund, rîni un pumn de monede, se întoarse cu spatele la noi, scormoni, scormoni prin bani, alese o monedă şi i-o întinse ca şi cum ar fi vrut să spună : „Hai, ţine, treacă de la mine !“ Moneda era de douăzeci de creiţari. Temîndu-se însă să nu se fi înşelat şi să nu-l creadă frizerul prost, mişcă din degete către el, adică : „Dă-mi restul“. Bărbierul deschise o clipă sertarul, aruncă moneda înăuntru, alese alte două a cîte zece creiţari, le zvîrli pe marmura mesei şi dispăru într-o cameră de alături. Banii se rostogoliră pe jos. Bai Ganiu pentru un moment parcă tresări uluit, dar nu izbutii să-i văd chipul, pentru că se aplecă, luă banii şi zise :

— Nemulţumitului i se ia darul ! Ia să mă slăbească ! Ăştia sînt puşi pe jumuleală. Dacă nu i-aş cunoaşte !... Slavi ?... Vorbă să fie !...

---

[1] Umberto Emmanuell (1844—1900), rege al Italiei de la 1878.

VI BAI GANIU LA IRECEK

— Cele povestite de Ţvetko — începu timidul Ilcio — s-au petrecut mai tîrziu. Dar eu ştiu că bai Ganiu a mai fost înainte de cîteva ori la Praga, unde a zăbovit destul, vînzîndu-şi din gros esenţa de roze. Vreţi s-ascultaţi ?

— Dacă-i vorba de bai Ganiu, nu mai întreba, povesteşte ! îi răspunserăm noi.

— Bine ! Atunci, să-ncep ! Hop cu bai Ganiu de la Viena la Praga ! Coboară omul în gară, îşi ia desagii în spinare şi iese în stradă. Birjarii se reped la el, el le face semn din cap că n-are nevoie, birjarii cred însă că le face semn să se apropie [1], şi o trăsură îi taie drumul drept în faţă. Bai Ganiu se supără, holbează ochii, se încruntă şi face gesturi mînioase. Sergentul observă scena şi porunceşte birjarului să se retragă. Îngîndurat, bai Ganiu se fră-

[1] În majoritatea ţărilor din Europa se percepe mişcarea capului în sus şi-n jos ca un semn de aprobare, de consimţire, iar mişcarea capului de la dreapta la stînga — ca gest de negare, refuz. În Bulgaria, lucrurile sînt tocmai invers.

mîntă de la cine să afle unde locuieşte istoriograful Irecek. Irecek a trăit în Bulgaria şi îi iubeşte pe bulgari. O să se ducă la el şi o să-i zică : „Bună ziua. Să-ţi dea Dumnezeu numai bine.“ Şi poate că o să-l poftească omul în casă. De ce să-şi dea bănişorii pe la hoteluri ? Şi în timp ce chibzuia bai Ganiu al nostru aşa, îi apăru înainte un hamal cu şapcă roşie, care-l întrebă dacă nu vrea să-i ducă el desagii. Bai Ganiu îl descusu dacă nu ştie cumva unde locuieşte Irecek. Hamalul dădu din umeri, dar îl făcu să înţeleagă că dacă-l tocmeşte să-i ducă bagajul îl găseşte el, şi întinse iar mîinile să-i ia desagii. Bai Ganiu îl refuză. În primul rînd pentru că avea în desagi sticluţele cu esenţă de roze (dacă „o tulea golanul p-aci încolo ?“) şi în al doilea rînd, văzîndu-l aşa de bine îmbrăcat, se temea să nu-l „ciupească“ prea mult.

— Mătăluţă ia-o înainte, că te ajung din urmă, îi spuse politicos bai Ganiu. Lasă matale desagii, că-i duc eu !

Politeţea lui bai Ganiu era cu socoteală : voia să-l facă pe hamal să fie binevoitor cu el, dar să-i dea în acelaşi timp impresia că nu-i cine ştie ce om mare şi bogat, ca să nu-l mulgă de parale.

Porniră, întrebînd pe la toate răspîntiile unde locuieşte Irecek. În sfîrşit, un trecător înţelese că e vorba despre profesorul Irecek. Îi spuse unde să se adreseze, se adresară şi-l găsiră.

Bai Ganiu îl răsplăti pe hamal cu un „mulţumesc, să-mi trăieşti“, şi intră în casa lui Irecek.

— O-o ! Bună ziua, bai Irecek, ce mai faci, bine sănătos ? strigă bai Ganiu, cu tonul cel mai prietenesc, cînd intră în cabinetul gazdei.

Irecek îi întinse mîna mirat, îl pofti să ia loc pe scaun, mîniat pe memoria lui care nu-l ajută să-şi amintească cine este acest prieten amabil.

— Nu mă mai cunoşti ? îl întrebă bai Ganiu, spunîndu-i cînd „dumneata", cînd „dumneavoastră". N-aţi fost ministru la Sofia ?

— Ba da.

— Păi, şi eu îs de acolo ! conchise solemn bai Ganiu. Concetăţeni, cum s-ar zice. Ha-ha-ha ! Păi cum ? ! Îţi aduci aminte de articolul din *Slavianin* ?

— Da, da, mi-aduc aminte ! răspunse Irecek cu o îngăduinţă reţinută.

— Ei, ce mi te-au făcut cu ou şi cu oţet atunci !... Dar tu, vezi-ţi de treabă, fă-te niznai ! Eu unul v-am lăudat aşa de mult, că... Ei ţipă şi urlă că Irecek aşa şi pe dincolo, că Irecek... „Să-mi fie cu iertare, le-am spus eu, nu-i nici aşa, nici almintrelea !"

Irecek, care-i cunoştea bine pe bulgari, nu se miră de loc de familiaritatea lui bai Ganiu. Convorbirea urmă cîteva minute pe acelaşi ton, apoi trecu pe un tărîm mai practic : bai Ganiu lăudă apartamentul profesorului, îi dădu să înţeleagă destul de limpede că „în definitiv, ar mai fi loc şi pentru un biet călător", îi vorbi despre ospitalitatea bulgarilor, îşi arătă regretul că „vezi, ceilalţi nu-s ca noi, bulgarii, că nu-i străin care să intre în casă de bulgar şi să

nu fie ospătat, să nu i se dea de băut şi un culcuş !". Degeaba se strădui Irecek să-l convingă că apartamentul e strîmt pentru ai casei. Bai Ganiu se făcea niznai şi-i tot dădea zor înainte cu ospitalitatea bulgărească. Schimbînd apoi vorba, bai Ganiu trecu la afacerile lui. Spuse că venise să-şi vîndă esenţa de roze şi adăugă :

— Mîine, dacă vrei, însoţeşte-mă şi du-mă la toate fabricile, primesc din toată inima să-mi fii tălmaci, fiindcă nu ştiu limba, ai ?" Irecek se grăbi să-i răspundă că nu cunoaşte nici un fabricant de uleiuri eterice, preocupările lui fiind de cu totul altă natură. Şi apoi, n-avea timp liber. Dar o să-i spună el unde se adună studenţii bulgari şi poate s-o găsi printre ei vreunul care să-l ajute.

— Mă rog, dacă nu doriţi, adaugă bai Ganiu, eu nu vă silesc. Am să dau şi doamnei (dînsa e aici ?) o sticluţă cu esenţă de roze. O cunosc şi pe dînsa, cum nu ? ! (Irecek se miră, neştiind despre care doamnă e vorba.) Iar dacă mai aveţi pe aici niscaiva rude, prieteni, spuneţi-le că am adus esenţă, nu-i nici o ruşine ! O să viu mai des pe la dumneata, să vorbim despre Bulgaria. Iar dacă doriţi, sînt bucuros să stau în gazdă la dumneavoastră cît timp oi rămîne în Praga. Ai ?

— Scuzaţi, dar...

— Mă rog, dacă doriţi, îl lămuri încurcat bai Ganiu. Eu, vezi bine, m-aş simţi mai la îndemînă la hotel, dar ce mi-am zis ? Irecek e al nostru...

— Vă mulţumesc de atenţie. V-aş opri din toată inima în casa mea, dar n-am nici o cameră liberă. Azi, însă, sînteţi oaspetele nostru şi veţi prînzi cu noi!

— Să prînzim, de ce să nu prînzim?! se învoi bai Ganiu. Că doar dumneavoastră, dacă n-aţi mîncat la masa mea, la o masă bulgărească tot v-aţi ospătat.

Cînd fusese întrerupt de bai Ganiu, Irecek avea de terminat o lucrare urgentă şi stătea ca pe ghimpi. Nu ştia cum să se descotorosească în chipul cel mai delicat de oaspetele acela cu grai atît de mieros. Sună, şi îndată apăru un servitor, căruia îi spuse să dea de ştire alor săi că le-a sosit un musafir din Bulgaria. Peste puţin, intră mama profesorului. Bai Ganiu se ridică de pe scaun, făcu o dublă mişcare cu mîna la frunte şi grăi cu îngăduinţă:

— Hei, salutare, sănătoşică?... Daţi mîna încoa, să batem palma, aşa, pe bulgăreşte! Ce mai faceţi? Grozav mă bucur că vă văd!

Doamna îl salută amabilă, şi după un şir întreg de întrebări îşi exprimă viul interes pe care-l purta patriei musafirului.

— Ei, ia spuneţi acum d-adevăratele, întrebă bai Ganiu, unde-i mai frumos: la Praga, ori la Sofia?

Doamna rămase o clipă nedumerită; nu fusese niciodată la Sofia. Dar bai Ganiu se uită la Irecek cu un zîmbet diabolic, de parc-ar fi vrut să-i insufle părerea sa despre femei: „Zi-i muiere, şi pace! Ce să mai strici orzu pe gîşte?...“

— Domnul o să ia masa cu noi, se întoarse Irecek spre maică-sa.

Apoi, ca să-şi poată continua ocupaţiile, o rugă pe nemţeşte să-l conducă pe bai Ganiu în altă încăpere, şi doamna îl pofti pe bai Ganiu în camera alăturată. Bai Ganiu îl măsură pe Irecek din ochi, se uită înapoi la desagii cu sticluţe cu ulei de trandafiri şi chibzui încruntînd sprîncenele: „Ăştia s-au înţeles pe nemţeşte... Cine ştie... Dar, n-aş crede... Ce naiba, a fost ministru la noi! Las', că şi miniştrii, cînd te gîndeşti mai bine, nu-s toţi uşă de biserică... Dar ăsta, nu-mi vine să cred..." şi se ridică nehotărît, pornind cu doamna către camera vecină. Cînd ajunse, însă, la uşă, se întoarse, dornic să ghicească pe chipurile gazdelor ce au de gînd şi surprinse semnele mute pe care le schimbau între ei şi care voiau să spună: „Caută să-l distrezi cît mai multă vreme, că eu nu-mi văd capul de treabă!" Dar bai Ganiu le tălmăci anapoda.

— Poate că lucrurile astea o să vă împiedice aici... declară el arătînd din ochi desagii.

— O, nicidecum. Vă rog, nu vă neliniştiţi, răspunse Irecek.

— Ba tot o să vă împiedice, ştiu eu! Ia stai! Mai bine să le duc dincolo, în camera ailaltă. Întinse mîna să le ia, dar gazdele se împotriviră politicos. Nu că mă tem de ceva, dar ştii... aşa... ca chestie...

Trecură în salon, doamna închise uşa ca să nu se audă zgomot în cabinet şi încercă să-şi distreze cît mai bine oaspetele: îi oferi tot felul de albume, îi

arătă tot felul de tablouri, îi puse dinainte o grămadă de ilustrații. Degeaba ! Gîndul lui bai Ganiu era în cu totul altă parte, și la amabilitățile doamnei răspundea cu o indiferență profundă.

— Mulțumesc, n-am nevoie ! Priviți dumneavoastră. Dac-ați ști cîte portrete și ilustrații d-astea am mai văzut ! Nu vă uitați că-s așa de tînăr !

Bai Ganiu își scoase apoi ceasul de argint, mare cît o ceapă, și începu o convorbire extrem de interesantă și de actuală :

— Sînt grozav de curios să cunosc Europa. De pildă acum, pe la noi se apropie prînzul, și oamenii se așază la masă. Pe la dumneavoastră cum îi datina ? Dumneavoastră, de pildă, cînd prînziți ?

— Noi ? De obicei pe la cinci, dar azi putem lua masa mai devreme. Scuzați-mă, am să vă las singur un minut, zise doamna, și ieși din odaie.

Rămas singur în salon, bai Ganiu căscă gura distrat la tablouri, scuipă din cînd în cînd pe covor (nu de foame, el știe de ce !), tîrșîi scuipatul cu cizma și ciuli urechile, la cel mai mic zgomot, spre cabinet. De la o vreme, îl auzi pe Irecek sculîndu-se de pe scaun, făcînd cîțiva pași și oprindu-se. „Ce nătărău mai sînt ! Să-mi las desagii acolo și să nu-i iau cu mine !" Bai Ganiu stătea ca pe ghimpi, pînă ce, pierzîndu-și răbdarea, se ridică, păși tiptil pe covor spre ușa cabinetului, își lipi urechea de gaura broaștei și ascultă. Dar nu auzi decît propria-i răsuflare și zvîcnitul sîngelui în urechi. Bai Ganiu nu mai avea liniște. Degeaba se uită prin gaura cheii, că nu văzu

nimic. Apăsînd uşor, nehotărît, clanţa, deschise uşa, îşi vîrî misterios capul în birou şi-l văzu pe Irecek în genunchi lîngă desagii lui, în faţa unui dulap cu cărţi. Bai Ganiu rînji pînă la urechi.

— Hi-hi-hi ! Lucraţi, lucraţi de zor, nu-i aşa ? Hi-hi-hi ! „Ia să văd ce face", zic ! Dă-i brînci, nu te lăsa, că închid uşa numaidecît !

Irecek se uită la el mirat ; nici pomeneală să-şi dea seama de pricina acestei curiozităţi !

Între timp, prînzul fusese pregătit. Trecură în sufragerie şi se aşezară în jurul mesei : rubedeniile lui Irecek, sora lui, bai Ganiu şi profesorul. Înainte de a începe să mănînce, bai Ganiu îşi făcu cruce, zîmbind, chipurile ca să arate gazdelor că nu-i un om chiar atît de simplu şi nici chiar atît de bigot, dar că, oricum, prinde bine ! (Cu dracul nu stăm rău, dar nu strică să-l tămîiem şi pe Dumnezeu, aşa, ca să fim la adăpost de vreo pacoste, la vreme de ananghie !)

— Eu sînt liberal, din partidul liberal, începu să-i lămurească el, dar din cînd în cînd îi mai ard cîte-o cruce, că, de, nu-i rău, oameni sîntem... Dar asta ce-i, supă ? Oho, mor după supă ! Ciorba-i mîncare turcească. Şi noi, bulgarii, acum mîncăm mai mult supă. Pardon, scuzaţi, v-am murdărit faţa de masă... Ţţţ... Ei, drăcia dracului !

Mînat de dorinţa de a părea om civilizat, bai Ganiu nu izbuti să ia cum se cuvine farfuria pe care i-o întinsese gazda şi răsturnă o bună parte din supă pe

masă ; pînă să-l ajute ceilalţi, strînse cu lingura supa vărsată şi o turnă înapoi în farfurie. Gazda nu-l mai lăsă să guste din ea, dar bai Ganiu al nostru, din delicateţe, îşi înconjură farfuria cu mîinile şi nu lăsă nici în ruptul capului să i-o schimbe.

— Am ardei în desagi ! anunţă el pe neaşteptate.

El ardea de dorinţă să frămînte un chipăruş din cei mici şi roşii în supă, care i se părea prea searbădă pentru stomacul lui, dar se ruşină să scoată ardeii, ca nu cumva să-l socoată oamenii neam prost. Voia să-şi sondeze mai întîi gazdele.

— Da ? Aveţi ardei ? îl întrebă Irecek.

— Cum să n-am ? ! Nu mă despart de ei nici mort ! Că doar, ştii, „Bulgaria, mamă scumpă" nu poate fără ceva pipărat, zise ironic bai Ganiu, şi cît ai clipi sări de pe scaun, dădu buzna în cabinet, aduse desagii, îngenunche deasupra lor cu spatele la gazde şi puse pe masă doi ardei.

— Doi ajung şi pentru cinci ca noi ! Îs iuţi foc, declară el, scuturînd jumătate din ardei cu seminţe cu tot în farfurie ; restul îl oferi amabil gazdelor : Na, poftiţi, frecaţi şi dumneavoastră aşa, bulgăreşte ! Nu, nu, frecaţi, ascultaţi-mă pe mine, şi-o să vedeţi minune ! Ei, cum doriţi ! Ştiţi că dragoste cu sila nu se face ! Staţi să-l frămînt pe-al meu, ca să vă arăt ce va să zică supă !

Şi, într-adevăr, bai Ganiu iuţi supa aşa de tare, că un om nedeprins cu aşa ceva s-ar fi otrăvit. Începu apoi să soarbă ; şi sorbea bulgarul, nu glumea !

Trei sute de dulăi să se fi luat la harţă, tot n-ar fi izbutit să-l asurzească. Broboane mari de sudoare îi băşicară fruntea, gata-gata să-i picure în farfurie. Bai Ganiu sorbea o dată din vîrful lingurii, apoi o lăsa jos şi stingea văpăile ardeiului cu doi-trei dumicaţi de pîine. Lua iar lingura, sorbea, îşi trăgea nasul, şi din nou înghiţea doi-trei dumicaţi de pîine.

— Ia mai daţi-mi o bucăţică de pîine ! Dar puţină pîine mai mîncaţi dumneavoastră ! se miră bai Ganiu. Bulgarului să-i dai pîine, nu glumă ! Noi mîncăm foarte multă. Nu mă laud, dar la o ciorbă [1] — pîrdon, la o supă ca asta — aş mînca o pîine întreagă. Zău, fac prinsoare !

Nu puseră rămăşag, dar şi aşa, bai Ganiu dădu iama în pîine.

— Da vinişoru ăsta de unde-l luaţi ? întrebă el iscoditor.

Nu cred că-l interesa răspunsul, dar aşa, ca să dea de-a dușca încă un pahar.

— Îl cumpărăm, îi răspunse gazda. Vă place ?

— Oho, marfă bună ! Îl cumpăraţi, ai ? Ia daţi-mi încoa sticla ! Aşa cum mi s-a încins acum burta de ardei, dacă aş turna-o pe gît toată, ar sfîrîi ca o cărămidă încinsă ! Ei, la noi vinişorul — jumătate de leva ocaua ! Cînd îi arzi un chil, te-a văzut Dumnezeu ! Aoleu, am rîgîit, iertaţi-mă, faptă de mitocan, dar, pîrdon, ca omul, de, nu te poţi stăpîni !...

[1] Bulgarii nu fac deosebire între supă şi ciorbă.

Mulţumită lui bai Ganiu, prînzul de la Irecek fu foarte însufleţit. Cafeaua se servi în salonul de primire. Bai Ganiu, drept recunoştinţă pentru masa gustoasă, dar mai cu seamă pentru belşugul de bucate, vru să-şi cinstească gazda cu o ţigară, dar îşi aduse aminte că pachetul cu tutun e în desagi. La drept vorbind însă, tabachera o avea în buzunar, dar căuta un prilej ca să-şi mai cerceteze desagii ; nu era să-şi lase sticluţele cu esenţa de roze în voia soartei ! Cîte nu se întîmplă pe lumea asta !

Nici nu voi să audă de refuzul gazdei de a fuma din tutunul lui : „Cum aşa, sufleţelule, da se poate ca un om să nu fumeze tutun bulgăresc ? !"

Bai Ganiu începu să pufăie şi să soarbă cu plăcere din cafea. Iată ce va să zică să sorbi cu tabiet !... Să te simţi ca la tine acasă, să petreci ore întregi în taifas plăcut, să te afli într-o odaie unde n-aude nici dracu ce vorbeşti, şi chiar de-ar auzi, nimic n-ar înţelege ; în condiţii aşa de prielnice, să te opreşti şi să nu discuţi politică ! Era peste puterile lui bai Ganiu. Deci, nu mai putu răbda şi îşi deschise sufletul :

— Măi neică Irecek, spune-mi, te rog, ce eşti : liberal, ori conservator ? Mi se pare mie că eşti „conservă", după cîte văd ! Pe mine, dacă mă întrebi, nu-i pot înţelege nici pe unii, nici pe ceilalţi, dar, hai, treacă de la mine, ca să nu se supere... Ştii, e vorba de afaceri, nu glumă... Dar să-ţi spun drept... (O fi cineva pe aici care să asculte pe la uşi ?) Vrei să ţi-o spun pe şleau ? Şi unii, şi ăilalţi sînt nişte

mascarale... Ascultă-mă pe mine, şi nu te teme ! Mascarale pînă la unul !... Da ce să-i faci ?... Contra vîntului... Ce vrei ? negustorie, afaceri, întreprinderi, am procese pe la judecătorii... Nu se poate ! Dacă nu eşti cu ei, te-a mîncat gaia ! Şi apoi, tare aş vrea şi eu, ştii, un loc de deputat ori de primar. Păcat să dai cu piciorul la un chilipir ca ăsta, nu ? Oamenii au adunat purcoaie de bani, ştii ? Bine, dar dacă nu-ţi scoţi pălăria pînă la pămînt, cine dracu să te mai aleagă ? Aşa-i ? Ehei, io sînt trecut pîn ciur şi pîn dîrmon, mă pricep la d-alde astea...

Afirmaţie de care Irecek nu se îndoi o singură clipă...

VII BAI GANIU ÎN VIZITĂ

Cînd bai Ganiu se convinse că nu e rost de oploşeală în casa lui Irecek, îşi luă desagii şi, fără să asculte îndemnul gazdei de a-i lăsa locului pînă ce şi-o găsi o cameră, porni însoţit de servitorul casei spre Cafeneaua naţională, unde se adunau studenţii bulgari. Era ora şapte cînd intră în cafenea cu desagii în mînă şi căciula în cap. Mai zi apoi că nu-l cunoşti cine este şi de unde vine!

În stînga intrării, în jurul unei mese, stăteau cîţiva studenţi bulgari. Unul dintre ei, cînd îl văzu intrînd, dădu cu cotul celorlalţi: „Bulgar, bulgar!" Şi toţi se întoarseră în clipa cînd bai Ganiu, oprind un chelner care ducea o tavă cu cafele şi încercînd să stîlcească cît mai mult cuvintele bulgăreşti, ca să le facă mai pe înţelesul străinului, întrebă răstit: „Unde aicea băieţi bulgarski?", însoţindu-şi întrebarea cu o mişcare din cap şi din mîna liberă. Un hohot de rîs din partea stîngă întrerupse nedumerirea chelnerului. Bai Ganiu se întoarse şi îşi recunoscu oacheşii compatrioţi, strînşi la o masă.

— Hei ! Bună ziua ! Aici mi-aţi fost ? strigă el din băierile inimii, şi, trîntind desagii, începu să strîngă mîinile studenţilor. Ce vă uitaţi aşa la mine ? Fiţi pe pace, sînt bulgar... Mai daţi-vă la o parte, să mă aşez şi io !

— Cum vă numiţi, domnule ? ! întrebă cu mirare unul dintre studenţi.

— Cine, io ? Da de ce mă întrebi ? Ganiu Balkanski ! Am adus aici la Praga voastră niţeluş ulei de trandafir. Uite-l colo, în desagi.

— Aşa ? ! strigă cu extaz patriotic unul dintre studenţii mai tineri. Ia daţi-mi şi mie să văd !

Băiatul, într-adevăr, ştia doar din auzite de uleiul de trandafir.

— Ce să vezi ? Ulei, ca tot uleiul ! îi răspunse bai Ganiu. Nu-i de nasu vostru. Ia lăsaţi uleiul şi spuneţi-mi mai bine unde să mă aciuez ! Chiar acu vin de la Irecek.

— Aşa-a ? ! strigă cu mirare un alt student.

— Cum „aşa-a" ? Şi de ce adică să nu-l vizitez ? Firește, am tras la el crezînd că o să-şi arate omenia, că o să mă poftească ca p-un mosafir. Of ! Să mai ai încredere în oameni ! „Mi-e locuinţa strîmtă", zice, aşa şi pe dincolo, zice, că nu mai poate de dragul bulgarilor !... Cine, el ? Cînd îi vorba de chilipir, ehe, şi bai Ganiu ştie să iubească ! Aşa se întîmpină un bulgar ? Bulgar ! Ce-i drept, la ce să mint, m-a îndopat omu bine. Şi ce bucate !... În sfîrşit, să lăsăm asta ! Da ce, mi se compară ăştia cu bulgarul bucuros

de oaspeți ?... Bulgarul de-ar avea doar un bordei, și tot te-ar găzdui...

Cîțiva studenți începură să simtă încotro bate șaua bai Ganiu și așteptau din clipă în clipă să-și dea gîndul pe față. Numai studentul cel mirat îi asculta compătimitor pălăvrăgeala și îi împărtășea vădit indignarea față de felul de a primi al străinilor.

— Așa-i, bulgarii noștri sînt foarte ospitalieri ! afirmă el cu toată tăria. Ăștia de-aici nici nu se uită la tine. D-aia clocim prin cele cafenele...

Studentul care grăise așa era foarte progresist în ale civilizației, dar, dracu știe de ce, nu prea avea ochi de cumătră printre colegii săi ; purta, pesemne, unele păcate pe suflet. Se spunea, printre altele, că-i plăcea grozav „să trăiască pe socoteala altora". Chilipirgiu adică... Și nu-i de mirare ! Zgîrcenia — afurisit păcat ! — e o boală molipsitoare. Se cuibărește în om încă din copilărie, secătuiește sufletul tînărului, îl transformă în cel mai rece egoist. Nici urmă de gingășie, de noblețe nu mai rămîne în el. Interesul material călăuzește toate acțiunile zgîrcitului și îi determină purtările față de cei ce îl înconjoară. Nici un imbold moral nu-l mînă, nici o căință nu-l frămîntă după acțiunile prin care urmărește, fără să-și aleagă mijloacele, numai dobîndirea de profituri și înlesniri. Chiar dacă faptele lui atrag după ele nenorocirea ori rușinea cuiva, egoistul-zgîrcit, în loc de mustrări de cuget, e fericit. Ca și cum paguba celorlalți ar fi un cîștig pentru el, iar durerea altora —

bucuria lui. Un singur lucru l-ar alarma pe tînărul nostru egoist : să nu-l întreacă nimeni în şiretenie. În vreme ce pentru celelalte popoare cuvîntul „şiret" e sinonim cu viclean şi făţarnic, şi pecetluit pe fruntea cuiva îl scade în ochii societăţii, la noi oamenii se mîndresc cu epitetul de şiret cum s-ar mîndri cu cea mai aleasă decoraţie :

„Măi ! Ce băiat şiret, trăiască tat-su, care l-a făcut, că ne-a dus de nas pe toţi ! Nu i-am putut da de hac. Să trăiască ! Halal de el ! Bravo !"

Orice fel de raporturi sau acţiuni care nu i-ar fi adus lui Botkov — că aşa îl chema pe studentul nostru — vreun folos ori chilipir erau lipsite de sens pentru el. (Or fi existînd oare în limbile europene cuvinte corespunzătoare în privinţa asta ?) Cînd frecventa vreo familie, vizitele lui nu erau animate de sociabilitate, de dorinţa de a cunoaşte felul de viaţă al cercurilor mai civilizate ; preocupările morale şi intelectuale ale acestei societăţi nu numai că nu-l interesau, dar îl plictiseau ca o povară. Erau parcă nişte intervale, nişte pauze nesuferite care-l îndepărtau de ţinta vizitelor sale, de *chilipirul* vreunei petreceri sau al vreunei plimbări pe socoteala altora. Nu-şi putea închipui cunoştinţa cu o femeie, fără gînduri urîte. Avea o listă întreagă de fete, cu zestrea de care dispuneau. Altceva nu-l interesa în privinţa asta. Tot gîndul la „ce cîştig" îl stăpînea şi în relaţiile cu colegii. Tămîierea, vorba de ocară, intriga şi pîra erau uneltele plăcerilor lui. Chiar şi asemenea lucruri ca simpatiile şi antipatiile

politice sau de familie îi serveau numai ca să tragă vreun folos de pe urma lor. Nu o dată îşi vîrîse mîna în punga diferitelor comitete slave, cînd ca „cetăţean din Batak“ [1], cînd ca „emigrant“. Dar în treburile astea şi mai meşter era Aslanov.

Aslanov era entuziastul student care sprijinise părerea lui bai Ganiu în privinţa lipsei de ospitalitate a străinilor.

— Da, ne pierdem vremea clocind prin cafenele pentru că cei de aici nu ne invită la ei acasă, repetă el ca să-i facă pe plac lui bai Ganiu.

— Dar unde ai vrea, mă, să te puie să clocești? îl întrebă zîmbind dispreţuitor un student cu o înfăţişare veninoasă, care de bună seamă purta o ură ascunsă tînărului pleşcar. Nu cumva ai vrea să te poarte în braţe? Pentru ce? Pentru că de cum le treci pragul casei te şi legi de servitoarea care te întîmpină pe coridor? Pentru că în societatea lor taci ca un peşte, sau deschizi gura numai ca să trăncăneşti prostii sau porcării? Pentru că pe faţă îi ridici în slava cerului, iar în spate îi vorbeşti de rău? Pentru că le arunci praf în ochi şi mi te dai drept fiu de fabricant milionar sau proprietar de corăbii, pe cînd tat-tu n-are decît doi metri de găetan ori două luntre găurite, ca să-i ameţeşti pe părinţi şi să le scoţi fata din minţi? De ce să te primească cu braţele deschise? Cine eşti tu, mă? Ce însemni

[1] Oraş din Bulgaria, în care turcii au măcelărit populaţia cu o cruzime de neînchipuit.

tu pentru ei? Cui vorbeşti tu de ospitalitate? Şi cui proslăveşti ospitalitatea ta? Că bulgarul o să-ţi întindă un aşternut soios şi o să te învelească cu o velinţă ca vai de ea? Ia mai slăbiţi-mă, pentru Dumnezeu, cu fanfaronada asta! Nu vedeţi că a venit vremea să ne deschidem ochii?

— Ce-ţi sări ţandăra, mă? Acum ţi-a venit chef de ceartă? îl întrerupse unul dintre studenţi. Acum, cînd ne-a venit un musafir?

— Lasă-l să-şi verse focul, că doar nu cere bani! îl linişti bai Ganiu cu argumentul lui nelipsit: „Doar nu cere bani!" Lasă-l să spuie ce-o pofti, să facă ce-o vrea, numai bani să nu ceară, să nu ne atingă la buzunar, la afacerile noastre. N-are decît să şi mintă dacă nu cere bani!

După incidentul acesta neprevăzut, o convorbire prietenească nu mai putu urma. Tinerii se potoliră, amuţiră, şi unul după altul începură să plece. Dintre bulgari rămase numai bai Ganiu şi studentul entuziast, care nu voia să scape prilejul de a trage vreun folos din întîlnirea întîmplătoare cu negustorul de esenţă de trandafiri. Îşi găsise sacul peticul.

Nu trecu nici o oră, şi studentul izbuti să-şi încondeieze în aşa fel camarazii, încît bai Ganiu strigă din băierile inimii: „Halal, porcii!" După altă oră, bai Ganiu se pomeni în odaia studentului, care izbuti foarte iscusit să exploateze sosirea musafirului, recomandîndu-l gazdelor drept o rudă, milionar „cu nenumărate fabrici pentru prepararea esenţei de trandafir". Reuşi să se împrumute de la gazdă, căreia

nu-i plătise de mult chiria camerei, cu vreo zece guldeni. În timp ce studentul îi proslăvea bogăţiile, bai Ganiu îşi dezbrăca în camera de alături anteriul şi, puricîndu-l cu băgare de seamă, mormăia printre dinţi : „Iar s-au prăsit păduchii ăştia blestemaţi !“ Simţul curăţeniei nu era chiar atît de dezvoltat la bai Ganiu. „Ba nu, zău, om viu fără păduchi se poate ?“ spun bătrînii de la noi, şi împăcaţi cu acest adevăr nu se împotrivesc cu tot dinadinsul înmulţirii acestor vietăţi. Şi apoi, de ce să se lipsească de asemenea plăcere omul nostru ?... Ce-i trebuie lui soare cald ? Ce să facă cu el, dacă nu poate ieşi în cerdac, să se întindă pe rogojină, să strănute de vreo două-trei ori din cauza prafului ce iese din ea, să-i vie apoi bunica, să-şi puie capul în poala ei, dînsa să-şi vîre în părul lui degetele uscăţive cu unghii îndoliate, să înceapă, ca şi cum ar curăţa orez, să facă trosc ! trosc ! cînd ici, cînd colo ; vietăţile îngrozite să-i alerge pe scăfîrlie, să simtă o gîdilare plăcută, s-o asculte pe bătrînă cîntînd sub dogoarea soarelui balcanic... Ce idilic !...

Bai Ganiu, după ce termină cu cercetările sale entomologice, îşi puse la punct toaleta şi, fără să bată la uşă, intră în camera vecină ; dar în aceeaşi clipă strigă „pîrdon“. Şi avea de ce ! Îl surprinsese pe student într-un foarte duios *vis-à-vis* cu fata gazdei : unul în braţele celuilalt, aşa cum le stă bine unor inimi tinere îndrăgostite.

Fata fugi, ruşinată, în camera cealaltă...

— De ce intri aşa, mă ? Mi-ai fîstîcit fata ! zise studentul, făcînd şiret cu ochiul.

— A dat pleaşca peste tine ! şopti misterios bai Ganiu, cu ochii strălucitori ca ai unui cotoi de mînăstire. Curăţică, lua-o-ar naiba ! Servitoare ?

— Ce servitoare ? Fata gazdei !

— Aşa ? Aici nu poţi şti niciodată care-i servitoare, care stăpînă. Toate-s lustruite, toate-s frumos înţolite. Te pomeneşti cu una că-ţi iese înainte, îţi zîmbeşte dulce-dulce, crezi că-i slujnică, şi cum te atingi de ea ţi-ai găsit beleaua ! Dai peste alta, frumuşică, mironosiţă, crezi că-i stăpîna, te scoli în picioare, o pofteşti să ia loc, ea se fîstîceşte, sfioasă binenţeles, discuţi cu ea politică, şi apoi — drăcie ! — o vezi că-ţi curăţă cizmele !

Din povestirile studentului, însoţite de fel de fel de gesturi cu care îşi înfrumuseţa cuvintele, dîndu-le mai multă putere şi înţeles, bai Ganiu află că de cîteva luni tînărul flăcău — sub aparenţa unei iubiri curate — o asalta cu o stăruinţă neînduplecată pe fata gazdei sale văduve.

— Şi cînd te gîndeşti că tîmpita — îl lămurea povestitorul — crede şi speră că am s-o iau de nevastă ! Las' să spere, să mă îndoape bine, să-mi cîrpească cămăşile ! De-ar fi bogată, aş mai înţelege s-o iau, dar e tot ca mine de calică. Îmi dă tîrcoale, crezînd că-s bogătaş. Dac-ar şti cum îs, ar mai alerga după mine ? Mari speculanţi mai sînt oamenii de aici ! Da las', că şi eu îi învîrt pe degete !

Şi-i povesti de-a fir a păr cum îi învîrteşte...

— Bravos ! strigă bai Ganiu cu ochi pofticioşi, entuziasmat de tînărul lui prieten.

— Dar stai puţin, că nu-i numai asta ! Dac-ar fi numai atît, n-ar fi nimic ! Mai e una pe care am pus ochii, dar cine ştie ? ! Iaca, ăleia dacă aş putea să-i sucesc capul, s-o ameţesc, aş zice şi eu că am dat lovitura ! Bogată, putredă de bogată ! Mîine sînt invitatul ei — mergem într-o excursie la ţară...

— Dar pe la fabrici cînd mă duci ? îl întrebă practic bai Ganiu.

— Păi nimic mai uşor. Poimîine. Rămîi mîine aici. Dă-te pe lîngă ele, şi cînd or vedea că nu cunoşti limba cehă n-or să te lase să te duci la restaurant, or să te poftească la masă şi ai să mănînci pe gratis.

Într-adevăr, a doua zi, în faptul dimineţii, studentul plecă, iar bai Ganiu rămase acasă numai cu gazdele. Ca de obicei, se dăduse jos din pat dis-de-dimineaţă, îşi deşteptase din somn prietenul, îl ajutase să se pregătească de drum şi aşteptase încă o oră după plecarea lui, pînă la trezirea gazdelor. Aşteptarea asta nu-i venise de loc la socoteală : simţea o nevoie mare, ca orice om, şi uitase să-l întrebe pe student unde-i *aia ;* vrînd-nevrînd, trebuise să aştepte trezirea celor din casă, să îngroaşe obrazul şi să întrebe. Tare-i prost cînd omul nu cunoaşte limba ţării în care se află şi e nevoit pentru orice lucru de nimic să dea din mîini şi din degete ca să se facă înţeles, să le îndruge, să le arate... Şi apoi, cum să arăţi orice ? Bai Ganiu vorbea turceşte ca un turc,

ruseşte aşa şi-aşa, înţelegea romîneşte şi sîrbeşte, dar nemţii şi cehii nu înţeleg nici o limbă din astea. Nu s-ar putea spune că bai Ganiu nu ştia de loc nemţeşte. Rupea el cîte-o vorbă, două, dar atît.

În camera vecină, gazdele se sculară şi începură să se mişte. Bai Ganiu se uită prin gaura cheii. Nu dintr-o curiozitate lipsită de bunăcuviinţă, ci numai ca să vadă dacă sînt îmbrăcate. Deci atent, cu răsuflarea oprită, făcînd cunoştinţă cu toaleta lor, îşi compuse în gînd o frază pe limba nemţească, socotind să se potrivească aşa: „Unde-i aia, pentru treabă mare?" Tălmăcind-o literal, combină fraza: „*Wo ist diese für gross Arbeit?*" şi bătu la uşă.

— *Prosim!*[1] se auziră două voci de femei din camera vecină.

Bai Ganiu deschise uşa, rosti un „pîrdon" şi întrebă ruşinat:

— *Wo ist diese für gross Arbeit?* şi mişcă din degete ca să-şi lămurească întrebarea.

— *Co pan?*[2] făcu nedumerită fata, cercetînd cu luare-aminte înfăţişarea milionarului recomandat de iubitul ei.

— *Für gross Arbeit!* repetă şi mai ruşinat bai Ganiu, mişcînd iar din degte şi din cap.

Dar băgă de seamă că nu l-au înţeles.

Îl înţeleseseră chipurile, dar nu aşa cum trebuia. Femeile îşi dădură cu părerea că bai Ganiu intrase

[1] Vă rog! (Cehă).

[2] Ce doriţi? (Cehă).

la ele ca să le comunice că are în vedere afaceri mari, un negoţ important cu esenţă de roze.

„Ei drăcia dracului ! se gîndea bai Ganiu. Ce mă fac acum ?"

Şi ca să evite prezenţa fetei ca martoră a stării lui critice, făcu maică-si un semn, intră în cameră, închise după el uşa şi după ce repetă iar fraza în nemţeşte, îşi însoţi de data asta întrebarea cu o mimică disperată, care o făcu pe femeie s-o ia la fugă, pufnind de rîs, şi să dispară în camera cealaltă. Veni în sfîrşit servitoarea şi-i satisfăcu dorinţa. Un trio de rîsete se porni, zguduind pereţii.

Mireasma ce pătrundea prin uşa deschisă a bucătăriei, pînă în coridor, îi stîrni apetitul lui bai Ganiu şi, împins de curiozitate, îşi vîrî capul să vadă ce găteşte stăpîna împreună cu servitoarea.

— *Was ist das ?* [1] întreabă bai Ganiu pe un ton îngăduitor, atît din dorinţa de a cunoaşte arta culinară a cehilor, cît şi ca să arate că el este om umblat prin Europa, că se pricepe la asemenea treburi şi că ştie să vorbească nemţeşte. Supă, nu-i aşa ? pregătiţi supă, da ? Ştiu eu. *Ich versten supa !*

Şi bai Ganiu, într-un amestec de germană şi bulgărească schimonosită, ajutîndu-se cu gesturi convingătoare, dădu gazdei să înţeleagă că nu s-ar codi să încerce gustul bucatelor ei. Cînd văzu însă că femeile sînt mai bucuroase să se înţeleagă în limba cehă, bai Ganiu o întoarse şi el pe „cehă" şi îşi în-

[1] Ce-i asta ? (Germ.)

tări dorința nevinovată cu vorbele: *„Ia hocem cușai"* [1], însoțindu-le pentru lămurire cu degetele vîrîte în gura larg deschisă. Apoi, arătînd numai trei degete, se lovi în piept cu arătătorul, atinse cu același deget pieptul gazdei, și a treia oară îl ridică în sus, în direcția unde dispăruse fata gazdei, adică: „Să luăm masa cîteștrei împreună!" Pentru bai Ganiu lucrul principal era, însă, ora cînd o să mănînce. Se pregătea să iasă la plimbare și n-ar fi vrut să scape prînzul, de vreme ce avea ocazia să mănînce pe veresie și să-i rămînă părăluțele în buzunar. De ce să scape un chilipir ca ăsta? Își scoase deci ceasornicul cît o ceapă și, vîrîndu-l sub nasul gazdei, o îndemnă cu degetul să-i arate acele și să-i spună la ce oră o să *„cușai"*. După ce se încredință că treaba e în regulă, bai Ganiu se retrase în camera lui, își înfundă sticluțele cu esență de trandafir în brîu și ieși afară să se plimbe, cu gîndul că o să-i răsară, cine știe cum, vreun client pentru esența de trandafir. Se zgîia pe la toate răspîntiile ulițelor, ca nu cumva să se rătăcească, și, ca un om cu simț practic, se uită de jur împrejur, dornic să găsească un semn după care să-și recunoască drumul spre casă.

Pe fațada unei case zări o inscripție cu litere de-o șchioapă. Își scoase carnețelul, își scuipă plaivazul, scrise o copie exactă a inscripției și, pe deplin convins că are în mînă adresa cea mai precisă a locuinței

[1] Vreau să mănînc.

sale, o porni pe ulicioarele din Praga veche. Dar tot zgîindu-se cînd într-o parte, cînd în alta şi aşteptînd să-i răsară ca din pămînt vreun mușteriu, nu-şi mai dădu seama, distrat, pe unde o ia şi se rătăci de-a binelea. Ce să te faci acum ? Porni să-şi caute locuinţa, dar se încurcă şi mai tare, se înfundă şi mai mult prin uliţele cartierului evreiesc. După un ceas, două se pomeni într-o fundătură ; cîrmi în altă direcţie, şi merse, şi merse, şi hop se pomeni pe malul Vltavei. „Ei drăcie, ce dracu te faci acum ?..." Dar să lăsăm asta. Venise ora prînzului, ba chiar trecuse. Bai Ganiu îşi strînse brîul şi porni din nou, leoarcă de sudoare, gîfîind de zor, de ziceai că-i altă aia. Oamenii pe care-i întîlnea, mai cu seamă oamenii poliţiei, se uitau lung la el, şi asta îl tulbura şi mai mult.

„Hei drăcia dracului, asta mai lipsea !..." Şi, colac peste pupăză, mai era şi flămînd de-i ghiorăiau maţele. O adevărată revoluţie în burta lui ! Dar de ce să-şi cheltuiască bănuţii degeaba, cînd era poftit la masă ? Mă veţi întreba, însă, de ce se zbuciuma bai Ganiu pe cele străzi, cînd avea în buzunar adresa locuinţei lui. Păi, tocmai aici era buba ! Doar bai Ganiu nu-i prost ! Credeţi oare că lui nu-i dăduse prin gînd să-şi scoată carneţelul, să oprească vreun drumeţ, să-i arate adresa însemnată şi să-l întrebe cu degetele : „Încotro ?" Ştia el asta, oprea el din drum şi bărbaţi, şi femei, dar — lucru de mirare — cînd îi întreba şi le arăta însemnarea, toţi se uitau la el miraţi, se porneau pe rîs, ori îi întorceau spa-

tele supărați. O femeie, pesemne o fată bătrînă cu năbădăi, se răsti la el așa de tare, că bai Ganiu își pierdu tot cumpătul. „Hei, drăcie, ori eu am înnebunit, ori Praga toată și-a pierdut mințile", se gîndea el, și nu-și putea lămuri efectul pe care-l producea adresa scrisă de el. Dus pe gînduri, uitîndu-se de jur împrejur, spre norocul lui, îi apăru în față Narodni Kvarna, cafeneaua unde se adunau studenții bulgari. Cum intră, bai Ganiu dădu peste studentul cel nemulțumit.

— Bună ziua! Ia spune-mi, rogu-te, sînt eu nebun, ori oamenilor de pe aici le lipsește o doagă? întrebă bai Ganiu gîfîind, cu părul încleiat pe frunte, lac de sudoare.

Studentul îl privi mirat. Bai Ganiu îi povesti cum se rătăcise, cum întrebase despre adresa casei, însemnată de el, și ce-i răspunseseră oamenii.

Studentul, care știa că cehii sînt grosolani și fanatici numai cu nemții, dar din cale-afară de amabili cu ceilalți, nu-și putea explica purtarea lor față de bai Ganiu.

— Ia citește, te rog, ce scrie aici! îl îndemnă bai Ganiu, și îi întinse carnețelul.

Studentul citi, se încruntă o clipă, apoi izbucni în hohote de rîs.

— Adresa asta ai arătat-o vreunei femei? îl întrebă el rîzînd.

— De ce nu? Am arătat-o, firește! Și?

— Păi știi ce scrie aici?

— Ce?

— Aici scrie aşa: „*Zde zapovedano...*“ Adică: „Aici e interzis să...“ Ai copiat-o de bună seamă de pe un zid!

— Asta are haz! Ia te uită! Ţţţ... ! Adevărat? Ia te uită! şi bai Ganiu, după ce mai ţîţîi o dată, se porni şi el pe rîs.

Studentul nu ştia unde se află locuinţa lui Bodkov — nu fusese niciodată la el —, şi de aceea îl sfătui să aştepte pînă o veni alt bulgar să-i arate casa. Uşor de zis „aşteaptă“, dar stomacul lui bai Ganiu nu era de acceaşi părere. Că avea altă părere o dovedea ghiorăitul tumultuos, demonstrativ şi neîntrerupt din burta lui.

— Te pomeneşti că ţi-o fi foame? îl întrebă studentul cînd îi auzi revoluţionarele semnale din pîntec.

— Cui, mie? Nu mi-i foame! minţi bai Ganiu, de teamă să nu-i spună cumva să mănînce la restaurant.

Iar ca să mărturisească adevărul, nu-i venea la socoteală. De ce să se spovedească unui mucos căpăţînos ca ăsta că-l aşteaptă gazdele cu o masă chilipir?

Convorbirea nu se putu înfiripa între bai Ganiu şi „mucosul căpăţînos“. De cum dăduseră ochii unul cu altul, şi oarecum instinctiv, simţiseră că nu se potrivesc, deoarece, după o zicală bulgărească (hei, ce minunate proverbe a creat geniul bulgar!), „măgarii rîioşi se adulmecă şi peste nouă dealuri“. Unul sosit din Bulgaria, celălalt trăit în Europa, tot ar mai fi găsit ce să discute, că, oricum, tot trebuie să fie oarecare diferenţă între Apus şi patria-mamă.

De altfel, diferența asta, bai Ganiu n-o simțea. Și cum era s-o simtă? Oriunde se ducea, el își purta firea, cu năravurile și obiceiurile lui, își căuta locuința după gustul lui, se întîlnea numai cu oameni de-ai lui, cu care era deprins și în care nu vedea nimic rău. Cînd se ducea la Viena, se instala la hotel London, unde mirosea a bucătărie și a latrină ca la el acasă; se întîlnea cu aceiași turci, greci, armeni, sîrbi și albanezi cu care era deprins să se vadă în fiecare zi. La cafeneaua Habsburg nu intra, de teamă să nu-l jupoaie chelnerii. Se ducea numai la cafeneaua grecească, unde era tot așa de murdar și năbușeală veșnică din pricina fumului, ca în cafenelele de acasă. Dacă se ducea după afaceri, se adresa negustorilor bulgari, fără să-și dea seama că prin mijlocirea lor intra în atingere cu cei europeni. Dar habar n-avea și parcă nici nu voia să știe că dincolo de sfera asta limitată începea viața europeană.

Educația, lumea și morala europeanului, confortul lui, rodul unei tradiții seculare și treptate a dezvoltării lui intelectuale, luptele sociale și felul de a le duce, muzeele, bibliotecile, instituțiile de binefacere, artele frumoase, miile de realizări ale progresului nu-l preocupau și nu-i atrăgeau atenția.

„Parcă tata numai operă a ascultat!" își zicea bai Ganiu și, obrocit de acest principiu mucegăit și înapoiat, nu se prea sinchisea de „moda nouă", adică de civilizație, care nu-l mișca. Cu toate acestea, bai Ganiu nu avea nici măcar dîrzenia chinezilor, care se încercuiseră cu ziduri împotriva năvalei ci-

vilizaţiei ; şi chiar dacă era însufleţit de principiul „tata n-a făcut asta, n-am s-o fac nici eu", îl vedeai totuşi îmbrăcat în cămaşă curată, cu mănuşi şi — dar numai cînd n-avea încotro — cu fracul pe el ! Se supăra, rîdea, dar îmbrăca fracul. Îl auzeai spunînd „pîrdon", îţi vorbea despre „costetuţiune", se lăuda ici-colo că-i place „supa", dar, la drept vorbind, în locul bucatelor europene prefera ciorba ardeiată foc.

— A, uite că vine un bulgăraş care ştie unde locuieşte Bodkov, îl anunţă „mucosul căpăţînos".

— Hai să mă duci acasă ! îi porunci bai Ganiu bulgăraşului, pe un ton cu care n-ai vorbi nici slugilor trîndave ; dar cuvintele „politeţe" şi „bunăcuviinţă" sînt furate de curînd din limba rusă ; „delicateţe" e împrumutat de la franţuzi ; la noi, termenul cel mai potrivit pentru aceste noţiuni e cuvîntul „lingău". Purtările distinse, blînde, sincere, care caracterizează relaţiile dintre oamenii civilizaţi şi fac viaţa mai plăcută, mai gingaşă, erau de neînţeles pentru bai Ganiu. Vorbea cum îi venea la gură : „Hai, mă, ei, ia ascultă, du-mă acasă". Cît despre : „Vă rog, aveţi bunătatea, fiţi aşa de drăguţ", nu crau pentru el decît cuvinte de lingăi !

Bulgăraşul îl conduse pînă la poarta locuinţei şi îşi căuţă de drum. Bai Ganiu se uită la inscripţia nenorocită de pe zidul de peste uliţă, o ameninţă din cap, ţîţîi din limbă şi intră în casă. Pe coridor nu întîlni pe nimeni. Aruncă o privire în bucătărie : focul era stins, vasele — spălate şi la locul lor.

„Ptiu, fir-ar al dracului, scăpai chilipiru!“ mormăi bai Ganiu. Intră în cameră, se-aplecă deasupra desagilor, trase din brîu sticluţele, le vîrî înăuntru, scoase caşcavalul unsuros, îşi tăie o felie de pîine uscată şi începu să-şi înnăbuşe ghiorăitul, mestecînd cu atîta poftă, încît pînă şi cea mai leneşă vacă de rasă elveţiană l-ar fi invidiat. Ca să-şi aţîţe limfa, vîrî pe înghiţitoare un ardei iute, morfolit în gură, care-i podidi ochii de lacrimi şi-l sili să-şi însoţească plescăitul cu un smîrcîit zgomotos din nări. Cînd auzi sunetele stranii cu care bai Ganiu îşi însoţea gustarea, servitoarea, care deretica prin camera alăturată, deschise uşa şi se uită înăuntru. Bai Ganiu, ruşinat, îşi ascunse cu spatele desagii, îşi întoarse faţa înlăcrimată, plină de sudoare, zise „pîrdon“, smiorcăi cu putere din nări şi făcu vînt servitoarei. Adică, de fapt nu-i spuse să plece, ci o luă la fugă ea singură din odaie, crezînd că milionarul primise veo veste nenorocită.

Bodkov nu se întoarse seara acasă. Într-amurg, gazedele se duseră la bucătărie, aprinseră iar focul şi începură să pregătească cina. Bai Ganiu, considerîndu-se deja de-al casei — „şi-apoi, cu femeile nu trebuie să fii chiar aşa de ceremonios“, îşi zise el —, intră în bucătărie fără prea multă codeală şi povesti, mai mult prin semne decît prin cuvinte, că se rătăcise pe uliţe, că-i scăpase prînzul, dar că nu-i nimic, o să-şi scoată paguba cu o cină straşnică. Bai Ganiu era un om iscusit, înţelegea tot, dar fiece lipsă de dibăcie îl indigna. De pildă, cînd văzu că stăpîna

se pregătea să pună în apa clocotită un peşte proaspăt, se împotrivi din răsputeri, o apucă cu o mînă, scoase afară peştele cu cealaltă şi făcu semn din cap: „Staţi, nu mişcaţi; ia uitaţi-vă cum se găteşte un peşte!" „Sare!" porunci bai Ganiu. I-au dat sare, şi, suflecîndu-şi mînecile pînă la coatele braţelor păroase, îşi vîrî degetele murdare în solniţă şi începu să săreze şi să frece peştele — care şi fără asta era sărat — şi pe dinafară, şi pe dinăuntru. „Piper roşu!" Dar de unde dracu să aibă nătărăii ăştia piper roşu?! „Piper negru!" porunci bai Ganiu, şi începu să frece peştele cu piper. „Un grătar! Daţi-mi grătarul!" trîmbiţă bucătarul, triumfător, dar de data asta nu fu înţeles, cu toate gesticulările lui. Se uită şi el în jur, dar nu văzu nici un grătar. Asta însă nu reprezenta o piedică pentru bai Ganiu! Nu era el chiar aşa de prost! Luă cleştele, scormoni tot jăraticul din gura sobei, lăsă celelalte bucate să se odihnească (noroc că erau gata!), răscrăcără cleştele, puse peştele pe el şi vru să-l vîre în sobă, dar, gura fiind îngustă, peştele se desprinse din cleşte, alunecă şi — pleosc! — se rostogoli în foc. „Ai!" strigă gazda. „Nu face nimic, nu face nimic!" o linişti bai Ganiu. Înhăţă iar peştele, suflă în cărbunii şi cenuşa lipite de el şi-l puse din nou în cleşte. Toată bucătăria se umplu de fum şi miros de peşte. Gazdele erau disperate, dar bai Ganiu triumfa. Era în largul lui; frigea peşte, sufla şi smîrcîia, aţîţat de fumul apetisant, comanda, cu mîna liberă şi murdară de zeamă şi de spuză, să se pună masa, ca să nu se ră-

cească mîncarea. „Peştele proaspăt, dacă nu-i fierbinte, dă-l pisicilor !...“ Luară peştele fript, cu coada şi capul tăvălite în cenuşă, îl puseră într-o farfurie, şi la comanda amabilă a lui bai Ganiu : „Repede-repede ! Cît mai e fierbinte, daţi-mi lămîie şi vin, fără vin nu face doi bani !“ se aşezară în jurul mesei, trimiţînd servitoarea după lămîie şi vin. Ce puteau face ? Milionarul nu era să-şi schimbe apucăturile de dragul lor, nu-i aşa ? Gazda dădu să taie peştele. „Mă rog, mă rog ! Lăsaţi !“ strigă bai Ganiu, şi o prinse iar de mînă. Apoi întoarse peştele cu spinarea în sus, îl apăsă cu degetul ici şi colo şi-l desfăcu în două jumătăţi. Ei, mai zi ceva dacă poţi ! Slujnica aduse lămîie, bai Ganiu o tăie, luă o jumătate în pumn şi o stoarse deasupra farfuriei, cu putere. Şi ce poftă avea bai Ganiu ! Nu cred să se fi scurs atîta zeamă de lămîie în farfurie cîte bale a înghiţit el. Sosi şi vinul, şi cina începu.

Discipoli ai lui Esculap [1], incorigibilii medici recomandă Karlsbadul [2] şi nu mai ştiu care *„bad“* bolnavilor suferinzi de ulcer la stomac. Dar pune-i să-i ia de urechi pe bieţii suferinzi, să-i aşeze la masă cu bai Ganiu, şi chiar de-ar avea stomacurile mai stricate decît uliţele din Iucibunar [3], să vedeţi ce efect o să le provoace spectacolul !... Bai Ganiu mănîncă, nu glumeşte ! Mănîncă de se bat calicii la gura lui ! Toate mădularele trupului intră în mişcare, însă în primul

[1] Fiul lui Apolo ; zeul medicinei la greci.
[2] Karlový-Vary.
[3] Mahala la periferia Sofiei.

rînd dinții, limba și nasul! Iată o împrejurare în care îți dai seama de anume lipsuri, de sărăcia limbii, a vocabularului! Prin ce cuvinte, prin ce ghilimele, prin ce semne de exclamație, prin ce note muzicale ai putea să redai toate plescăielile, rîgîielile, smîrcîielile, trîntiturile, țîțîiturile și sorbiturile care curgeau ca grindina din toată ființa lui bai Ganiu?... Ce noroc pe capul gazdelor! Nu orice cucoană cehă poate să aibă fericirea de a se desfăta cu un asemenea spectacol!

În sfîrșit, săturîndu-se, trecură în salonul de primire. Bai Ganiu, roșu ca un rac fiert, își supse mustățile, rîgîi în palmă și mormăi „pîrdon". Se întinseră comod în fotolii. Bai Ganiu își răsuci o țigară pătată cu grăsimea de pe degete și începu să tragă și să pufăie prin mustăți nori de fum. Nu era oare momentul cel mai prielnic pentru muzică, pentru cîntece, pentru dragoste? Fata ghici dispoziția milionarului și-l întrebă dacă-i place muzica. Cui? Lui bai Ganiu? Păi dacă nici lui bai Ganiu nu-i place muzica, atunci cui dracu să-i placă?! Cine altul afară de el ar putea impune țiganilor, adică lăutarilor, un respect așa de mare? Numai o privire să le arunce, și să vedeți ce se întîmplă cu țiganii ăștia! Foc! Focul lui Dumnezeu! Și cînd se pornește vioara să plîngă, iar clarinetul să țipe:

Mijlocelul ca plopșorul
Țeapă-n inimă mi-a-nfipt,
Iar tighelul de la fustă
Pînă la ficați m-a țript...

„Taci, mă ţigane, nu-mi trebuie cîntece de dragoste ! Cîntă-mi de băut !“ zbiera la ei bai Ganiu, trîntind paharul pe masă. Dacă începeau cu „Dorul meu e numai dor“, bai Ganiu trîntea iar paharul, să tacă. De cîntau „Nu-mi trebuie bogăţie“, trîntea din nou paharul ; dar cînd începeau „Foaie verde“, bai Ganiu urla : „Aşa, aşa, vezi ! Rupe coarda, măi ţigane ! şi izbea paharul de pămînt ori îl făcea ţăndări de perete... Hei, cine-i tartorul chiolhanurilor ?“ Şi de-ar fi fost numai o dată ori de două ori în viaţa lui ! Dar muierile astea de unde să ştie cine-i bai Ganiu ? Chiar dacă le-ar povesti cîte sticle a spart, însufleţit şi ameţit de muzică, tot nu l-ar înţelege !...

— Îmi place muzica ! şopti binevoitor bai Ganiu. Îmi place muzica ! repeta el clătinînd din cap, ceea ce arăta din partea lui trista îndatorire de a asculta, de hatîrul femeilor, o nenorocită zdrăngăneală la pian. „Ce ştiţi voi ce-s cîntecele de *mohabet* [1] !“ se gîndea bai Ganiu.

Fata deschise pianul şi începu să cînte nesfîrşite bucăţi din *Mireasa vîndută* a lui Smetana [2]. Sub degetele ei se revărsară sunetele care înalţă pînă la extaz inima oricărui ceh. Mama ei, care le asculta pentru a mia şi una oară, se topea de fericire, şi în privirea ei, îndreptată către bai Ganiu, strălucea şi mîndria naţională, şi o mare mulţumire de sine. Bătea tactul

[1] Petrecere.

[2] *Bedřich Smetana* (1824—1884), mare compozitor ceh, autorul operelor : *Dalibor, Mireasa vîndută, Libusa*, al poemelor simfonice *Richard al III-lea, Hakom Iarl, Patria mea* ş.a.

din cap după ritmul cîntecului, cînd *adaggio,* cînd *allegro,* punctînd parcă cu nasul notele partiturilor. Din cînd în cînd, făcea semne din ochi lui bai Ganiu, îl prevenea de apropierea unui moment culminant al cîntecului, iar milionarul răspundea : „Păzea, cocoană, bagă de seamă, nu te uita aşa la mine ! Dacă ai şti cîte d-astea am auzit io în viaţa mea !..." Şi ca să-şi întărească semnul cu fapta, se ridica de pe scaun tocmai în momentul în care gazda aştepta să se bucure de efectul pe care Smetana îl producea asupra lui şi trecu în camera lui, scoase din desagi sticluţa începută cu esenţă de trandafiri pentru probă, se întoarse în salon şi-i făcu cu ochiul gazdei : „Ia uite, asta o să producă efect !", păşi apoi în vîrful degetelor spre fata transportată de muzică — dat dracului mai e şi bai Ganiu al nostru ! — destupă sticla cu esenţă şi o repezi sub nasul fetei. Cînd îi simţi mîna transpirată şi mirosind a peşte, fata se întoarse cu dezgust şi, încă sub vraja muzicii, îl privi în prima clipă încruntată ; dar imediat se reculese, dîndu-şi seama că în faţa ei stă milionarul, care se hlizeşte şi întreabă : „Cine preţuieşte mai mult : Smetana al vostru, ori ce-ai mirosit, ai ?" După care bai Ganiu îşi vîrî sticluţa în brîu... Fata întrerupse cîntecul. Acum începu bai Ganiu... Da, începu să cînte alene, cu un singur deget, fără să se aşeze pe taburet. „Oricît i-aş face pe ăştia să înţeleagă că ne pricepem şi noi mai mult sau mai puţin în drăcoveniile astea, tot degeaba !" îşi zicea el. O rudă de-a lui făcuse rost de o armonică, aşa că uneori, cînd era cu chef, mai dădea şi

bai Ganiu din degete ca să inventeze cîte-un cîntecel. Iar acum începuse *piccicato*, care după părerea lui exprima melodia *Furat-au, hei, slănina babei!*, care la rîndul ei fusese furată din cîntecul ceh *Slaninka*.

— *Pan brá* Slaninku, *maminko!*[1] tresări fata, recunoscînd cîntecul.

— *Slaninka*, vezi bine, zise bai Ganiu. De unde ştiţi ?

Entuziasmat de succes, bai Ganiu se aşeză pe taburet, ca să cînte, pasămite, ceva mai serios. Şi ce poate fi mai serios ca *Ce noapte grozavă!* Începu să cînte bai Ganiu, dar rămase nemulţumit de el însuşi. Şi pe bună dreptate! *Ce noapte grozavă!* nu-i pentru pian, sunetele se întretaie : apeşi clapele pe „gro-o-za-a-vă", şi glasul se frînge. Altceva-i armonica ! Cînd îţi pui degetul pe „...a-a-vă"... apeşi, apeşi, fir-ar al dracului, şi o jumătate de oră ţi-ar şuiera, încît ţi-i mai mare dragul să torni valuri-valuri de sunete, la nesfîrşit ! Pe cînd la pian : drîn, drîn, la naiba, vînt !... Dacă văzu bai Ganiu că efectul produs de *Slaninka* e gata să slăbească, se gîndi, se tot chibzui, se frămîntă şi se hotărî : „Ia stai, mă, să le cînt eu din gură ăstor muieri *Ce noapte grozavă!*" Începu să cugete, dornic de o inspiraţie tristă, în spiritul cîntecului de jale. Trase o dată adînc aer în plămîni, îşi puse dreapta la o ureche, închise ochii — şi cînd căscă gura !...

Grandissimo maestro Verdi![2] Tu n-ai şi nu poţi avea vrăjmaşi ! Dacă s-ar ivi vreun monstru în calea

[1] Domnul cîntă *Slaninka*, mămico (cehă).

[2] Mare maestre Verdi ! (Lat.)

ta, cu siguranţă că ar fi Satana în picioare. Numai că Dumnezeu e mare, *Esimio Maestro* [1], şi toate săgeţile Geniului Rău sînt neputincioase împotrivă-ţi! Un mijloc, unul singur poate fi întrebuinţat — Necuratul, dar atunci întreaga lumea muzicală s-ar acoperi de doliu!... Noi o să ne rugăm, roagă-te şi tu, Divin *Maestro,* ca atotputernicul creator să nu îngăduie Satanei să te introducă în salonul unde cîntă bai Ganiu *Ce noapte grozavă!...* Dar dacă auzul tău delicat ar fi totuşi strivit de sunetele sălbatice, monstruoase şi de neînţeles pentru tine, Spiritul Rău să nu-ţi dezvăluie cu un rîs sarcastic groaznicul adevăr: Ha-ha-ha! Verdi! Iată un cîntec din divina *Traviata!* Ha-ha-ha, ha-a!!...

— S-a făcut tîrziu, domnilor, zise sfiosul Ilcio uitîndu-se la ceas. E miezul nopţii! Hai să mergem. Altă dată, cu voia lui Dumnezeu, om mai vorbi de bai Ganiu.

— Mă Ilcio, ia spune-mi tu, de ce urăşti aşa de mult cîntecele bulgăreşti? îl întrebă Dravicika la ieşire.

— Cine? Eu le urăsc? Îmi pare rău, drăguţule, că m-ai înţeles greşit. Eu sînt în stare să mă entuziasmez pînă la uitare, să fiu transportat pînă la extaz de cîntecele noastre populare, frumoase şi melancolice, dar nu de parodiile dezgustătoare ale cîntecelor străine şi vulgare pe care d-alde bai Ganiu ţi le redau

[1] Ilustre maestre (lat.).

stîlcite şi de nerecunoscut prin vaiete ţigăneşti şi urlete din gîtlej, cu triluri de beţivi şi înfloriturі... Noi avem cîntece, dar n-avem cîntăreţi. Sînt gata să iau în braţe chiar pe vrăjmaşul meu dacă îmi cîntă cum trebuie *Bogdane, ucide-te-ar Dumnezeu* ori *Sumete-ţi mînecile, Velo fată* şi să mă uit urît la prietenul meu cînd văd că se entuziasmează de *La moară la tîrţa-pîrţa, Caranfilceto* sau alte capodopere ţigăneşti de-astea...

VIII BAI GANIU ÎN ELVEŢIA

— Dar tu, măi Dravicika, de ce taci ? Nu ştii nimic despre bai Ganiu ? îl întrebă cineva pe veselul nostru Dravicika.

— Cum să nu ştiu, fraţilor ? Ştiu o sumedenie de năzbîtii, dar cum să vi le povestesc ? răspunse cu modestie prefăcută Dravicika.

— Auzi vorbă !... De-aş avea eu guriţa ta !...

— Dacă-i aşa, atunci ascultaţi :

M-am dus şi eu într-o vară să mă plimb în Elveţia, la Geneva. Închiriai o cameră la hotel, apoi ieşii să dau o raită prin oraş. Minunat oraş !... Împrejurimi pe cît de pitoreşti, pe atît de măreţe. Hoinăream aşa, fără ţintă, căscam gura în dreapta şi-n stînga şi, din stradă în stradă, mă pomenii în centru, unde-i Teatrul de operă. Peste drum văd o cafenea elegantă : „Ia stai, zic, să intru şi să mă odihnesc puţin !“ Cafeneaua avea o vitrină la stradă, şi se vedea toată piaţa. Păşii înăuntru. Prilej minunat să iau o cafea şi să mă uit la trecători. Dar ce credeţi că găsesc acolo ?... Trei mese ocupate de stu-

denţi bulgari ! Mai zică cineva că bulgarii n-au simţul frumosului ! Într-un oraş minunat, în cafeneaua cea mai elegantă, ocupînd locurile cele mai arătoase ! Larmă, fum, chibrituri, mucuri de ţigări fumegînde pe jos, pocnituri, strigăte, vociferări... Într-o parte se juca table, în alta preferans, dincolo — treizeci şi unu. Şi de pretutindeni, ce auzeai ?... „Şase-şase !... Cupe !... Banii !... Una şi patru !... De ce te uiţi în cărţile mele, măi ? Garson !... Pas !... Cinci-cinci !... Minţi, nu-i dubla de cinci !... Treizeci şi unu !... Pica !... Garson !... Habar n-ai de preferans !... N-am eu nevoie de glagorea socialiştilor !... Doi-doi !... Nici eu n-am nevoie de glagorea burgheză !... Iau un atu !... Păcătosule !... Garson !... Ce te lauzi cu tinichelele tale de decoraţii, mă ?... Treflă !... Dar tu, cu jidanii ruşi ?... Domnilor, iacă vine şi «elefantul» ! Ha-ha-ha !... Garson !... O halbă ! Împrumută-mă cu un franc, bre !... Eşti un escroc ! Împrumută-te de la chelner !... Dubla de patru !...“

Persoana pe care o alintau cu epitetul de „elefant“ intră în cafenea şi-i salută pe studenţi, care îl întîmpinară, cum se spune, cu braţele deschise. Încurcat de invitaţiile atît de stăruitoare şi de amabile ale tuturor, nu ştia spre care grup să se îndrepte. O atare simpatie pentru un „elefant“ mi s-a părut la început inexplicabilă ; dar nu trecu mult, şi din cuvintele ce se încrucişau peste mese pe socoteala acestei persoane nedumerirea mea se risipi. Aflai că „elefantul“ era feciorul de bani gata al unui agricultor din Argentina. Băiat bogat. Tat-su îi tri-

mitea în fiecare lună cîte cinci sute de franci, din care jumătate, mulţumită jocului, intrau în buzunarele studioşilor noştri. Şi pentru că se lăsa jumulit ca un prost, pentru setea cu care ai noştri îi luau bănişorii, îşi cîştigase cu glorie titlul de „elefant".

Oricînd m-aş fi dus la cafeneau aceea, începînd de la orele nouă dimineaţa pînă seara tîrziu, găseam mereu aceleaşi persoane, cu aceleaşi tabieturi : table, preferans, treizeci şi unu. Cînd citeau aceşti tineri ? Cum îşi însuşeau cultura europeană ? Iată întrebări al căror răspuns a rămas pentru mine o taină. Îmi era clar numai faptul că nici unul dintre ei nu vorbea ca lumea franţuzeşte. Nu puteau nici măcar să caşte gura în limba asta ; dar după intonaţiile lor grosolane, după dicţiunea lor, după construcţia frazelor îţi dădeai seama imediat că sînt orientali. Din două în două zile, ori la trei zile o dată, vedeai aciuîndu-se pe lîngă această companie nişte evrei înrăiţi, care făceau pe nihiliştii şi care, din ungherele întunecate ale crîşmelor, îşi arătau colţii împotriva tiraniei. Nu puteam înţelege simpatia asta pentru asemenea eroice personaje în stare să fie în acelaşi timp şi nihilişti, şi agenţi ai poliţiei secrete, şi anarhişti jefuitori de bani publici, şi aventurieri. În loc să caute prietenia francezilor, a germanilor sau a englezilor, pilde totdeauna onorabile şi la petreceri, şi în îndeletnicirile lor, în loc să se pătrundă de spiritul lor de ordine, de dragoste pentru muncă, de cinste, de cavalerism, ai noştri îşi găseau idealul în nişte evreiaşi, greci ori armeni care îşi cîştigau în chipul cel mai josnic

mijloacele de trai, atrăgîndu-i în atmosfera năbuşitoare a pălăvrăgelilor veninoase, grosolane şi sterpe. Mai tîrziu am aflat că în oraşul acela era şi alt gen de bulgăraşi. Dar aceştia nu frecventau cafeneaua cu pricina, ci îşi vedeau foarte serios de studii.

Într-o zi, în toiul unei partide de treizeci şi unu, cînd argentinianul pierduse vreo sută de franci, intră în cafenea o persoană cu căciula pe-o sprînceană, cu un toiag la subsuoară şi cu desagii în mînă.

— Oo ! Uite-l pe bai Ganiu ! Bine-ai venit ! strigă întreaga asistenţă.

— Bine v-am găsit ! Ce mai faceţi ? răspunse noul-venit, şi, renunţînd cu mărinimie la propunerile amabile de a i se face loc în jurul meselor, veni să se aşeze lîngă mine, răsturnîndu-mi totodată şi ceaşca de cafea pe masă. Fire de viteaz, ce vrei ? !

— Pîrdon !

— Nu face nimic, nu face nimic ! mă grăbii eu să-l liniştesc, cu toate că băgasem bine de seamă că nu prea se sinchisea de pocinogul făcut.

— Aa ! Sînteţi bulgar ? Atunci, bună ziua, dacă-i aşa ! Ganiu Balkanski ! Da dumneavoastră de unde sînteţi ?

I-am spus, şi făcurăm cunoştinţă.

— Iaca, vezi, colind lumea cu afurisita asta de esenţă de trandafir ! îmi declară bai Ganiu cu un glas disperat.

— Cum aşa ? Adică nu merge negustoria ?

— Păi, să-ţi spun drept, domnule, nu prea merge !

— De ce ?

— De ce ! Din pricina neghiobiei noastre ! A fost o vreme cînd dacă ziceai esenţă bulgărească oamenii dădeau năvală ca viespile la miere, dar acu, mama lor !... Cum intri într-un magazin de săpunuri, nici n-apuci bine să caşti gura şi să spui că eşti bulgar, că-ţi şi mîrîie printre dinţi un *bonjour* şi te întreabă : „Ce-i aia *esans dio roz ?*“ Esenţă de roze ? te iscodesc ei, şi încep să zîmbească. Da cine se uită la zîmbetul lor, lua-i-ar dracu ! Afacerile mai întîi de toate. Dar cu cine să faci afaceri ?... Să-mi dai, zice, un gram de probă. Îi dai un gram ? Risipeşti pe jos alte două. Îşi bate joc de tine. „Mă prietene, îi spui io, esenţa asta nu-i aşa cum crezi dumneata ; e esenţă curată !“ Şi el de colo : „Ehei, toţi vorbiţi aşa, mereu acelaşi cîntec !“ Şi ţi-o spune aşa de la obraz, nici nu-i pasă de tine. Tot terşeaua [1] îi de vină, lua-o-ar pustia s-o ia !... Anatolia ne-a mîncat capul ! Da, ea ne-a venit de hac. Ce să-i faci, bre, nu-i vorbă de unu, de doi. Au năpădit ca lăcustele în toată Europa ! Ba armeni, ba turci, ba greci... Mint şi înşală lumea. S-au săturat oamenii pînă peste cap de ei. Cum dau de miros de trandafiri, se scutură, îţi întorc spatele, de te-apucă toate alea !...

Îmi răsări înainte Orientul „nevinovat“, cu toate minunăţiile lui. Şi ca o completare a tabloului, pe la toate mesele din jurul nostru pocneau zarurile, fîşîiau cărţile de joc — zgomot şi fum pînă în înaltul cerului.

[1] Esenţă de trandafir falsificată.

— Grozav de mult îmi plac băieţii noştri ! îmi şopti bai Ganiu uitîndu-se la jucători. Flăcăii tatii ! Sînt printre ei unii aşa de deştepţi, că nu-i dau pe zece profesori ! Iaca, de pildă flăcăul ăla de colo, mai bătrîior, îl vezi ? Ăl de joacă treizeci şi unu ! Ştii că are trei decoraţii ? Pentru războiul cu Serbia, pentru mari merite şi nu mai ştiu încă pentru ce ! A fost judecător de instrucţie, cunoaşte legile pe degete ! Ce i-o mai fi trebuit învăţătură ? De, îl îmboldesc părăluţele ! E numai de trei luni aici, şi dacă-l auzi, vorbeşte o franţuzească, mamă-mamă ! Să nu-i fie de deochi, da grozav îl taie capul ! De mult ar fi ieşit doctor, dar oamenii de pe aici sînt îndărătnici, încăpăţînaţi... Rectorul nu-l slăbeşte, zice el. Cică i-ar fi spus : „Nu se poate să te faci doctor în trei luni !" Aşa cică i-ar fi zis. Da cum să nu poată, cînd băiatul ştie ? ! Uite, chiar acuşica dacă l-ai întreba, ţi-ar spune toate legile pe dinafară ! I-a zis, cică, rectorul că în trei luni n-ai timp nici măcar să citeşti, darămite să înveţi. Dar voinicul nostru, ba ! „În trei luni am să fiu doctor !" Ălălalt îi răspunse : „Ba ! Nu se poate !" „Nu se poate ?" „Nu se poate !" Şi cînd mi se cătrăni într-o bună zi flăcăul nostru şi începu să se dea la el, îl făcu albie de porci... Zău aşa ; întreabă-l, dacă nu mă crezi...

L-am crezut pe bai Ganiu şi nu m-am dus să-l întreb pe posesorul celor trei decoraţii. Bai Ganiu adăugă :

— Şi ştii cum s-a întîmplat chestia asta ? Nu se încăpăţînase numai rectorul, care nu voia să-l vadă

pe băiat doctor, ci şi decanul ! Mi-a spus chiar el, studentul ! Mătăluţă ştii ce-i aia decan ?... Ăla care la ei... asta e... înţelegi... nu-i aşa ?... Şi atunci băiatul nostru le prezentă o droaie de teşcherele — de la consiliul comunal, de la procuror, o fişă de serviciu şi multe altele. Dar decanul — tot căpăţînos ! Şi, de, băiatul nu-i chiar un mucos, cogeamite jude de instrucţie ! Ba şi cu trei decoraţii la piept, mă rog !... Rectorul a început să-i trăncănească, spunînd că dacă vrea să fie folositor lui însuşi şi poporului său — nu înţeleg ce-l privea pe el asta ! — ar trebui să-şi treacă regulat examenele şi că dacă stă mai multă vreme în străinătate o să-i fie de mare folos, şi alte tîmpenii d-astea. Dobitoc ! Să-l ia dracu pe rector, dar şi decanul — hop şi el ca ţaţa Lina ! — îl povăţuieşte. „Da, zice, şi eu te sfătuiesc ca rectorul !" Aoleo, şi cînd îi sări mustarul voinicului nostru, şi cînd începu să urle la el. „Dar dumneata, zice, ce te amesteci, bă, ce, eşti avocatul rectorului ?" îi trînti el decanului. Păi... Şi oamenii noştri lăsară coada-n jos, iaca aşa, şi nu mai ziseră nici cîrc !... Hei, *gîrson, iun cavè*... Nu, nu, orice-ai zice mătăluţă, avem nişte băieţi daţi dracului de deştepţi, nu glumă ! Halal să le fie !...

— Mă *gîrson, iun cavè !* strigă bai Ganiu.

— *Monsieur !* se prezentă primul chelner.

— *Iun cavè* şi *aport gazet bulgar !* porunci bai Ganiu, apoi, întorcîndu-se spre mine, adăugă : Cum vezi, n-am uitat vorbele astea franţuzeşti.

Chelnerul îi aduse cafeaua şi nişte scoarţe soioase, între care erau puse cîteva ziare bulgăreşti, cu marginile ferfeniţă.

— Ia stai să vedem ce noutăţi mai sînt, ce se petrece pe lumea asta, zise bai Ganiu, şi desfăcînd scoarţele se adînci în politică.

Eu urmăream dintr-o parte cum sorbea cu sete articolele, cum zîmbea şi cum, cu ochii înflăcăraţi, scotea cîte-un „bravo !". De la o vreme, plin de admiraţie pesemne, se întoarse spre mine :

— Ah, da bine i-au mai încondeiat ! Ia stai să-ţi citesc.

— Scuzaţi-mă, domnule Balkanski, aş vrea măcar aici să-mi cruţ urechile de „politica asta", îi zisei eu, şi mă sculai de pe scaun. Rămîi cu bine !

— Stai, bre, şi ascult-o măcar pe asta : „Haita aceea de hoţi, de codoşi, de tîlhari şi mîrşavi, care îşi vîră rîtu în murdăriile..." Stai, că mai departe e şi mai frumos !...

— Nu, nu ! Adio, domnule Balkanski ! strigai eu hotărît, şi plecai.

IX BAI GANIU ÎN RUSIA

— Domnilor, Dravicika a istorisit aşa de frumos, că după el mi-ar fi foarte greu să vă mulţumesc cu povestea mea. Deşi, drept să vă spun, ştiu şi eu cîte ceva despre bai Ganiu, zise Vasile. De la Moscova, de la Petersburg...

— Hai, începe odată, nu mai umbla cu mofturi ! îi dădu ghes Dravicika.

— Ia tăceţi, domnilor ! Hai, mă Vasile ! Zi, mă porumbelule !

— În drum spre Petersburg — începu Vasile — ne oprirăm în gară, la Vilna. Călătoream în doi, tovărăşeşte : bai Ganiu şi cu mine. Intrarăm la bufet. Bai Ganiu îmi ceru să-i fac cinste, deoarece pe drum aş fi fumat din tutunul lui. Comandai deci vin şi nişte gustări. Proprietarul bufetului trase cu urechea la conversaţia noastră, recunoscu de bună seamă că sîntem bulgari şi ne întrebă pe ruseşte :

— Scuzaţi, domnilor, mi se pare că sînteţi bulgari.

I-am răspuns afirmativ.

— Nu-l cunoaşteţi cumva pe domnul Dimitrov, student ?

— Eu nu-l cunosc. Tu îl cunoşti, bai Ganiu ?

— Dimitrov ?... Stai... Aha ! Da, mi-aduc aminte. Dimitrov, ştiu, îl cunosc. Un băiat cu inimă deschisă, îl ştiu, cum nu ? !

— N-aţi putea să-mi spuneţi unde-i acum ? întrebă restauratorul.

— Acum e la Ţarigrad, răspunse bai Ganiu. Peste o săptămînă are nunta. A dat chilipirul peste el !

— Cu-u-m? strigă ca trăsnit restauratorul. Are nunta ? Păi e însurat aici, domnilor !...

— Are haz ! Asta-i bună, ha-ha-ha ! rîse din toată inima bai Ganiu.

Restauratorul se uită la el uimit.

— Tu nu-l cunoşti, urmă bai Ganiu întorcîndu-se către mine. Mare pişicher golanu ăsta de Dimitrov...

Restauratorul ne povesti următoarele :

— Într-o bună zi, domnilor, coborî din tren domnul Dimitrov, însoţit de un băieţel surdomut de vreo treisprezece-paisprezece ani. Îl cunoşteam pe Dimitrov de un an. Locuia în oraşul nostru. Se îndrăgostise de o fată, se însurase cu ea şi plecase la Moscova, ori la Petersburg — că nu mai ţin minte. Cînd se întoarse, veni cu surdomutul, îmi spuse cum că băiatul ar fi avînd în Bulgaria un frate ofiţer, ori funcţionar — nu mi-aduc aminte —, care avea să-i trimită cîte-o sută de franci pe lună, ca să intre într-un institut de surdomuţi din Petresburg. Şi cum el, domnul Dimitrov, trebuia să plece în alt oraş —

așa cel puțin mi-a spus —, mă rugă să găzduiesc copilul, să-i dau de mîncare și să-i port de grijă pînă la întoarcerea lui. Mă asigură că se va întoarce peste zece zile. Eu mă învoii. Luai pe lîngă mine nenorocitul de băiat și-l îngrijii ca pe copilul meu. Trecură zece zile, trecu o lună, trecură două, nici pomeneală de Dimitrov! Încercai să aflu ceva de la băiețel, dar bietul de el nu putu să-mi spuie nimic! Copilul începu să se întristeze grozav. Scrisei la Petersburg, la Moscova, dar nu primii nici un răspuns. A treia lună, domnilor, copilul dispăru. Am întrebat, am căutat, am anunțat poliția, am telegrafiat unde vrei și unde nu vrei, nici urmă de copil! Ce s-o fi întîmplat cu el, nu știu nici azi. Să-i poarte păcatele Dimitrov, iar eu paguba de o sută de ruble... Și ziceți că are nunta săptămîna viitoare? Dar cum se poate, Dumnezeule, așa ceva? Vă rog, domnilor, dați de veste șefilor dumneavoastră, preveniți-o pe nenorocita aia care o să se cunune...

I-am făgăduit restauratorului ca o dată sosit la Petersburg să comunic întîmplarea unui domn despre care eram convins că va telegrafia neîntîrziat Exarhiei.

Făcui plata. Ne urcarăm în tren și pornirăm spre Petersburg.

— Altă treabă n-avuseși decît să te amesteci în istoria asta? îmi zise cu mustrare bai Ganiu. De unde știi ce fel de poamă-i nevasta lui de-aici?

Călătoream în clasa a III-a. Bai Ganiu ocupa două canapele și se întinse să aţipească puțin. La gara

următoare intrară în vagon alţi călători şi ar fi trebuit să le facem loc, dar bai Ganiu nu era prost. Se făcea că doarme şi sforăia ca porcii la jir. O namilă de ţăran neamţ se apropie cu o geantă în mînă de bai Ganiu şi încercă să-l trezească, trăgîndu-l uşor de cizme. Bai Ganiu, fără să se mişte, îi dădea înainte : hîrr.. pfff... hîrr... pfff... şi ascunzîndu-şi faţa de neamţ îmi făcu cu ochiul, adică : „Nu-i aşa că-s dat dracului ?..." *„Nu, stavai !"* [1] strigă neamţul, şi începu să-l îmboldească mai vîrtos, dar bai Ganiu : „Hîrr... pfff..." *„Nuu ne pritvoriaisia, ciort !"* [2] rînji neamţul, şi cu o singură mişcare mătură picioarele lui bai Ganiu de pe canapea, îl prăvăli deasupra desagilor lui şi se aşeză lîngă noi. Bai Ganiu făcu pe miratul, se frecă la ochi, ca şi cum nici usturoi nu mîncase, nici gura nu-i mirosea, îşi scoase tabachera şi o oferi neamţului :

— Tutun *bulgarschi !*

— Aaa ? *Tak znacit, vîi bolgari ! Ocen priiatno poznacomitsia !* [3] zise neamţul binevoitor, şi începu să-şi răsucească o ţigară. *Vî Peter edete ? ! I ia toje. Vmeste znacit.* [4]

Cînd ajunserăm la Petersburg, mă grăbii să-mi îndeplinesc făgăduiala dată restauratorului din Vilna. Mă întîlnii cu cunoştinţa mea şi-i povestii aventura

[1] Hai, scoală-te ! (Rus)

[2] Nu te preface, diavole ! (Rus.)

[3] Aşadar, sînteţi bulgar ! Bucuros de cunoştinţă ! (Rus.)

[4] Mergeţi la Petersburg ?! Şi eu. Care va să zică, împreună. (Rus.)

lui Dimitrov. Ei telegrafie îndată la Ţarigrad şi reuşi să zădărnicească nunta pusă la cale de escroc. Îmi povesti apoi urmarea întîmplării cu băieţelul surdomut. Cînd şi cum a fost îndemnat să fugă din Vilna, nu se ştie, dar într-o zi copilul a sosit la Petersburg, unde a fost multă vreme victima celei mai josnice exploatări din partea lui Dimitrov, care nu numai că-şi însuşea banii nefericitului băieţaş, trimişi de fratele lui, dar îl punea cu sila pe sărmanul copil să umble din poartă-n poartă pe la toţi oamenii mai cu vază şi filantropi din Petersburg şi să cerşească. Ba îl ducea adesea pînă la Kronstadt, la sfîntul părinte al nevoiaşilor, Ivan Kronstadski...

Eu o duceam greu cu sărăcia — eram nevoit să stau la Deşovka, azilul studenţilor săraci. Bai Ganiu se ţinu scai de capul meu să vie şi el la Deşovka.

— Nu se poate, bai Ganiule, azilul ăsta-i numai pentru studenţi.

— Ei, şi ce-i dacă-i numai pentru studenţi ? căută să mă convingă bai Ganiu. Studenţii nu sînt şi ei oameni ca toţi oamenii ? Ce-o să-i coste la urma urmei dacă or mai găzdui încă un bulgar ?

— Dar eşti bogat, bai Ganiule, şi poţi sta foarte bine la hotel, cu plată !

— Mă, da prost mai eşti ! mă mustră bai Ganiu. Te credeam mai deştept ! Mă bulgăraşule măi, de ce să ne dăm părăluţele moscoviţilor ? Cînd dai de un chilipir, ţine-te de el cu amîndouă mîinile, bre ! De un' să ştie ei ce hram ţiu ?

— Nu se poate, bai Ganiule! Or să protesteze studenţii săraci! Or să se supere pe mine şi-or să mă alunge din cămin.

— Ce devlă de bulgar încăpăţînat! urmă bai Ganiu. Dar tu n-ai gură? Nici atîta lucru nu te taie capul să le spui: că-s fratele tău, un amărît; să le spui, în sfîrşit, numai atîta: că-s bulgar, şi atunci... ce dracu? îi cunoşti doar pe ruşi... nişte proşti!...

— Nu, nu, nu pot! strigai eu hotărît, şi pornii spre Deşovka.

— Ehe! Ce crezi, bre, că scapi de mine aşa uşor? Stai! N-ai văzut încă nimic! mîrîi bai Ganiu ţinîndu-se după mine. Bulgar! Cică ăsta mi-i bulgar! N-are patriotism nici cît o ceapă degerată!... Stai, mă omule, nu te grăbi aşa, că nu mă pot ţine după tine, desagii ăştia nu-mi dau pas! Stai, mă bulgăraşule!...

Ofeream, se vede, în clipa aceea un tablou destul de ciudat, căci trecătorii de pe trotuare se întorceau şi ne priveau atenţi. Bai Ganiu venea la zece paşi în urma mea, cu desagii pe umeri, înşiraţi pe ciomag. În mîna cealaltă îşi purta covoraşul, pe care îl ridica din cînd în cînd ca să-şi şteargă fruntea brobonată de sudoare. Căciula abia i se mai ţinea pe creştetul capului. Păşea bai Ganiu după mine şi zbiera:

— „Stăi, bre omul lui Dumnezeu! Ia-mi cel puţin covoraşul, că mi-a rupt braţul. Cauţi să te descotoroseşti de mine, ai? Nu ştii cîte parale face bai Ganiu!...“ Eu călcam în strachini şi mă gîndeam

cum să apar cu bai Ganiu la cămin şi cum să-mi justific neobrăzarea. Trebuia să mint ! Vedeam doar că e cu neputinţă să scap de el ! În sfîrşit, fiindcă era vorba numai de cîteva zile, mă împăcai de nevoie cu situaţia, pentru că bai Ganiu se ţinea după mine ca scaiul. Mîrîia într-una, dar nu bătăios ca mai înainte, ci cu un ton mieros :

— „Ascultă, măi bai Vasile, rogu-te, bai Vasile, ce naiba, sîntem doar bulgari !..."

Şi închipuiţi-vă, domnilor, că deodată mă înduioşai ! Vă rog să mă credeţi ! Îmi dădeam seama că purtarea lui e neobrăzată, că bai Ganiu e un zgîrcit dezgustător, un egoist, un pehlivan, un exploatator făţarnic, un mojic şi un prost pînă-n măduva oaselor... Dar îmi fu milă de el : în tonul piţigăiat cu care rostise ultimele cuvinte, urechea mea prinse nota de duioşie ce mocnea în inima lui şi care răzbătea atît de rar, o, Doamne, atît de rar... Nu ştiu, poate că o să vi se pară caraghios, nefiresc, totuşi, drept să vă spun, domnilor, în momentul acela l-am privit altfel : parcă-mi dăduse poruncă cineva, şoptindu-mi: „Nu-l dispreţui pe netrebnicul ăsta viclean, zgîrcit şi păcătos ! E rodul mediului grosolan, e victima unor educatori necioplţi ! Răul nu zace în fiinţa lui, ci în influenţa mediului înconjurător. Bai Ganiu e un om de acţiune, judecă, se străduieşte, prinde lesne orice..."

„Pune-l sub înrîurirea unei bune călăuze, şi vei vedea ce fapte mari e în stare să facă ! Bai Ganiu şi-a arătat pînă acum numai energia animalică ; dar

în el mocnește un potențial de mare energie spirituală, care așteaptă numai un impuls moral ca să se transforme într-o putere vie..."

Ajunserăm la Deșovka. Cei mai mulți dintre studenți nu se întorseseră încă din vacanță, așa că erau destule locuri libere. Patul meu mi-l păstrase credinciosul meu prieten Kocio, un albanez sărac lipit pământului, care primea din partea Societății slave cîte trei ruble pe lună pentru ceai și zahăr. Se înscrisese mai întîi la Universitate, unde urmase studiile doi ani ; dar cînd se convinse că nu face de el, se înscrise la Seminar. Tare bun era băiatul ăsta Kocio ! Și-ar fi dat și viața pentru un prieten ; dar dacă, Doamne ferește, îl scoteai cumva din sărite, o, atunci începeau să cloccotească în el toate instinctele lui de arnăut ; se făcea galben-verde la față, și ochii i se umpleau de sînge, ca la o fiară !... Cînd intrai însoțit de bai Ganiu în cameră, îl găsii pe Kocio lungit în pat. Era un pat în care cu multă greutate puteai să descoperi la prima vedere unde-i perna, unde așternutul și unde învelitoarea... Kocio sări agil ca o panteră, mă luă în brațe, mă sărută, făcu cunoștință cu bai Ganiu și, rîzînd vesel, ne pofti să luăm loc pe pat și pe ladă, cerîndu-și iertare pentru neorînduiala din cameră. Deschise apoi ușa și răcni, arnăuțește : „Vanka porumbelule, pune samovarul !" „Ce să faci cu samovarul, dacă n-ai nici zahăr, nici ceai ?..." răspunse „porumbelul" din fundul coridorului. Kocio își puse amîndouă mîinile în cap, străbătu camera, își smulse chipiul din cui fără să ia în seamă rugămintea

noastră să stea pe loc, că ne vom îngriji noi să cumpărăm zahăr şi ceai, strigă din uşă *seicias*[1] şi dispăru... Aşteptarăm, bai Ganiu şi cu mine, o jumătate de oră, o oră întreagă — Kocio nu mai venea. Pesemne i se întîmplase ceva. Ca să folosim timpul frumos, îi propusei lui bai Ganiu să facem o plimbare.

— „Păi stai, măi frate, să ne adape omul cu ceai!" se-mpotrivi bai Ganiu. Ce să-i faci? Ori de unde i-ar fi picat, nu scăpa chilipirul! Eu însă stăruii. Bai Ganiu îşi înfundă brîul cu sticluţe şi ieşirăm. Aproape de podul Sf. Ana, auzirăm de departe un strigăt de fiară, amestecat cu cele mai fioroase înjurături şi blesteme. Pe pod, ce să vezi?... Kocio, sălbatic ca un tigru, cu ghearele înfipte în beregata unui necunoscut, a cărui pălărie căzuse pe jos! Îl zgîlţîia de cap şi se opintea să-l arunce peste parapet. Victima se zvîrcolea să scape, dar nu era aşa uşor să te smulgi din ghearele turbatului de arnăut.

— Şarlatanul! urla Kocio. Laşule! Nemernicule! Tu eşti spion, nu eu! Tu eşti spion, neam de cîine! Te omor, vierme ticălos!

Mă repezii să-i despart, dar bai Ganiu îmi strigă din urmă:

— Lasă-i, bre, ce-ţi cauţi belea?... Lasă-i să se umple de sînge! Vezi-ţi de treabă, altminteri o să te poarte ca martor pe la poliţie!

N-am ascultat de sfaturile lui bai Ganiu, şi mă repezii spre arnăut, care nu mai înceta să urle şi să-şi

[1] Îndată (rus.).

împroaşte cu cele mai ruşinoase vorbe de ocară victima, pe care izbutise s-o tîrască pînă la marginea podului. Nu lipsea mult ca necunoscutul să zboare cu capul în jos în apele limpezi ale Fontanei.

— Şarlatanule ! Mişelule ! urla Kocio, şi îşi înfigea şi mai adînc degetele osoase în ceafa groasă a vrăjmaşului său. Cînd ajunsei la doi paşi de ei, victima, cutremurată de moartea care-o pîndea, făcu o mişcare disperată, se smulse din cleştele albanezului, îşi luă în grabă pălăria tăvălită prin colb şi-o rupse la fugă. Stai, şarlatanule ! Fricosule, rîiosule, nemernicule ! Şi albanezul luînd de jos o piatră o zvîrli după el. Necunoscutul ajunse din fugă un tramvai, sări în el şi dispăru... Dar arnăutul tot nu se linişti.

— Scăpaşi cu viaţa, şarlatane, păcătosule ! ţipă el rînjind şi ameninţînd cu pumnul în direcţia unde dispăruse duşmanul lui.

Cînd îl chemai pe nume, se întoarse şi nu mă recunoscu !... În privirea lui era ceva de fiară, ochii îi scăpărau, faţa îi era galben-verde, întunecată, dinţii îi clănţăneau de parcă ar fi fost scuturat de cele mai teribile friguri, buzele îi tremurau convulsiv, întinse într-un rînjet fioros.

— V... v... v... bă... bă... bă... Şarl... Căi... spur... mişel... m... m... m... Şarlatan ! mai strigă el, şi se întoarse ameninţător încă o dată spre duşmanul nevăzut.

— Kocio porumbelule, ce ţi s-a întîmplat ? Cine era domnul ăla ? îl întrebai eu blînd, prieteneşte.

El holbă ochii la mine şi mă privi aiurit, cu răutate, şi iar nu mă recunoscu !

— Scăpaşi cu viaţă, vierme scîrbos ! Am să-ţi arăt eu cine-i spion ! rînjea mereu Kocio, ameninţînd cu pumnul tramvaiul care trecea, ca şi cum vrăjmaşul lui s-ar fi aflat în toate tramvaiele.

— Kocio, pentru numele lui Dumnezeu, spune-mi, ce ţi s-a întîmplat, mă rugai eu de prietenul meu, nebun de furie. Cine era domnul ăla ?

Kocio se mai uită o dată la mine şi strigă :

— Ăsta-i cel mai mare nemernic ! Ai înţeles ?... Cel mai mare ne-mer-nic !

Şi iar îşi întoarse ochii, şi iar se porni pe blesteme.

Începui să-mi dau seama că prietenul meu e victima unei mişelii puse la cale de vrăjmaşul lui. Dar despre ce fel de mişelie era vorba nu ghiceam şi nici n-aş fi putut să ghicesc. Ceea ce mi-a povestit Kocio era o ticăloşie atît de mare, încît nu poate fi subiectul unei ghicitori. Iată ce ne-a spus după ce-şi veni puţin în fire :

— Închipuiţi-vă, domnilor, cînd am plecat de la Deşovka, m-am dus la Societatea slavă să-mi iau bursa, să cumpăr ceai şi zahăr, ca să vă ospătez. Tu ştii, Vasile porumbelule, ce bursă am eu ! Trei ruble pe lună ! Trei ruble nenorocite ! Şi, închipuiţi-vă, s-a găsit un ticălos care să mă invidieze şi să se lăcomească la bogăţia mea ! Şi cine ? Un concetăţean de-al vostru ! Vă felicit !... Am să-i zdrobesc dinţii şarlatanului ăstuia !... Închipuiţi-vă, domnilor, cînd am intrat la casier ca să-l rog să-mi dea cele trei

ruble, omul s-a întors spre mine şi pe un ton supărat mi-a zis :

„Cum de nu ţi-e ruşine, tinere ? Dumneata, student, să te ţii de fapte aşa de murdare, aşa de meschine ?...“

„Ce «fapte meschine» ?“ strigai eu ca trăsnit...

„Avem informaţii, urmă el, că eşti spion al guvernului bulgar.“

„Cum ? Eu spion ?“

„Da ! Avem informaţii precise ! Ţi-am tăiat bursa şi am trecut-o pe numele fratelui domnului Aslanov.“

„Pentru Dumnezeu, cine v-a dat aceste informaţii ?“ l-am întrebat eu, abia stăpînindu-mi lacrimile de mînie.

„Chiar domnul Aslanov !“ făcu el, liniştit.

„A-a-ah ! *Bessa-ta-bessa* [1] !“ am urlat eu ca un nebun, şi am dat buzna în stradă.

La podul Sf. Ana... restul îl ştiţi... Dumnezeule ! Există, domnilor, mişelie mai cumplită ca asta ?... Ce şarlatan !... Am jurat *bessa* şi n-am să uit !...

Cu chiu, cu vai, îl potolirăm şi intrarăm într-o ceainărie. Zăbovirăm multă vreme, ascultînd, încremeniţi, izbucnirea de durere a albanezului, care nu mai contenea vorbindu-ne despre purtarea lui Aslanov. Pînă şi bai Ganiu era impresionat : nu scoase nici un „bravo“ şi nici un *aşcolsum* [2] ; se mulţumi doar să ţîţîie din cînd în cînd, să clatine din cap şi să spuie : „Măi-măi, da mare măgar şi omul ăsta !“ Ieşirăm din ceainărie şi o pornirăm spre Nevski

[1] Jurămînt albanez de răzbunare.

[2] Bravo (trc.).

Prospekt. O mulţime pestriţă, venită din toate părţile lumii, umplea trotuarele bulevardului strălucitor, încît numai cu mare greutate izbutirăm să ne strecurăm printre trecători. Pe bulevard circulau două rînduri de trăsuri. Magazinele — unul mai luxos decît altul — atrăgeau ochii publicului. Bai Ganiu binevoi să-şi exprime părerea că „...în sfîrşit, nici Petersburgul nu-i mai prejos decît alte oraşe ! ! !" O oră întreagă ne-a trebuit ca să ne strecurăm prin mulţime pînă la Neva. Cînd ieşirăm pe Aleea Engleză, mai liniştită, n-apucarăm să facem nici zece paşi, că Kocio mă smuci de mînecă şi strigă cu glas sugrumat :

— Uite-l !

— Cine ?

— Şarlatanul !

— Care şarlatan ?

— Şarlatanul şarlatanilor ! Hai să ne ascundem să nu ne vadă, şopti el, şi ne trase de mîneci sub coloanele unei porţi.

Bai Ganiu scoase nasul de după coloană şi privi în direcţia pe care o arătase Kocio.

— Ce vezi ? întrebă Kocio.

— Un om, şopti misterios bai Ganiu. Mă Vasile, ia uită-te la ăla : seamănă cu Dondukov-Korsakov [1] al nostru.

— E chiar el, răspunse Kocio ; şi ce mai vedeţi ?

— Mai văd doi inşi, îngenunchează în faţa lui Dondukov. Ia-te-ui-tă ! Ţ... ţ... ţ... îi pupă cizmele,

[1] General rus care a luptat pentru eliberarea Bulgariei.

plîng, îl roagă pentru ceva, se bat cu pumnii în piept, ia-te-ui-tă, ţ... ţ... ţ... El vrea să se descotorosească, da ei nu-l slăbesc — s-au agăţatără de picioarele lui, unu de o parte, ălălalt de cealaltă...

— Ia uită-te mai bine : nu recunoşti cumva pe vreunul din ei ? stărui albanezul.

— Nu. Cum să-i recunosc, dacă se izbesc într-una cu capul de cizmele lui ?... Aha, stai, zise bai Ganiu, stai !... L-am dibuit ! Aşa-i, mă, el e !... Ăla pe care era să-l mături de pe pod... El e !

— Da, e nemernicul ! Sînteţi martori la una din comediile lui mîrşave ! scrîşni arnăutul din dinţi. Haidem acu pe Nevski Prospekt.

— Stai să vedem sfîrşitul comediei, zisei eu.

— Nu-i nevoie, zise hotărît Kocio, sfîrşitul îl ştiu : o să-i îmbrăţişeze picioarele, o să plîngă, pînă ce o să le arunce cîteva ruble, ori vreo recomandaţie către altă victimă, ori vreo intervenţie. Ticăloşii ăştia sînt în stare să facă de ruşine numele unei naţiuni întregi...

— Măi-măi, mare măgar e omu ăsta ! exclamă bai Ganiu, şi ţîţîi iar zgomotos.

— Da de ce te oprişi, mă Vasile ? Zi mai departe ! strigă unul dintre noi. Povesteşte-ne istoria aia cu Ermolov.

— Lasă-mă, mi-i scîrbă ! se apără Vasile.

— Ori cu prinţesa Belorzeskaia...

— Lăsaţi-mă, zău, nu v-ajunge cît v-am spus ?

— Dar istoria cu ciorba de burtă a lui bai Ganiu o ştiţi ?... strigă altul.

— Da aia cu mustăţile rase o ştiţi ?

— Destul, domnilor ! Altfel, n-o mai isprăvim cu boroboaţele lui bai Ganiu. Hai mai bine să-ncepem partea a doua a seratei. Marc Aureliu, ia cîntă ceva, porumbelule ! Ori tu, Kalina-Malina, cîntă-ne ceva !... Haide, zi *Sumete-ţi mînecile albe, Velo fată*...

Începu deci partea a doua a seratei... După miezul nopţii, ne împrăştiarăm pe la casele noastre.

„La revedere, bai Ganiule ! Colindă Europa, răspîndeşte pretutindeni parfumul minunatei noastre «Văi a trandafirilor» şi... rogu-te, bai Ganiu, vîră-te mai adînc în viaţa europeană, poate aşa îi vei vedea faţa ; că destule ai pătimit de la dosul ei, bătu-l-ar pustia !...“

BAI GANIU S-A ÎNTORS DIN EUROPA

— Aţi auzit noutatea ? strigă Marc Aureliu dînd buzna în cameră, gîfîind.

— Care noutate ? întrebarăm cu toţii.

— Bai Ganiu s-a întors din Europa.

— Nu se poate !

— Cum „nu se poate", domnilor, cînd l-am văzut şi am stat de vorbă cu el... Primele lui cuvinte... ha-ha-ha ! ce credeţi, care au fost ?... Ha-ha-ha ! „Am feştelit-o, nu glumă"... Ha-ha-ha ! Ha-ha-ha !

— Termină, mă, cu chicoteala ! strigă nerăbdător Arpacaş. Ia povesteşte ! Da înainte de toate, n-ai vrea un ceai ?

— Arpacaşule, lasă-mă să te ţuc între ochişori !...

— Vită ! îi scăpă lui Arpacaş vorba cu un zîmbet semeţ, şi-i oferi lui Marc Aureliu o ceaşcă de ceai, trăgîndu-l cu mîna cealaltă de mustaţa cîrlionţată. Vită-ncălţată !...

— *Capitan, ne cruti, pojaluista parahod*[1], glumi Marc Aureliu, şi după ce sorbi din ceaşcă începu să ne povestească :

— Închipuiţi-vă, domnilor, ce noroc, acum cîteva zile, în 22... (Alioşa, numărul tău favorit !) Ne-am dus cu Ghervanici pe la hanurile din Iscăr, înspre Vrajdebna. Hanurile — înţesate de lume !

— Erau şi oameni din Urvici pe-acolo ?

— Nu, nu erau... erau în Urviciul lor... Nu mă întrerupe, Arpacaş... Tii, ce de lume ! În special străini — nemţi, cehi — şi nici urmă de şopii[2] ăia tembeli. Numai moş Hadji a trecut spre moşia lui. Vremea, după cum ştiţi, era minunată. Livezile cu iarbă înaltă, ogoarele aurii, verdele proaspăt al pădurii, de care nu te mai puteai sătura, îmbiau pe străinii veniţi cu familiile, cu provizii, aşternuturi, leagăne pentru copii, aşezaţi ici şi colo la umbră, ciucure, dornici de petrecere. Ţi-era mai mare dragul să-i priveşti. Şi nu erau niscaiva bogătaşi îmbuibaţi, ci meşteşugari, lume muncitoare : tinichigii, fierari, dulgheri, oameni ce muncesc şase zile, şi a şaptea petrec ! Nu ca dumneavoastră, stimabililor, care vă afundaţi prin cele cafenele afumate, cu blestematul vostru joc de cărţi Bacika.

— Marc Aureliu ! Tu vorbeşti aşa, porumbelule ? Mă Ion Gură de Aur, stai să te pup !...

— Taci, Arpacaşule, nu mă întrerupe...

---

[1] Căpitane, lasă-te de cioace (rus.).

[2] Ţărani din împrejurimile Sofiei.

— Hei, mă Amonasro, lasă omul în pace ! strigă Moise.

— Zău, domnilor, continuă Arpacaş cu o privire mieroasă, tare dulce-i Marc Aureliu, mai ales cînd pronunţă cuvîntelul ăsta aşa de frumos : „Bacika". „Ci"-ul lui e o muzică întreagă...

— Ia mai taci din gură, Amonasro din Etiopia !...

— Şi-aţi băgat de seamă, domnilor, cu cîtă înverşunare urăşte Marc Aureliu Bacika ?...

— Ascultă, Amonasro, pliscul, ori îl pun pe Moise să-ţi toarne pe gît un pahar întreg de coniac !

— Tii, mari zevzeci sînt ai noştri ! Auzi :

Cînd babă-n pantaloni văzură,
Îi rîseră în nas cu toţii,
Şi fata, zău, nu i-o dădură...
Ta-ra-ra... bum-bara...
Ta-ra-ra... bum-bara...

rîdea de zor Arpacaş.

— Mă Arpacaş mă, tu eşti nebun, zău că-ţi lipseşte o doagă ! îl mustră uşor Marc Aureliu. Astîmpără-te, ce Dumnezeu ?...

— Are dreptate, Arpacaş ! Prea din cale-afară ! strigă şi Ojilka.

— Şi tu, Ojilka — şi tu, Brutus ? Ai face mai bine să ne cînţi *Aseară trecut-am pe lîngă Sevlievo.*

— Jos cu Arpacaş ! strigă Moise, şi după el toţi în cor urlară „Jos", silindu-l în sfîrşit pe „ţarul etiopian" să închidă gura.

Marc Aureliu continuă :

— Chiar aşa, domnilor, Bacika asta de trei ori blestemată e o molimă grozav de tristă. Ne-a împietrit, ne-a îmbrobodit creierii-n mucegai şi-n pînză de păianjen. Da, domnilor, cunosc cîţiva prieteni de-ai noştri, care timp de zece ani — zece ani, domnilor, nu glumă ! — au clocit zi şi noapte prin ungherele afumate ale cafenelei Panah cu cărţile în mînă, în vreme ce minunatul şi pitorescul parc municipal înflorea sub nasul lor. Habar n-aveau de răcoarea şi aerul lui. Dar minunatele aşezări, minunatele împrejurimi ale Sofiei !... Putrezim prin cafenele suspinînd după meleagurile Elveţiei, cînd cu puţină voinţă te poţi repezi într-o clipă în Elveţia, Elveţia bulgară, care se-ntinde chiar sub ochii noştri : Vitoşa [1], Rila şi Rodopi [2].

Pînă şi cel mai sărac străin ce locuieşte-n Sofia se bucură admirînd peisajul măreţ de pe Vîrful Negru al Vitoşei. Dar ia spuneţi-mi, domnilor, aţi pomenit un singur şop, Doamne, unul măcar, să se fi urcat pe Vitoşa ? În schimb, ştiţi cîţi dintre muncitorii italieni pripăşiţi pe la noi şi-au lăsat baltă munca, numai pentru că li s-a urît cu monotonia, şi-au pornit-o la drum prin cele străinătăţi, să mai vadă lumea ; sau, dacă vreţi, păstorul din mînăstirea Dragaleţi [3], care o viaţă întreagă a privit Sofia numai din înălţimile muntelui ; ani de-a rîndul a privit-o înainte de Elibe-

[1] Munte la poalele căruia e aşezată Sofia.

[2] Munţi la o depărtare de 10—15 km de Sofia.

[3] Mînăstire la o depărtare de vreo 12 km de Sofia, situată în munţii Vitoşa.

rare [1], apoi în vremea distrugerii, a reconstruirii şi înnoirii ei. Şi azi mai continuă să stea în contemplaţie la umbra Orehului [2], în peisajul lui strălucitor, şi zău că nu doreşte să coboare din pădure mînat de curiozitate, să vadă de aproape prefacerile capitalei, atît de interesante în toate privinţele !... Eu, unul, îl înţeleg şi-i dau dreptate. E şi el un filozof în felul său şi vă mărturisesc că-l invidiez pe acest copil al naturii ! Ce să spun, în schimb, despre o mulţime dintre cetăţenii noştri mai înstăriţi, care înghit o viaţă întreagă praful, duhorile şi miasmele uliţelor vechi ale Sofiei, care se uită de-o viaţă întreagă la frumoasa pădurice din Dragaleţi, dar care nu se îndură să se urnească pînă acolo, să se bucure de freamătul şi răcoarea ei, de murmurul îmbătător al pîrîului înspumat şi de cîntecul privighetorilor...

— Ia te uită la el ce poet !... Spune-mi, te rog, de ce-mi îndrugi toate bazaconiile astea ? După cîte ştiu, era vorba să ne povesteşti ceva despre bai Ganiu.

— Ţi-am vorbit despre „bazaconiile astea" că mi-i ciudă cînd văd în ce apatie trăim cu toţii... Dacă mi-aţi spune că nu cunoaştem şi nu-nţelegem frumuseţile naturii, nu v-aş crede. Nu, nu se poate să nu le-nţelegem ; ăsta-i un simţ firesc, chiar animalul îl are. Alta e buba : sîntem cu toţii ţintuiţi de trîndă-

[1] Eliberarea Bulgariei de sub jugul turcesc în urma războiului ruso-romîno-turc din 1877—1878. În urma Eliberării, Bulgaria e proclamată principat, sub suzeranitatea imperiului otoman (1878).

[2] Vîrf în munţii Vitoşa.

via noastră orientală. Dacă te-aş lua, Arpacaşule, de guler şi te-aş duce la mînăstirea din Urvici, dincolo de dealul Kokalene, peste apele Iskărului, s-auzi murmurul tainic al rîului înspumat, ai începe să ţîţîi din limbă şi-ai izbucni, negreşit ai izbucni : „Măi, ia te uită, Elveţia. Elveţia în toată regula ! Frumoasă e Bulgaria noastră, da noi, proştii, n-o cunoaştem, habar n-avem şi lîncezim sărbătorile prin cafenele." Dar cum ai să te întorci la Sofia şi-ai să dai de atmosfera ei năbuşitoare, iar o să te cuprindă trîndăveala, pînă ce te-o înhăţa altul de guler.

Şi-acum să vorbim de bai Ganiu. Eu şi Ghervanici hălăduirăm ziua întreagă prin pădure. Ne-am tăvălit prin iarbă, pe sub copaci, am mîncat, am băut, am cîntat cetelor vesele de străini care petreceau plini de voioşie. Născociseră, ai dracului, tot felul de jocuri : alergau, săreau, de ţi-era mai mare dragul. Pe înserat, după o cină îmbelşugată, ne-am dus cu Ghervanici la han să bem cafea. Deodată auzirăm dinspre şoseaua Orhanie clinchetul unor clopoţei, şi nu peste mult se ivi o trăsură ridicînd un adevărat nor de praf. Din trăsură coborî un călător, apoi altul, iar în spatele vizitiului s-auzi vocea unui al treilea : „Bai Mihale, ia ţine desagii, da vezi să nu-i trînteşti cumva, că spargi sticluţele cu esenţă de trandafir, şi ne facem de ruşine în faţa... ăluia".

După spusele astea, coborî din birjă... bai Ganiu. Acelaşi bai Ganiu, aşa cum îl ştiţi dinainte de-a pleca în Europa, cu singura deosebire că-şi pusese o cravată. Ba, parcă avea şi o înfăţişare mai impunătoare, mai

importantă, mai plină de ifos — acel simţ al demnităţii proprii şi al unei superiorităţi zdrobitoare faţă de cei ce-l înconjurau. De, ca omul care călătorise şi văzuse multe, pentru care Europa nu mai era decît un... moft, un fleac. Îşi răsuci mustaţa stîngă, tuşi în palmă, privi împrejur ca poliţiştii noştri cînd cercetează pe arestaţi, măsură din ochi grupurile voioase ale străinilor, îşi mai roti o dată privirea, apoi clătină din cap către tovarăşii săi de drum, neciopliţi, vrînd parcă să le spună : „Eh, proştilor, vă plîng de milă !“ Oftă adînc şi exclamă cu înţeles : „Hei, Prater, Prater [1] !“

— Ce-ai zis, stimabile, că n-am înţeles ? îl întrebă aşa-numitul bai Mihal.

— Da, vă plîng de milă, repetă compătimitor bai Ganiu. Ah, Prater, Prater !... V-aţi dat voi cu socoteala, vreodată, ce-i aia Prater ? De unde să ştiţi ? ! Dacă m-aş pune să vă povestesc, n-aţi înţelege o iotă.

Şi ca să le arate necioplitilor săi tovarăşi cine-i în stare să-l înţeleagă, se apropie de unul din grupurile vesele în jurul cărora se odihneau cîteva butoiaşe de bere goale şi, schiţînd un zîmbet ironic, exclamă arătînd din ochi pădurea : *„Das is bulgarişe Prater* [2], ha-ha-ha !...“

Chefliii, cu ochii înceţoşaţi de bere, îl măsurară din cap pînă-n picioare pe „neamţul“ nostru, iar cineva, fără să ia în seamă exclamaţia ironică a lui bai Ga-

[1] Parc în Viena.

[2] Ăsta-i Praterul bulgar (germ.).

niu, îi întinse un pahar de bere trezită şi-l luă la rîndu-i peste picior stîlcind cuvintele :

— Rog vo, domnule, doriţi bere băut ?

„Şi ăştia-s grei de cap !" îşi zise bai Ganiu, şi venind la tovarăşii săi adăugă :

— S-au îmbătat ca nişte... nemţi.

Pe urmă, ceata intră în crîşmă şi se aşeză aproape de noi. Eu stăteam cu spatele, şi bai Ganiu nu putu să mă recunoască, şi ca dovadă că nu mă recunoscuse făcu o remarcă pe socoteala noastră : „Şi ăştia, ce mai la deal, la vale, îs cherchelíţi. Marfă nemţească !"

Hangiul se apropie de călători şi începu să cureţe masa.

— Doriţi ceva ? îl întrebă el.

— Nu, avem de acasă. Da nu-i nimic, dă-mi un pahar de apă şi un foc. Adu apă proaspătă ! comandă bai Ganiu.

Călătorii se-avîntară apoi într-o conversaţie misterioasă, care nu se auzea destul de deslușit pînă la noi.

— Astă-seară nu cred să-l mai vedem pe „grangurul" nostru ; o să fie prea tîrziu, şopti bai Ganiu. O să-i trimitem peşcheşul şi-o să-l rugăm pentru mîine. Va avea el grijă să ne spuie cînd să ne prezentăm la prinţ.

— Îi dăm şi prinţului un peşcheş ? întrebă sfios şi discret bai Mihal.

— Nu-i nevoie, răspunse autoritar bai Ganiu. În chestia asta, totul depinde de „grangur" ; unge-i laba — şi nici capul nu te mai doare. O să-i dăm ce ne-a

scris avocatul. Să citească, şi dacă o fi ceva de schimbat — treaba lui ! Iar în faţa prinţului să vă ţineţi bine, bă, nu care cumva să se fîstîcească vreunul din voi. Staţi cu ochii la mine şi faceţi ce fac eu. Cînd oi spune, aşa cum ne-au învăţat să spunem : „Mărite prinţe, nu cumva alteţa-voastră să-i primească demisia, că pe urmă *«Zadunaiskaia Gubernia»* [1] ne aşteaptă", voi îi şi daţi drumul : „Aşa-i, alteţa-voastră, *«Zadunaiskaia Gubernia»* !"

— Negreşit, altceva ce-am putea spune ? ! îl asigură supus bai Mihal.

— Măi Mihale mă, tu miroşi niţeluş a cizmă, şi cine ştie ?... Vîră-ţi minţile-n cap şi beleşte-ţi ochii ! Să nu-mi faci vreo poznă ! îl muştrului bai Ganiu.

— Cine ? Eu ? se apără bai Mihal. Nu mai vorbi aşa, frate, că poate să ne-audă cineva ! Şi zidurile au urechi. Cînd aud vorba „cazac", mă apucă toate frigurile.

— Te apucă frigurile, ai ? şopti încet şi făcînd cu ochiul bai Ganiu. Da cînd au venit ruşii la noi, cine a jefuit vitele prin satele turceşti, ai ? De cînd ai tu averea asta, ai ? Spune-mi !

— Parcă tu, măi bai Ganiule, la drept vorbind, i-o întoarse în şoaptă bai Mihal, nu te-ai pricopsit tot de pe vremea ruşilor cu morile ? Zi, nu-i aşa ?

— Haide-hai, tacă-ţi fleanca ! Cu tine nu poate omul să scoată o vorbă. Ce-a fost a fost, s-a isprăvit.

---

[1] Gubernia de dincolo de Dunăre. Aşa era considerată Bulgaria de către ţarul Rusiei.

Acum e altă mîncare de peşte. Acum „*Zadunaiskaia Gubernia*“, pricepi ?

— Cum să nu pricep, mă ! răspunse bai Mihal, şi făcu cu ochiul discret spre tovarăşii săi.

Toţi trei rîseră pe-nfundate, ca să nu-i audă cineva.

— Aşa, mă, vîrîţi-vă bine minţile-n cap ; feriţi-vă, că dacă ne-aude cineva, ne-am dus pe copcă... Hei, puştiule, ce ziar îi ăla de colo ? *Libertatea ?* se întoarse bai Ganiu către băiatul ce servea.

— *Cuvîntul liber,* domnule.

— Ah, tare-aş vrea să-l citesc ! şopti bai Ganiu prietenilor săi, dar mă tem, fir-ar al dracului, să nu afle grangurul, şi pe urmă, mai descurcă-te dacă poţi !

Tocmai în momentul acesta se produse ceva care-i făcu pe călători să înlemnească pe locurile lor. Un băieţel de cinci-şase ani tot da tîrcoale prin pragul crîşmei, cîntînd ceva improvizat, de bună seamă sub impresia strigătelor de „jos“ al demonstranţilor, de care i se împuiase capul trei zile în şir la Sofia : un cîntec pe motivul imnului nostru *Şumi Mariţa ;* copilul lăsase deoparte adevăratul text şi, furat de melodia lui, folosea cuvintele ce i se întipăriseră de curînd în minte : „Jo-o-s, jo-os, jos, jo-o-s, jos Stambolov [1] !“ Grupurile vesele izbucniră în rîs, întrerupînd cîntecul băieţelului, care, stîrnit de succesul lui neaşteptat, continuă să cînte cu un glas şi mai puternic, ţipînd aproape, în loc de „marş, marş“, „jos, jos, jo-os, jos Stambolov“. De data asta, pe lîngă

[1] Dictator bulgar, rusofob (1855—1895).

rîsete se auziră aplauze şi strigăte de „bravo", „jos", „jos cu desfrînatul", „jos tiranul". Era un grup de tineri care se întorceau de la plimbare.

M-am întors spre masa celor trei călători.

Bai Ganiu şi prietenii lui se transformaseră parcă în stane de piatră. Cu gurile căscate, cu ochii holbaţi, cu privirile fixe, feţele lor exprimau un amestec atît de trist de groază şi uimire, că regretam din suflet lipsa unui aparat de fotografiat...

Primul care îşi veni în fire fu bai Ganiu. Îşi întoarse ochii către manifestanţi şi tresări deodată, ca scuturat de friguri. Un jandarm călare care trecea pe şosea, deşi auzise ţipetele acelea groaznice, în loc să dea năvală ca un turbat cu sabia scoasă, învîrtind-o deasupra capetelor acestor răzvrătiţi, acestor suflete negre, acestor tîlhari şi trădători, dimpotrivă, părea liniştit, cu un zîmbet plin de bunătate pe faţă... Dacă în momentul acela ar fi erupt un vulcan pe Vitoşa, n-ar fi uluit şi zăpăcit mai mult pe drumeţii noştri ca scena asta...

— Am feştelit-o, am feştelit-o rău de tot ! oftă deznădăjduit bai Ganiu. Mă bai Mihale mă, du-te, rogu-te, la tejghea şi zgîieşte-te niţeluş în *Cuvîntul liber*. Vezi, ce-i cu afacerea asta ?...

— Ei, asta-i bună ! Da de ce nu te duci tu ? Să-ţi văd şi eu curajul ! răspunse bai Mihal.

— Mă, da prost mai eşti ! Ce-o să te coste dacă tragi la urma urmelor cu ochiul ? Dă-te pe lîngă tejghea, fă-te că te uiţi la ţuică, fluieră în dorul lelii,

trage cu coada ochiului, iac-aşa, şi vezi dacă s-a format un nou guv... Ar avea haz...

— Nu se poate... Vezi-ţi de treabă...

— Păi nici jandarmul... Ia stai, mă, o fi ursu fricos, da io — ba ! Mă uit eu, fie ce-o fi !...

Şi bai Ganiu se sculă de pe scaun, începu să şuiere printre dinţi *Foaie verde* şi, zgîindu-se parcă distrat, făcu un ocol bine calculat spre tejghea, se apropie, luă de gît o sticlă cu coniac şi, prefăcîndu-se că citeşte eticheta, îşi întoarse aşa fel ochii spre dreapta, că dac-ai fi stat în faţa lui ai fi văzut numai albul lor. Privirea îi căzu pe ziarul împăturit, unde se vedea numai titlul : *Cuvîntul liber*. Îşi întinse dreapta, şuieră mai îndrăcit, ca să acopere fîşîitul ziarului, îl despături şi, cîrmind ochii mai fioros, citi : „Veşti de la palat... Azi au fost în audienţă la alteţa-sa primul-ministru şi ministrul de interne, doctor K. Stoil..." Bai Ganiu simţi că i se opreşte un nod în gît, tuşi, îşi linse într-o clipă buzele uscate, coborî un ochi, citi alt titlu cu litere mari : „Stambolov a căzut...", şi inima i se făcu cît un purice ; sticla de coniac îi scăpă din mînă, şi ca să acopere zgomotul începu să tuşească tare... Apoi se întoarse la prietenii lui şi grăi cu tîlc :

— S-a dus !

— Să fie cu noroc, bai Ganiu ! zise bai Mihal.

— S-a dus, i-am pus cruce... adăugă bai Ganiu şi, apropiindu-se de masă, şopti încet prietenilor : Stambolov efendi a feştelit-o ! De-acu, Stoilov...

— Nu se poate, mă, ce tot îndrugi ? Scrie la gazetă ?...

— Negru pe alb !

— Mă, să nu fie vrco greşeală !

— Ce greşeală, mă ? se răsti bai Ganiu, şi luîndu-şi inima-n dinţi începu să bată cu pumnu-n masă, şi să strige : Hei, băiete, adă încoace *Cuvîntul liber !*...

Amicii lui îşi plecară fără voie capetele şi începură să se uite speriaţi în jur.

Chelnerul aduse ziarul şi-l dădu întîmplător lui bai Mihal, dar el îşi retrase mîna ca din faţa unui fier înroşit şi-l arătă din ochi pe bai Ganiu. Bai Ganiu apucă ziarul şi, fireşte, privi în jur, să vadă cum îs apele prin crîşmă ; că, de, chiar aşa de viteaz nu era nici el ! Avea totuşi destul curaj. Desfăcu *Cuvîntul liber* şi începu să citească : „Stambolov a căzut... !" Prinse a tuşi, prietenii îl urmară şi mai cu foc, bai Mihal se chiorî în ziar, să vadă dacă îndrăzneţul său prieten citeşte drept, şi se încredinţă că nu-i înşală... Îşi vîrî capul în ziar şi al treilea prieten, citi şi el, şi îl apucară frigurile şi ameţeala... Cîte fapte mari şi mai mărunte nu stătuseră pitite în dosarul procurorului, fapte ce ar putea să vadă lumina zilei, scoase acum la iveală de aceste trei cuvinţele...

Ghemuiţi, şoptind, tuşind, înghiţiră articolul de fond pe nerăsuflate. După ce se mai zgîiră ici-colo prin ziar, se încredinţară că, în sfîrşit, treaba s-a isprăvit.

— Am feştelit-o, ce mai încoace şi-ncolo ? Acu ce să facem ? E prea tîrziu să ne mai ducem şi să-l ru-

găm să nu-i primească demisia. Ei, drăcia dracului !... Ce taci, mă Mihale, spune, ce-i de făcut ? întrebă bai Ganiu.

— Zi domnia-ta, că eu îs zăpăcit rău, de parcă mi-a dat cineva cu maiul în moalele capului, răspunse cu obidă bai Mihal.

— Dar tu, mă Gunio, de ce taci ? Zi şi tu o vorbă ! Ce facem acum, ai ?

— Păi, ştiu şi eu... Domnia-ta ce zici ? mormăi Gunio abătut.

— Ei, fire-ai al dracului de dobitoc, da tu n-ai creier, mă ? Tot eu să vă descurc ! strigă înlăcrimat de deznădejde bai Ganiu. Hai în sfîrşit să vă învăţ tot io de data asta... Ştiţi ce ?

Bai Ganiu chibzui treaba încruntînd din sprîncene, se scărpină unde nu-l mînca, tuşi de două-trei ori în palmă, vîrî mîna în buzunarul redingotei, scoase o hîrtie, o împături în patru şi i-o dete lui Gunio.

— Ia mai citeşte o dată blestemata aia de hîrţoagă, şi apoi o să vă spun ce-i de făcut.

— Da de ce n-o citeşti domnia-ta ?

— Gunio, nu mă necăji ! Tu ştii de ce n-o citesc. Ţie îţi vine mai la îndemînă să dai citanie cuvintelor ăstora papistăşeşti...

Gunio despături hîrtia şi citi cam în doi peri următoarele :

— „Alteţă ! Tunete cereşti s-au abătut deasupra capetelor noastre nenorocite ! Cinci-seculara sclavie a unui vis plăcut pe lîngă groaznica lovitură pe care

vrăjmaşul de la miazănoapte [1] vrea să ne-o dea prin demisia conducătorului nostru genial, acest Cicero, acest Newton al firmamentului bulgar. Există oare cuvinte cu care să-l caracterizăm? O *tempora, o mores!* [2] Nu, Alteţă! Tot mai credem în rostul sănătos al poporului nostru atît de demn şi de viteaz, şi sîntem încredinţaţi că el n-o să se despartă de omul care înseamnă întruchiparea idealurilor şi ţintelor sale, a tot ce este cinstit, nobil, înţelept, progresist, liberal! Nu putem crede că Alteţa-Voastră o să încredinţeze puterea în mîinile unor trădători desfrînaţi, unor nulităţi neştiutoare de carte şi prostcrescute, care tind zi şi noapte să sape la temeliile regimului nostru de stat şi să azvîrle patria noastră dragă sub cizma puturoasă a cazacului.

Alteţă! *Timeo Danaos et dona ferentes* [3]! Rezoluţia de mai sus a fost adoptată de 11.000 din cei mai distinşi cetăţeni, şi au împuternicit pe Ganiu Balkanski, Mihail Mihalov şi Gunio Chilipirgiul s-o depuie la picioarele Alteţii-Voastre. Uraaa!"

— Ah, păcătos popor mai sîntem! rosti bai Ganiu ţîţîind şi clătinînd din cap. Cînd îi vorba de minciună, apoi nici ţiganii nu ne întrec. Ce dracu, prea-i de oaie: 11.000 din cei mai distinşi cetăţeni!... Ha-ha-ha! Ia scoate miile, şi vezi, cîţi rămîn?

— Unsprezece inşi, răspunse Mihal.

---

[1] Rusia.

[2] Ce timpuri, ce moravuri! (Lat.)

[3] Mă tem de greci chiar şi atunci cînd aduc daruri (lat.).

— Numai atîţi ?

— Păi atîţi, bai Ganiu, ăsta-i adevărul gol-goluţ. Că doar eu i-am adunat, cu jandarmul.

— Popor căzut în păcat !... Acu ştiţi ce ? Să dăm înapoi, nici pomeneală ! Tu, Gunio, eşti şi olecuţă de avocat. Ia sumete-ţi mînecile, te rog, şi trînteşte-i, colea, altă „întîmpinare", ştii, pentru ăl nou... Iaca na, am eu hîrtie. Da nu care cumva să se afle că am venit să ne rugăm de drăgălaşul ăla, că dracu ne-a luat. Mai ales chestia ta, Guniule... Dacă vine alt procuror...

Gunio începu să tuşească.

— Adă-ncoa hîrtia şi creionul, grăi el neliniştit. Voi staţi cu ochii-n patru cît scriu.

Şi începu să scrie : „Alteţă ! Tunete cereşti se abătură peste capetele noastre nenorocite !..."

— Acu trebuie să scriem de-a-ndoaselea. Da cum dracu s-o ticluim ?... Staţi... Să zicem aşa : „Cerurile se deschiseră, şi deasupra patriei noastre revărsară fericirea".

— Numai „*patria*" e prea puţin, declară bai Ganiu, şi dădu soluţia : „*patria* noastră *iubită*".

— Şi eu cred tot aşa : fără *iubită* nu merge, întări bai Mihal.

— Bine, punem *iubită*. Mai departe : „Cinci-seculara sclavie e un vis plăcut în comparaţie cu lovitura groaznică..." Acum de-a-ndoaselea : „Eliberarea de sub jugul celor cinci secole e nimic pe lîngă evenimentul luminos care a zdrobit lanţurile tiranului îngrozitor..." Sînteţi de acord ?

— N-ar strica să mai adaugi: „monstrului infernal", fu de părere bai Ganiu. Da lasă, merge şi mai la urmă.

— „... groaznica lovitură pe care vrăjmaşul de la miazănoapte vrea să ne-o dea prin demisia — o, n-avem cuvinte! — celui mai genial, acest Cicero, acest Newton al firmamentului bulgar."

— Trebuie s-o sucim şi pe asta. Da cum?... Staţi... uite cum: „Şi care se datoreşte numai Alteţei-Voastre, tată şi părinte atotmilostiv, primind demisia — o! n-avem cuvinte! — celui mai groznic împilator, acestui Caligula [1], acestui Tamerlan [2] al firmamentului bulgar".

— Bravo, mă Gunio! strigă entuziasmat bai Ganiu, şi ochii prinseră a-i sclipi.

— Păi, te pui cu Gunio? îl măguli Mihal.

— „O *tempora, o mores!*"... Asta poate să rămîie. Asta oriunde ai pune-o e la locul ei... „Nu, Alteţă!..." să schimbăm cu „Da, Alteţă! Noi tot mai credem în rostul sănătos al poporului nostru viteaz şi sîntem încredinţaţi că nu se va despărţi de omul...!" Acu, în loc de „nu se va despărţi" vom spune „şi va şterge de pe faţa pămîntului", iar în loc de „omul", să scriem „fiara fioroasă".

---

[1] *Caligula Caius Caesar*, împărat roman (37—41). A încercat să instaureze monarhia absolută şi s-a proclamat zeu, atrăgîndu-şi opoziţia senatului. Istoricii romani l-au considerat dement şi i-au atribuit unele ciudăţenii (ca aceea de a-şi fi făcut calul senator) şi numeroase cruzimi.

[2] Mare cuceritor mongol (1336—1405).

— Nu, pune mai bine „monstrul turbat", îl corectă bai Ganiu.

— Eu zic să punem „Gheena de foc", fu de părere Mihal.

— Eh, o brodişi !... Ha-ha-ha ! Da de unde pînă unde „Gheena de foc" ? Mai degrabă punem : „mîrşavul băutor de sînge", i-o întoarse Gunio.

— Ei, asta da ! Bravo ! aprobă bai Ganiu.

— „... care e întruchiparea idealurilor şi năzuinţelor sale, a tot ce-i cinstit, nobil, înţelept, progresist, liberal !" Acum s-o întoarcem de-a-ndoaselea : „Care e întruchiparea nenorocirii poporului !... A tot ce-i necinstit, tîlhăresc, desfrînat, obscurantist şi tiranic !..." Mai departe : „Noi nu putem crede că Alteţa-Voastră va încredinţa puterea în mîinile trădătorilor desfrînaţi, nulităţilor neştiutoare de carte şi prosterescute..." Ei, p-asta cum o mai dregem ?... Staţi ! Am găsit ! Iată cum : „Permiteţi-ne, Alteţă, să ne socotim fericiţi şi să ne exprimăm cele mai nemărginit de credincioase sentimente de cetăţeni supuşi, pentru că aţi încredinţat puterea în mîinile acestor patrioţi nobili, acestor bărbaţi de stat atît de instruiţi şi de superiori... care tind zi şi noapte să sape la temeliile regimului nostru de stat."

— Cum aşa ? E o greşeală ! sări bai Ganiu ca trăsnit.

— Acu s-o întoarcem iar de-a-ndoaselea, aşa : în loc de „să sape", să punem „să întărească". „Şi să zvîrle patria noastră dragă sub cizma puturoasă a cazacului."

— Ei, acum să vedem, zise bai Ganiu. Aici e-aici !... De unde să ştiu eu, fire-aş al dracului, cum o s-o ducă *ăştia de acum* cu moscoviţii ? Dac-am şti că vor pace — uşoară treabă ! — am putea scrie o mulţime de lucruri : „Ţarule eliberator ; ţarule ocrotitor ; fraţilor de acelaşi sînge ; puchinoşi de jidani nemţiţi“ şi aşa mai departe ; dar nu ştim ce vînt o să sufle... Fie : „fraţi slavi“, dar dacă şi ăştia de azi or fi împotriva slavilor, şi te pomeneşti ca din senin cu... bai Ganiu trădător ! Nu, nu. Ştiţi ce ? Mai bine, ştii, aia cu „cizma puturoasă“ s-o scoatem...

— Atunci, ce punem în loc ?

— Sta-a-ai ! Nu te pripi ! Să ne gîndim... Ştiţi ce ? Deocamdată nu ştim ce vînt bate... Să punem şi-aşa, şi-aşa şi să-i lăsăm pe ei s-o ticluiască cum or vrea. Să punem aşa : „... Şi ca să ne îmbrăţişăm frăţeşte şi cu ruşii, şi cu nemţii...“ Ptiu ! Trăsni-i-ar Dumnezeu !...

— Nu, aşa nu se brodeşte de loc. Ce-i aia „şi — şi“ ? Nu poţi vorbi în felul ăsta cu prinţul ! declară sentenţios Gunio.

— Dar cum poţi sta de vorbă, mă rîiosule ? Tu ai să mă înveţi pe mine ? se aprinse bai Ganiu. Ştii tu cine sînt io ? Toată Europa am colindat-o ! Nu-s un terchea-berchea, ca tine ! Tu ştii, mă, că d-alde Irecek-Mirecek se uitau la mine cu gura căscată cînd le vorbeam ? Englezii, americanii se ploconeau înaintea mea la Drezda... Şi tu să mă înveţi pe mine ? Păi ştii tu că eu...

— Ştiu, mă bai Ganiule, cum să nu ştiu, mă ?... se dezvinovăţi Gunio uluit.

— Ei, dacă ştii, atunci ce-i tot tragi... c-aşa... şi pe dincolo... Hai, scrie cum te pricepi !

— Să scriem aşa : „... Şi să ne pună, dacă nu mai sus, măcar alături de marile puteri europene..."

— Fie ! Se aprobă ! încuviinţă bai Ganiu.

— „...cu marile puteri europene, şi să ne readucă la măreţia ţărilor lui Asparuh şi Crum !"

— De acord. Bine.

— Acum, mai departe : „Alteţă ! *Timeo Danaos et dona ferentes !*" În locul acestor cuvinte să punem : „*Vox populi, vox Dei !*[1]" Sînteţi de acord ?

— Hai, treacă şi asta, punem aşa. Nu prea e bulgăreşte, dar dacă e nevoie, ce să-i facem ? ! se învoi bai Ganiu.

— „... Rezoluţia de mai sus a fost adoptată de 11.000 de cetăţeni din cei mai distinşi şi au împuternicit pe Ganiu Balkanski..." etcetera, asta poate să rămîie aşa pînă la sfîrşit.

— Să lăsăm numai 11.000, ori să mai adăugăm încă două-trei mii, ştii, aşa, de hatîrul celor *noi ?* Să ungem roata...

— Sînt destui, bai Ganiu. Ajunge. În oraşul nostru, de-ai pune la socoteală toţi şchiopii, toţi chiorii, şi tot n-ai strînge 11.000 ; dar haide, treacă, dacă-i vorba de hatîr !

[1] Vocea poporului, vocea lui Dumnezeu (lat.).

— De acord... Da mai e cevaşilea... asta... în loc de Ganiu Balkanski, n-ar suna mai bine la ureche să punem „domnul Ganiu" şi aşa mai departe? Să vadă prinţul că nu sîntem niscaiva mocofani, ai?

— Şi eu tot aşa aş zice, socoti Mihal.

— *Efendiler*[1], s-a făcut tîrziu. E vremea să mergem! strigă birjarul turc, din pragul crîşmei.

Călătorii porniră spre Sofia.

A doua zi, domnilor, am citit într-un ziar local că înaintea porţilor palatului s-a prezentat o delegaţie din oraşul P., compusă din Ganiu Balkanski şi alţii, ca să mulţumească pentru eliberarea de sub regimul tiranic.

Peste două zile, în acelaşi ziar, îmi fu dat să citesc o telegramă semnată în numele a „mii" de cetăţeni, care atrăgeau atenţia celor mari că bai Ganiu şi prietenii lui sînt nişte impostori, o delegaţie falsă, şi că adevăraţii aleşi ai poporului sînt pe drum spre capitală, ca să-şi prezinte omagiile.

Ştiam hotelul la care trage bai Ganiu şi m-am dus la el. Nu ca să-i exprim indignarea pentru purtarea şi demersul lui laş; nu, pentru că nici o indignare nu poate să-l trezească din mişelie; voiam numai să fac o încercare, dacă-i cu putinţă să-l silesc pe acest nenorocit al împrejurărilor să-şi dea seama de ticăloşia faptei lui.

Citii pe tabela hotelului ce cameră ocupă bai Ganiu şi urcai treptele. Bătui la uşă. Nu-mi răspunse

[1] Domnilor (trc.).

nimeni. Apăsai pe clanţă, şi uşa se deschise. Camera era goală. Plecaseră. Pe masă zării o bucată de hîrtie, pe care era scris de mîna lui Ganiu : „Pentru redacţia *Cuvîntului liber*". Ultima denumire era ştearsă şi înlocuită cu *Libertatea*. Mai departe : „Misterele lui *Stambolov*" — şterse şi astea, şi înlocuite cu „Anarhia". Se vedea clar că autorul scrisorii s-a codit multă vreme pe ce drum s-o apuce, căci erau multe rînduri cu cuvinte şterse şi înlocuite cu altele, care aveau cu totul alt înţeles. Era scris, de pildă, „patrioţi", apoi şters şi scris deasupra „hoţi de drumul mare" ; apoi iar şters şi înlocuit iar cu „patrioţi". Toată scrisoarea era tăiată cruciş, cu linii groase, trase de o mînă nervoasă. Pentru linia a doua nu mai ajunsese cerneala, şi tocul fiind vîrît din nou în călimară trăsese o linie de două ori mai groasă... Sub rîndurile şterse erau scrise următoarele cuvinte :

„Ne-aţi făcut de trei parale, maimuţe, albie de porci, lua-v-ar dracu de măscărici..."

BAI GANIU FACE ALEGERI

Această schiță o închin neprețuitului meu prieten Țvetan Radoslavov

— Ia nu mă mai bateți atîta la cap, mă ! Trebuie să alegem pe cei de la guvern, și pace ! striga bai Ganiu izbind cu pumnul în masă.

— Da cum o să-i alegem, mă, pe cei de la guvern ? De unde să dezgropăm alegătorii ? Păi, la drept vorbind, mă bai Ganiule, nu ești și tu liberal, ai ? îndrăzni să-l contrazică Bocioolu.

— Cine ți-a spus că-s liberal ? se răsti la el bai Ganiu.

— Cum cine mi-a spus ? Păi ai uitat cîți conservatori ai cotonogit, cîți ai înjurat ? Cum nu ești liberal ? Nu știi ? Doar tu singur ai spus ; te-ai lăudat chiar și lui Irecek că ești liberal ! îl înfruntă Bocioolu.

— Mă, da prost mai ești ! îi răspunse cu un zîmbet îngăduitor bai Ganiu. Și ce-i dacă i-am spus lui Irecek ? Vorba gaură nu face ! Mă nătărăule, păi dacă nici pe un Irecek nu-l pot duce de nas, atunci pe cine să-l duc, mă ?

— Ai dreptate — domnia-ta are dreptate. Ascultă, Bocioolu, bagă-ți mințile în cap, nu-l mai duce, nu-i

mai cînta vrute şi nevrute. Şi cu îs conservator, îl dojeni Gocioolu.

— Ce-s eu, mă, lespede de mormînt ? Eu îs conservator get-beget, i-o trînti Bocioolu. Va-s' că înc-un conservator ! Hai şi tu cu noi, şi punem laba pe ăia, ca să nu mai poată crîcni.

— Bine-bine, da nu ştiu de partea cui o să fie prefectul, răspunse Bocioolu.

— Prefectul ? Cu ai *noştri,* nici vorbă ! interveni bai Ganiu, şi pretorul e cu ai *noştri.* Comisia permanentă nu-i legală, dar cui îi pasă de legalitate ? Şi ea e cu noi ! Biroul e al nostru, Consiliul municipal, la fel. Primarul mai şovăie, dar o să-i tăiem din unghişoară. Sfaturile comunale de pe la sate nu-s confirmate încă. Aşa că... înţelegeţi ? Dac-or fi alături de noi, le confirmăm ; dacă nu, le dăm dracului. Cît priveşte prefectul, nici o grijă, ţi-o mai spun înc-o dată că-i al nostru.

— Dar hamalii ? întrebă curios Bocioolu.

— Şi hamalii, şi ţiganii, şi Danko Ursuzul sînt ai noştri.

— Păi, ăla n-a fost închis pentru sfeteriseală ? se miră Bocioolu.

— Eh, se vede că paşti boboci. De cînd i-au dat drumul ! Păi el ne-a cîştigat pe hamali. A fost deunăzi la ei, i-a adunat, şi cînd le-a scrîşnit din dinţi, au îngheţat pe loc. Apoi le-a rînjit : „Am să vă scot măselele din gură dacă nu-l alegeţi pe bai Ganiu !", şi hamalii n-au avut încotro. I-a tocmit Danko cu

cîte două leva[1] de om, iar în ajunul alegerilor — mîncare şi băutură toată noaptea.

— Mare hoţ, măi!

— Şi pentru cît crezi?... Pentru cincizeci de leva. A fost şi pe la ăia să le ceară o sută de leva, dar l-au luat la-njurături şi l-au pus pe goană. Ai să-l vezi duminică. Mamă-mamă, ce-o să-l cotonogească! zise bai Ganiu radios.

— Bocioolu, ia du-te şi spune-i lui Gunio, avocatu, să vie pînă aici, să ne scrie un apel. Spune-i aşa: „Te cheamă bai Ganiu".

Cum ieşi Bocioolu, bai Ganiu lăsă capul în jos şi se întoarse spre unul dintre prietenii lui, grăind misterios:

— Pssst! O vorbă să nu scoateţi! Pe nătărăul ăsta o să-l ducem de nas, o să-l păcălim pînă în ziua alegerilor că-l facem deputat; o să-i scriem numele pe cîteva buletine, aşa, ştiţi, ca să-i luăm ochii. Celelalte buletine o să le scrie conţopiştii de la primărie şi ăi de la prefectură. Şi acum, luaţi aminte: ministerul ţine ca marţi să fiu eu neapărat ales deputat. Tu, Docioolu, cum ai vrea?

— Păi, şi eu aş vrea! răspunse Docioolu.

— Parcă eu nu ştiu c-ai vrea şi tu? Da să-ţi spun drept, prea te-ai deocheat înaintea oamenilor! Ce-ţi trebuie ţie să ieşi aşa la iveală?... Cine urla pe maidane: „Trăiască marele patriot!" „Jos tiranul mîrşav!" „La spînzurătoare cu Kliment!" „Trăiască Kliment!"? Ha?

[1] Unitate monetară bulgară.

— Păi, nu eram toți împreună, măi omule? De ce o-ntorci acum?

— Împreună, da, da ieșirea noastră a fost mai... știi... și cu carne, și cu brînză. Dar, la urma urmei, dacă ții așa de mult bine, o să te aleg. Numa că, de, țăranii te urăsc, le-ai luat pînă și cenușa din vatră cu cămătăria ta.

— Lasă, nu mai pomeni de asta, bai Ganiule. Ce? Parcă nu știu ce poamă-mi ești și tu? grăi Docioolu cu sfială.

Bai Ganiu — gata-gata să-i sară țandăra! Noroc că chiar în clipa asta intra Gunio avocatul. Bai Ganiu îi dădu îndată lămuriri cam cum ar trebui să fie apelul. Gunio se așeză la masă, luă condeiul și se concentră adînc. La comanda lui bai Ganiu, chelnerul aduse o sticlă cu mastică. Gocioolu, Docioolu și bai Ganiu se puseră pe băut, și Gunio pe scris. Peste o jumătate de oră, dădu gata următorul

„APEL

către alegătorii din plasa noastră

Luînd în considerație marea importanță și însemnătatea pe care o au alegerile de deputați pentru prezentul și viitorul patriei noastre, cetățenii noștri, în număr de peste 700, ne-am adunat azi la școala din Mahalaua Zdrențelor, și după ce-am chibzuit și am discutat chestiunea persoanelor ce-ar putea candida pentru deputăție, am căzut de acord și am hotărît cu mare majoritate să recomandăm domnilor

alegători din plasa noastră ca reprezentanți ai poporului pe concetățenii noștri :

Ganiu Balkanski, negustor cunoscut în toată Bulgaria.

Filio Gocioolu, negustor cu capital.

Tanas Docioolu, negustor în ramura viticolă.

Adică aceleași persoane pe care le-a recomandat și Comitetul partidului național, prin apelul din 27 august a lunii trecute.

Anunțînd hotărîrea noastră, luată cu mare majoritate, și celorlalți domni alegători din orașul și plasa noastră care au la inimă binele patriei, îmbunătățirea materială a agricultorilor, ușurarea stării celor ce plătesc impozite, cu un cuvînt : interesele plasei noastre, îi chemăm să voteze la alegerile ce vor avea loc la 11 curent pe cei trei concetățeni ai noștri sus-menționați, în care avem deplină încredere că vor reprezenta cu demnitate țara noastră în Camera Deputaților.

Domnilor alegători,

Vi s-a mai prezentat de către cîțiva cetățeni o listă cu numele lui Nikola Tîrnoveanul, Lulcio Doktorov și Ivaniță Gramatikov, persoane care nu fac parte din mijlocul nostru, venetici care nu au și nu pot avea încrederea noastră. S-ar putea să apară și alții, care să încerce să vă convingă să votați pentru candidații lor. Vă sfătuim, domnilor alegători, să nu vă lăsați înșelați de vorbele lor frumoase, nici amețiți de tămîierea lor și să nu dați crezare la tot

felul de zvonuri împrăştiate de ei şi născocirilor unor telegrame şi circulare etc., etc. Nikola Tîrnoveanul e născut în oraşul Tîrnovo şi e în stare să dea foc plăpumii pentru un purice. Lulcio Doktorov e din cap pînă-n picioare pentru *«Zadunaiska Gubernia»*, iar pe Ivaniţa Gramatikov nimeni nu-l cunoaşte, şi *nota bene* — ia seama bine — e ciracul ruşilor şi ca atare trădător al patriei noastre.

Domnilor alegători,

Sîntem convinşi că persoanele mai sus citate, adică mai jos :

Ganiu Balkanski
Filio Gocioolu
Tanas Docioolu

care au un devotament deplin şi o credinţă nestrămutată şi oarbă pentru *Tronul şi Dinastia Alteţii-Sale iubitului nostru Principe Ferdinand I,* vor susţine cu credinţă guvernul nostru patriotic de azi, în frunte cu actualul prim-ministru, că vor cîştiga încrederea domniilor-voastre."

— Bravo mă, Gunio ! strigă bai Ganiu. Eşti leit Bismarck [1] !...

— Da ce, adică mă credeai prost ? îi răspunse mulţumit de sine Gunio.

---

[1] *Otto Bismarck* (1815—1898), om de stat şi diplomat al Prusiei şi Germaniei. Ca prim-ministru al Prusiei (1862—1871) a iniţiat şi a condus politica de unificare a Germaniei în jurul Prusiei şi de extindere a hotarelor ei „prin fier şi sînge".

— Du-te atunci şi dă-o la tipografie, s-o tipărească cu litere mari, iaca aşa, de-o şchioapă.

— Dar bani ?

— Fără bani. Spune-i s-o tipărească aşa, fără bani ; spune-i că dacă nu vrea, o să le vorbim celor de la Primărie şi de pe la celelalte cancelarii să nu mai tipărească registrele şi hîrtiile la el. Ai înţeles ? Acu, hai, du-te ! porunci bai Ganiu. Da voi ştiţi, mă, urmă bai Ganiu, că ăia au trimis o telegramă ministrului, prin care se plîng că prefectul a pornit prin sate să facă agitaţie ?

— Nişte nătărăi ! conchise Gocioolu.

— Şi încă ce nătărăi ! îl completă Docioolu.

— Da nici ministrul nu-i chiar aşa uşă de biserică ca să-i asculte cu una, cu două ! Ştii ce le-a zis ? „Alegerile sînt libere", ha-ha-ha !...

— Ha-ha-ha ! chicotiră Gocioolu şi Docioolu.

— Dat dracului, mînca-l-ar pustia ! Libertate ? Na libertate ! O să vadă ei duminică libertate, de-au s-o ţie minte toată viaţa. Mai ales Gramatikov ! El, săracu, n-a văzut încă alegeri d-ale noastre. Cînd o da de ţiganii ăia holbaţi şi fioroşi, cu ochii numai sînge, ieşiţi din cap cît două cepe, şi gîtlejurile alea răguşite, brîiele alea pînă la gît, şi cînd s-o pomeni şi cu mistreţul ăla de Danko Ursuzul la spatele lui strigînd „Pe el !", mamă-mamă !...

— Ha-ha-ha ! chicotiră Gocioolu şi Docioolu, cu ochii scăpărînd de plăcere.

— Li-be-ra-li ! *Cos-ten-tuţie !* Iaca *costentuţie !*

Toată nădejdea lor e în „telegrama prefecturii". Au asurzit urechile oamenilor cu circulara asta. Mereu o citesc, o arată pretutindeni. Ieri, la cafenea, am murit de rîs cu prefectul. Aflaţi că el, aşa, numai de ochii lumii a pus să se tipărească circulara-telegramă şi a răspîndit-o prin cafenele. Şi cum stam amîndoi la cafenea, ce să facem ? Ne uitam la ei. Şedeau cu capetele aplecate pe masă, ca oile la prînzul mare, şi citeau de zor telegrama, se bucurau şi îşi şopteau : „Alegeri libere. Libere ! Poliţia n-are să se-amestece !" Iar noi şi prefectul abia ne stăpîneam rîsul. Mă uitam cu un ochi la el şi-i şopteam rîzînd : „Am dat lovitura !" El a prins a chicoti, i-a tras pe gît o mastică, şi arătîndu-mi buzunarul — adică scrisoarea cu *libertatea alegerilor* —, mi-a făcut cu ochiul şi mi-a zis : „Ne-am asigurat", şi iar a chicotit. Şi hop ! altă mastică... Ne-am îmbătat tun !... Apoi, cînd a venit Danko Ursuzul, şi alţii, şi alţii, şi ne-am închis în cafenea, am chemat lăutarii şi le-am strigat : „Ia să vă văd acu !" Şi dă-i, şi dă-i, pînă i-au trecut năduşelile. Mastica lui Gheorghi nu-i bună, şi nici mezelurile. În loc de castraveciori, îţi dă bame murate !... Of ! Sînt mahmur de-aseară. Mă Gocioolu, ia mai toarnă o mastică !

— Ca să te dregi, hai ?

— Dă-o dracului, că şi diseară avem de băut. Trebuie să ne rînduim oamenii prin cele crîşme pentru la noapte.

— Nu-i prea devreme, bai Ganiu ? întrebă Docioolu.

— Ce vorbeşti ? Cum o să fie devreme ? Mîine e sîmbătă, nu mai au decît treizeci şi şase de ore de băut. Nu-i devreme de loc ! Tocmai bine ! Şi-apoi, n-o să bea într-una. Cu rîndul. Unii or să bea cinci-şase ore, alţii — la odihnă ! Pe rînd, ca la moară ! Iar după ce s-or aduna cu toţii, n-au să se mai împrăştie. Or să bea, or să mănînce şi-or să doarmă tot acolo ! Aţi înţeles ?

— Ştim noi doar nu s'tem la primele alegeri ! răspunse Gocioolu.

— Tu, mă Gocioolu, cînd treci pe la Arnăut spune-i să pregătească pentru diseară trei sute de ocale de pîine şi să trimită o sută în Mahalaua Ţiganilor la Topacioolu, o sută în Mahalaua Zdrenţelor la crîşma lui Gogo, şi o sută devale, la hamali. Şi tu, Docioolu, dă o raită pe la crîşmele cu pricina şi lasă vorbă să înceapă să dea încă de cu seară vin şi rachiu. Da mai mult rachiu, auzi ? Şi spune-le să nu încarce prea mult socotelile, că dracu-i ia ! Anul trecut ne-au jumulit pe te-miri-ce de două mii de leva, neobrăzaţii ! Spune-le să-şi vîre bine minţile-n cap, că Primăria e a noastră ! Treci şi pe la măcelari, şi spune-le să adune toată marfa stricată : drobul, maţele, oasele, într-un coş, ca să le trimitem prin crîşme să fiarbă cîte-un cazan de ciorbă pentru ai noştri. Diseară, prefectul şi pretorul au să se întoarcă de la sate. Eu am să-i iau cu mine, ca să colindăm celelalte crîşme şi cafenele. O să-i adunăm

pe toţi conţopiştii şi-o să-i punem să scrie toată noaptea buletine. Am ales şi hîrtie, galbenă-cenuşie. Buletinele noastre o să le împăturim ca pe-o acadea.

— În trei colţuri, lămuri Docioolu.

— În trei colţuri. Şi-apoi, trebuie să punem mîna şi pe cîteva din buletinele lor, să vedem ce fel de hîrtie-i, cum le îndoaie, ca să-i punem pe conţopiştii noştri să scrie vreo mie, două de buletine cu hîrtia lor şi cu numele noastre.

— Eşti dat dracului, mă bai Ganiule, la toate le dai de rost ! exclamă plin de admiraţie Gocioolu.

— Asta-i bună ! N-aş mai fi Ganiu Balkanski dacă nu m-aş pricepe şi la meseria asta. Trimite-mă, puişorule, în oricare plasă pofteşti şi spune-mi pe cine vrei să-ţi aleg. Pune acolo un măgar candidat, şi-ţi aleg şi măgarul, fir-ar al naibii să fie ! Păi !... Numai să-mi dai jandarmi, cu pretorul în frunte, şi o mie-două de leva, şi cînd ţi-oi aduna, prietene, toţi derbedeii, aşa, vreo patruzeci-cincizeci de ocnaşi scăpaţi din lanţuri, şi mi ţi i-oi împăna pe la vreo două-trei crîşme de pe la margine, le-oi da acolo cîte-o vadră de vin de cap şi le-oi striga : „Hai, să vă văd acum ! Trăiască Bulgaria !"... Şi să te ţii ! Cînd ş-or umple ăia ochii de sînge, ş-or scoate jungherele din brîie, şi mi ţi i-or da cu capul de mese, ş-or ridica o hărmălaie şi o zarvă de glasuri răguşite ca fiarele — să te ia groaza, nu altceva... Şi apoi să-mi porneşti cu toată grozăvia asta noaptea, prin mijlocul oraşului... Opoziţia ?... Intră în gaură de şarpe !... Mai treci pe urmă şi pe lîngă casa vre-

unui adversar... Mamă-mamă ! Şi cînd or deschide o gură, s-o auzi de la o depărtare de un ceas, simţi cum te furnică pe şira spinării şi ţi se zbîrleşte scăfîrlia ca la arici... Apoi cheamă pe primarii şi conţopiştii de la sate, încruntă-te la ei, cu ochii numai scîntei, scrîşneşte-le din dinţi şi arată-le pe golanii şi ucigaşii ăia, şi numai să-i vezi... Alegători ?... Nici pomeneală !... Apoi, cînd or veni din fiecare sat cîte doisprezece consilieri comunali cu primarii în frunte, adună pe toţi funcţionarii şi conţopiştii, postează pe la margini jandarmi ca să-i întoarcă înapoi pe ţărani, pune de jur împrejurul biroului pe ăi patruzeci-cincizeci de puşcăriaşi, mai fă şi alte matrapazlîcuri d-alde astea, înfundă urnele cu cîţiva snopi de buletine, şi iată-ţi măgarul ales reprezentant al poporului, ha-ha-ha !

— Ha-ha-ha ! izbucniră Gocioolu şi Docioolu. Halal să-ţi fie, măi bai Ganiule !

— Hei, da n-ajunge numa poliţia, trebuie să avem şi biroul de partea noastră, completă Gocioolu.

— Şi eu tot aşa cred, întări Docioolu. Acum e al nostru, dar spun, la o adicătelea... Bine că veni vorba, mă bai Ganiule ; ia spune, cum aţi pus mîna pe birou ?

— Cum ? zîmbi bai Ganiu satisfăcut. Foarte simplu ! Am ales un consiliu judeţean, nu ? Ei, au ieşit opt de-ai *lor* şi patru de-ai noştri. I-am forţat să caseze patru dintre ai *lor*, mai principali... Ce-i drept, a fost ceva tevatură ! Ei şi ? Mama lor ! Pînă una-alta, alegerile or să treacă. Aşa c-au rămas

patru de-ai lor şi patru de-ai noştri. Dar dintre ai lor am admis numai calicii. Şi ne-am convocat să alegem comisia permanentă... Pe unul din ei, însă, aprodul nu l-a mai găsit — înţelegeţi cum şi ce fel stă chestia, nu-i aşa ?

— Ţţţ... ţîţîi Docioolu. Ce Bismarck ! Bismarck nu-ţi vine nici pînă la buric !

— Ehe, stai puţin, nu ştii încă nimic ! Ce, adică numai nemţii să aibă un Bismarck ?... În sfîrşit : am rămas, efendi, trei de-ai lor şi patru de-ai noştri — majoritatea ! Ei, se înţelege, noi ne-am făcut că nu ştim nimic. Comisia a ieşit a noastră. Dar să lăsăm asta. Ai noştri au obţinut chiar mai multe voturi, pentru că la doi din ai lor le-am făgăduit başca să-i alegem membri, secretari, şi nătărăii i-au votat pe-ai noştri... ha-ha-ha ! Acum bat uliţele ca oile capii. Pe unul din ei cu mare trecere pe la sate, păcătosu, l-am luat cu noi ca vorbitor, făgăduindu-i că o să-l alegem senator ; tîmpitul a primit şi şi-a părăsit slujba... A lăsat vrabia din mînă pentru a de pe gard. Auzi nătărău... Docioolu, ia mai toarnă-mi o mastică !

Bai Ganiu dădu de duşcă mastica printre mustăţi, se şterse cu palma, îşi răsuci mustăţile lui cele „grozave“ şi urmă :

— Da să vă spui cum s-a făcut biroul pentru alegeri. Prin tragere la sorţi. Preşedintele tribunalului a tras la sorţi. Vorba vine „la sorţi“, că eu pot să-ţi aleg pe cine am poftă. Şi foarte uşor : dacă dai drumul buletinelor într-un pahar, ca să le poţi vedea

de-afară, apoi să tragi cîte o linie cu cerneală pe buletinele plinuţe, iar dacă sînt într-o cutie, să iei o cutie mai adîncă, ca să nu se vadă de pe lături buletinele, şi să aranjezi pe cele pline într-o parte, iar pe cele goale în alta. Pe urmă nu-ţi mai rămîne decît să şopteşti preşedintelui „că-i vai de mama lui" dacă „nu-şi deschide ochii bine..." Şi cînd încep să strige : Ivan, Stoian, Pîrvan !... Dacă-l vrei pe Pîrvan, scoţi un buletin plin. Dacă nu-ţi trebuie Pîrvan, scoţi un buletin gol. Adică, preşedintele, chipurile, trage sorţul...

— Mînca-te-ar tata să te mănînce, mă bai Ganiule ! Mari dobitoci ! Auzi cu cine şi-au găsit să lupte ! Vai de capul lor ! rosti Gocioolu.

— Şi cu aşa cap să nu ajungi tu pînă acu ministru ?!... se miră Docioolu.

— Eh, s-o lăsăm baltă ! protestă modest bai Ganiu. Ce, nu ştii cum îs bulgarii ?...

*

La răsărit, zorile abia mijeau, răspîndind o lumină palidă în crîşma lui Gogo din Mahalaua Zdrenţelor. Vreo treizeci de găligani, unul şi unul, tolăniţi pe mese, la pămînt sau pe scaune, sforăiau de zor, de parcă turme întregi de porci porniseră după jir. Sforăitul lor asurzitor s-auzea pînă în stradă, punînd la grea încercare urechile jandarmului din post. Din cînd în cînd, cîte unul dintre găligani se ridica cu ochii buimăciţi şi sărea peste

trupurile celorlalți, dibuind cu mîna după cofa cu apă ca să-și stingă vîlvătaia rachiului ce-i ardea stomacul, gîtul, gura și buzele scorojite. Cei călcați de el prin întuneric se trezeau înjurînd și blestemînd, cu gîtlejurile arse și răguşite. Și ce duhoare! Suflarea lor revărsa o duhoare de iad, ce otrăvea aerul greu al crîșmei, care numai aer nu se putea numi, atît de împuțit era de miasmele acestei gloate de „eroi" siniștri.

Gocioolu și Docioolu, trezi, își beau șvarțurile la cafeneaua lui Keleș Hasan. Lor le revenea sarcina să facă un ultim control al pozițiilor. Era timpul ca taberele adormite ale armatei de alegători să fie trezite. Iată-i acum pe cei doi în fața crîșmei lui Gogo. Cînd deschiseră ușa, un val de aer pestilențial, înnăbușitor, îi făcu să dea înapoi.

— Pfffu! Lua-i-ar dracu! strigă cu glasul înecat Gocioolu, ținîndu-se de nas.

— Ce dracu au mîncat, usturoi?... se strîmbă acru Docioolu, și-și astupă și el nasul.

Prin ușa deschisă, aerul curat pătrunse în crîșmă, astfel că cei doi, oricum nu prea sensibili, putură să intre înăuntru.

— Vitelor, tot mai dormiți? Sus, dobitoacelor! comandă autoritar Gocioolu, și începu să lovească cu piciorul în gloata secerată de băutură.

— Gogo, dă-le cîte-o țuică, să se dezmeticească, adăugă Docioolu.

Gogo se urni alene din pat, se întinse, căscă, își trecu degetele peste trupu-i năduşit și începu să

dibuiască printre pahare şi sticle. Turnă rachiul şi-l oferi vitejilor, încă somnoroşi.

— Scoal', măgarule, ţine, na, arde-i !... Destul mi-ai căscat din fălci ca un cîine ; ia te uită ce ochi, ţi s-au umflat cît cepele. Hai, dă-l pe gît !

Şi cu astfel de amabilităţi, însoţite de lovituri strașnice de picior, Gogo îşi trecu în revistă musafirii toropiţi de băutură, îndemnîndu-i să bea ca să se trezească. Unii dintre ei rînjeau şi înjurau, răzbiţi de lovituri, alţii se încruntau la el cu ochii injectaţi. Ba unii încercară chiar să se ridice şi să pună mîna pe prăselele jungherului pescăresc ce-l purtau, ziua-noaptea, înfipt în brîu. Gocioolu şi Docioolu nu mai puteau de bucurie văzînd fioroasele lor intenţii.

— Docioolu, ia te uită la vlăjganul ăla din colţ legat la un ochi, îl cunoşti ? şopti Gocioolu.

— Cum să nu-l cunosc ?! Petresku, ăl care l-a înecat pe tat-su în baltă. Îl ştiu ca pe-un cal breaz. Să te ferească Dumnezeu să-i cazi în gheare ! Nu vezi ce cuţitoi are la brîu ? Dar tu pe ăla de după tejghea îl cunoşti ?

— Ăla grasu ? Care îşi oblojeşte rana de la picior ?

— Nu, ăla cu gura ruptă.

— Nu-mi aduc aminte... Aha, stai, parc-ar fi plodul lui Sersem Peţa, ăl de-a prădat biserica !

— Aş ! Plodul lui Sersem Peţa e ăla de colo, care stă tolănit lîngă Boncio Tîlharul ; ăsta-i nepoţelul lui Danko Ursuzul. Bai Ganiu l-a adus aici să

iscodească haimanalele astea, ca nu cumva să-i momească ăilalţi. Mare hoţoman! Alaltăseară a furat un maldăr din buletinele lor de vot.

— Bravo lui!

— Ştii ce însărcinare i-am dat noi? Dacă or veni cumva în jurul biroului niscai oameni de-ai lor, mînzul ăsta să-l înhaţe de guler pe Nikola Tîrnoveanul şi să strige: „Pe el, fraţilor! Ăsta l-a înjurat pe prinţ! L-a înjurat pe prinţ! Puneţi mîna pe el!" Apoi Petresku şi Danko Ursuzul să-i puie lui Nikola mîna-n ceafă şi să-l arunce afară. Poliţia o să-l înhaţe, şi hai cu el la gherlă! Ai lor o să vrea să-l facă scăpat, da noi o să ne împotrivim. Cînd o-ncepe bătaia, hop şi poliţia! O să-i puie pe goană ca pe nişte pui de potîrniche. Ăsta-i planu.

— Dar pe Lucio şi Gramatikov cine o să-i înhaţe?

— Păi, ce, îi mai pui la socoteală şi pe pîrliţii ăştia?... O dată să se strîmbe Topacioolu la ei, şi au şi luat-o la fugă, mai dihai ca nebunii din balamuc.

Cam aşa decurgea discuţia dintre Gocioolu şi Docioolu în timp ce urmăreau cu entuziasm deşteptarea atît de anevoioasă a celor treizeci de „personalităţi", adunătură murdară de pe toate maidanele, care primise în ajun misiunea să înspăimînte, să alunge, să semene groază şi fiori în jurul localului de vot şi să-l silească pe bulgarul şi aşa înfricoşat să renunţe la dreptul abia pătruns în conştiinţa lui de a-şi exprima în mod liber voinţa pentru alegerea

cîrmuitorilor statului. Aşa se sfătuiau Docioolu şi Gocioolu privind cele treizeci de mutre sinistre, desfigurate, buhăite, cu ochii holbaţi şi plini de sînge, răniţi, zgîriaţi, cu brîie lungi căptuşite de junghere, cu feţe fioroase şi mişcări de criminali. Îi priveau şi gustau parcă de pe-acum dulceaţa victoriei electorale.

Toţi simbriaşii erau în picioare, cînd dinspre mahalaua ţigănească se auzi o muzică... Muzica! N-am să vă descriu această muzică ce răsunase toată noaptea la crîşma lui Topacioolu, în faţa cărcia ţopăise chiar crîşmarul, cîntînd *La moară la tîrţa-pîrţa*... N-am să vi-l descriu pe lăutarul adormit cu vioara proptită de pîntec, nici pe clarinetist, care sufla ca un turbat din clarinet, cu obrajii şi vinele cefei gata să-i plesnească, cu ochii injectaţi, de-ai fi zis că dacă s-ar mai fi opintit o dată i-ar fi făcut pe ascultători să-i apuce epilepsia. Nu, n-am să vă descriu această muzică, deoarece cred că-i de ajuns dacă vă spun că şi muzicanţii erau tot de teapa lui bai Ganiu.

Muzica urla un marş înfiorător... Deodată, în toiul acestei reprezentaţii de sunete întretăiate, o larmă sălbatică despică aerul. Speriat, un stol de păsări ţîşni din copaci şi de pe streşinile caselor din Mahalaua Zdrenţelor. Dacă o armată de lei flămînzi s-ar fi aflat în faţa unei armate de tigri întărîtaţi, şi la un semn s-ar fi încăierat, urletul ce-ar fi zguduit cîmpul de bătaie ar fi semănat aidoma cu răcnetul care îi înfricoşă acum pe locuitorii din Maha-

laua Ţiganilor şi Mahalaua Zdrenţelor. Era un „ura" răcnit înfiorător de simbriaşii lui Danko Ursuzul. Iată-i cum se ivesc dinspre cotitura uliţei şi dau năvală în piaţă.

În frunte — muzica ; în urma ei — ţiganii şi hamalii. Drept în capul coloanei, purtat pe braţe, cu mustăţile răsucite, cu căciula pe-o ureche... cine credeţi că era ? Chiar bai Ganiu al nostru. Nici chiar în momente atît de solemne, bai Ganiu nu-şi pierde cumpătul ; îşi ţine mîinile în buzunar : „Că, de, s-ar putea să mă «caute» vreun tîlhar, şi p-ormă ia punga de unde nu e ! Las', că-mi cunosc io marfa." Un al doilea „ura", în stare să scoale şi morţii din mormînt, asurzi urechile lepădăturilor de la Gogo, care ieşiseră din crîşmă în maidan şi răspunseră ca la comandă : „Trăiască bai Ganiu !"

— Bună dimineaţa, flăcăi ! strigă binevoitor şi radios bai Ganiu.

Treizeci de guri răcniră „bună dimineaţa", drept răspuns la salutul lui.

— Curaj, flăcăi, puterea e cu noi ! îi îmbărbătă bai Ganiu ca Napoleon la Austerlitz. Apoi, către nepoţelul lui Danko : Ţii minte, mă, ce te-am învăţat, ai ? La ananghie, cum să-i cari, cum să-l iei de guler pe Tîrnoveanu şi să strigi : „Asta îl înjură pe prinţ !" Ai înţeles ?

— Am înţeles ! îi răspunse voios din rîndul coloanei nepoţelul lui Danko.

— Da tu, Danko, şi tu, Petreskule ?...

— Las' pe noi... Merge ca pă roate ! îl asigură Petresku, mîndru nevoie-mare de însemnătatea misiunii sale.

— Bravo ! Da ian ascultă, mă Petreskule, eu mai aştept de la tine încă o ispravă : cînd o fi la încăierare, înfige cuţitul în vreo doi-trei, ca să-i sperii, apoi aruncă-l ; rupe-ţi cămaşa la piept şi zgîrie-te, ai înţeles ? Apoi mînjeşte-ţi faţa şi hainele cu sînge. Ce zici ? Şi după aia urlă cît poţi că cetăţenii au vrut să te măcelărească, pentru că ai strigat „Trăiască domnitorul", ai înţeles ?

— Am înţeles, dar să-mi dai încă cinci leva, plată pentru sînge.

— Nici o grijă, asta-i treabă uşoară, să faci numai cum ţi-am spus eu, îl linişti bai Ganiu.

Cei trimişi în recunoaştere din Mahalaua Ţiganilor spre locul alegerilor — Adamcio, hoţul de găini, Spiru Copoiul şi Topal Mustafa — veniră într-o fugă în piaţă, vestindu-i pe bai Ganiu c-au sosit în oraş vreo trei mii de ţărani de prin împrejurimi şi că oamenii Tîrnoveanului le-au dat buletine de vot. „Prefectul a spus să vă grăbiţi, că se îngroaşă gluma."

— Să-l ia toţi dracii pe prefectul tău ! urlă bai Ganiu. La ce naiba l-am mai făcut prefect, dacă nu-i în stare să ducă de nas turma asta de ţărani ? Prefect ! Rahat ! Nu se pricepe decît să se lege de ţărance. Nătărăul ! N-a putut trimite nişte jandarmi pe la bariere ? S-a îmbătat, măgaru, şi a uitat ce trebuie să facă. Aleargă repede, şi spune-i să adune

toţi jandarmii călare şi să-i mîne în galop prin mijlocul oraşului, ai înţeles ? Prin mijlocul oraşului, să zboare ca zmeii, ai înţeles ? Iar noi de-aici să-i ardem un „ura", să-i facem pe ţărănoi să intre în gaură de şarpe ! Cară-te !

— Gogule, mai adu ceva rachiu ! comandă bai Ganiu. Beţi, fir-aţi a dracului, eu plătesc ! Lăutarii ! De ce tac, ha ? Cîntaţi, mă baragladine ! Umflă *clanaretu*, ce-mi caşti gura ca o vită ? Uiteaşa ! I-i-ha-ha !

— Danko, ia împarte acu fiecăruia cîte-un vraf de buletine ! Şi acu, haidem înainte, flăcăi ! Curaj ! Trăiască alteţa-sa regală prinţul, uraaa !...

— Uraaa !

Şi „alegătorii" porniră !

*

Ivaniţa Gramatikov, candidatul opoziţiei, se sculă dimineaţă la şase. Se îmbrăcă, îşi bău cafeaua şi ieşi pe veranda din faţa casei. Soarele, care abia se ivise, îşi răsfrîngea razele în turla bisericii şi în ferestrele ce dădeau spre răsărit. Toată firea părea că îmbrăcase o haină festivă. În realitate era la fel de indiferentă ca-ntotdeauna, numai în sufletul candidatului era sărbătoare.

Tînăr, instruit, puţin idealist şi mai mult visător, cu dragoste în cuget, încrezător în bine şi în viitor, nu era încă pregătit şi călit pentru realităţile vieţii. Lipsit de griji pînă la uitarea de sine, optimist in-

corigibil, deprins să vadă numai partea bună a lucrurilor, era credul pînă la naivitate, pînă la prostie.

Cîţiva prieteni îi sugeraseră ideea să candideze pentru deputăţie. Adunarea cetăţenească îi acceptă candidatura cu multă căldură, şi Gramatikov, crezînd că lucrurile sînt gata aranjate, începu să viseze la apropiata lui activitate în parlament. Credea că de-acum va curge numai lapte şi miere. Erau, ce-i drept, unele amănunte, unele acţiuni pregătitoare, acţiuni neprevăzute în legea electorală, ce umbreau din cînd în cînd visurile sale trandafirii. De pildă, de ce să-şi expună încă de pe-acum programul în faţa alegătorilor? Adică n-ar merge şi fără asta? De ce să îndure atîtea clipe de neplăcere, să dea răspunsuri, să promită satisfacerea unor nevoi ce interesau numai pe cei care-i cereau părerea? Avea impresia că-şi încredinţase toată mintea şi priceperea prietenilor care compuneau statul lui major. Dacă-l îndemnau să ţină discursuri, se învoia. Cînd îi spuneau că trebuie să primească pe primarii satelor, să le vorbească prietenos, îi poftea în casă pe primari, pe conţopişti, şi le vorbea atît de amabil şi de binevoitor, încît ţăranii îşi plecau capul, nemaiînţelegînd nimic. Îşi spuneau nevoile, el lua note şi le arăta cinstit ce anume se poate face şi ce nu, spre marea nemulţumire a ţăranilor deprinşi să li se făgăduiască marea şi sarea. Trebuia să ia parte la adunările cetăţenilor mai cu vază, unde se hotărau şi se împărţeau vorbitorii pentru sate şi mahalalele oraşelor. Cetăţenii discutau, fremătau, el stătea deo-

parte tăcut, de parcă nimic nu l-ar fi privit. Nepăsarea asta tîmpă îl neliniştea, îl enerva, ce-i drept, pe el însuşi, dar dacă deschidea gura să spună ceva, să obiecteze, odată-l lua de mînă unul din statul lui major şi-i spunea pe un ton protector, părintesc : „Lasă, nu te băga, nu te pricepi încă în chestiile astea". Şi el închidea gura, supus, mulţumindu-se să tragă cu urechea la convorbirile „temeinice" şi optimiste ale onorabililor cetăţeni. „Oare aşa s-or fi făcut alegerile întotdeauna, îşi spunea el, ori numai de-acum încolo se fac aşa, odată cu noua epocă ?" Trăgea uşor de mînă pe cîte unul dintre cei care discutau şi-i şoptea la ureche : „Vă rog, totdeauna s-au făcut alegerile aşa ?" Cel care discuta, distrat, prins în altă convorbire, se uita la el ca prin ceaţă şi-i răspundea zîmbind îngăduitor : „Las-o pe altă dată, tu nu te pricepi în chestiile astea : treaba merge strună".

Treaba merge strună ! Gramatikov se deprinse cu gîndul că treaba merge strună. Oriunde se aşeza, oriunde pornea, cu oricine se întîlnea, fie negustor, meseriaş, sau ţăran, n-auzea decît : treaba merge strună. Cînd se ducea la cafenea, prietenii se adunau ciucure în jurul lui, dîndu-i ultimele veşti de prin oraş sau de prin sate. „O, bună dimineaţa, domnule Ivaniţa, ce faceţi ?" „Mulţumesc, bine. Da, treaba merge strună !" „O, domnule Ivaniţa ! Plasa întreagă, tot districtul ţi-l scot din buzunar ! Nici o grijă ! Totu-i în perfectă regulă." Cînd ieşea la plimbare prin parcul municipal, din toate aleile îl

întîmpinau prietenii, făcîndu-i semne din mînă — adică : s-a făcut, treaba merge strună...

Treaba merge strună ! Dar iată că o întîmplare, petrecută în ajunul alegerilor chiar sub ochii lui, îl făcu să înţeleagă că există o deosebire între alegerile prevăzute şi întărite de legea electorală şi alegerile în fapt. Îşi aduse aminte de ea citind scrisoarea unui prieten care îi scria : „Legalitate, ordine, libertate, izbînda noastră... Ţii minte, ţii minte ? Un moft ! Ţi-aduci aminte de năvala hunilor în cafenea înainte de alegeri ? Ţi-aduci aminte de «cetăţeanul bulgar», cu şapca rusească pe ceafă, cu pieptul gol, desculţ, cu genunchii zdrenţuiţi ? Dar de cel cu ochii injectaţi, în cămaşă, cu capul gol, cu ciomagul noduros în mînă ? Dar de omul din faţa uşii, care, în curajoasa lui «ameţeală» patriotică, profund conştient de drepturile şi îndatoririle sale de cetăţean liber, copt, adică trecut prin ciur şi prin dîrmon în treburile politice, nu se mai putea ţine pe picioare ? Ţi-aduci aminte de pieptu-i umflat de ideile cele mai nobile şi umanitare, în stare să fericească un univers întreg, de omul cu limba îngroşată de încordarea cugetărilor sale «inexprimabile şi înălţătoare», care-i tulburau creierul, cum declama despre libertate şi drepturi naţionale ? Ţii minte cînd s-a răstit la el un cetăţean mai bătrîn care ieşise din cafenea ? Cum i s-au oprit în gît toată libertatea, toate drepturile naţionale ! Aşa se oprise undeva în cugetul «nobil» al copartizanului şi şe-

fului său moral. Şi această haită, această drojdie din mlaştina unei pături cetăţeneşti, sălbatică, bestială, lipsită de orice cultură şi moralitate, gata la orice mîrşăvie şi brutalitate, cum nu mi-ar fi trecut nici măcar prin vis că poate exista în oraşul nostru, mulţumit de «civilizaţia» şi «europenizarea» lui, gloata asta fără principii, condusă de tot felul de ignoranţi, lipsiţi de caracter şi fără căpătîi, gloata asta îşi are reprezentanţii ei în parlament, iar miile de alegători..."

Şi aşa, duminică, în ziua alegerilor, pe la orele şapte dimineaţa, Gramatikov stătea visînd pe veranda casei sale şi respira uşor şi desfătat răcoarea dimineţii. Legea electorală, înviată în visurile lui, îi zugrăvea rînd pe rînd feluritele momente ale unei alegeri constituţionale. Orologiul primăriei, anunţînd prin două lovituri o jumătate de oră, spulberă visurile dulci ale candidatului şi-i aminti că e timpul să pornească spre locul alegerilor. Se îmbrăcă, îşi luă bastonaşul, dar, aducîndu-şi aminte că-i interzis să meargă la alegeri cu vreun obiect ce-ar aduce a armă, îşi lăsă bastonul şi porni... Străzile erau aproape pustii. În curtea şcolii, însă, poporul se-adunase în păr. În faţa bisericii din piaţă, un grup de prieteni îl întîmpină salutîndu-l prietenește.

— O, domnule Ivaniţa, bună dimineaţa! I-aţi văzut?

— Pe cine?

— Pe alegători. Numai ţăranii sînt trei mii. Le-am repartizat şi buletine. Treaba merge strună. Haidem acu la şcoală!

Cotiră pe o uliţă îngustă şi întortocheată şi ieşiră la localul de vot. Într-adevăr, o puzderie de tîrgoveţi şi ţărani discutau paşnic prin curtea şi strada alăturată. Agenţii electorali forfoteau şi — cînd pe faţă, cînd pe ascuns — împărţeau buletine de vot noilor sosiţi. Ici-colo se auzeau frînturi de vorbe; unii cetăţeni spuneau c-au trecut ceva ani de cînd nu s-au mai prezentat la alegeri.

— Măi, fir-ar al dracului, de opt ani de zile n-am mai fost la alegeri.

— Şi eu tot aşa.

— Şi eu la fel.

Astfel de mărturisiri curgeau din toate părţile.

Biroul se şi instalase în sala şcolii. Cîţiva alegători, printre care şi un candidat al opoziţiei, se învîrteau în jurul biroului. Alegerile începură. Lui Gramatikov i se păru ciudat că în curtea de alături şi în ogrăzile de peste drum forfoteau o mulţime de jandarmi înarmaţi, conduşi de doi comisari de poliţie, care le dădeau instrucţiuni în şoaptă.

„Legea electorală interzice, după cîte ştiu, ca forţe înarmate să stea în vecinătatea localurilor de vot! Straniu..." se gîndea Gramatikov.

Dar n-avu răgaz să se mire... Înaintea ochilor săi începu să se frămînte, să vuiască, să tune o furtună de lovituri şi sudalme, încît omul nostru rămase încremenit, ca lovit de trăsnet. Pînă să se dezmeticească

din impresia stranie ce-i făcuse vecinătatea forţelor armate din jurul localului de vot, îl văzu pe Adamică Hoţul de Găini alergînd disperat spre unul dintre comisarii de poliţie şi şoptindu-i ceva la ureche. Comisarul chemă un jandarm, îi spuse cîteva cuvinte şi-i arătă drumul. După un minut, veni şi prefectul. Adamică îi şopti şi lui ceva. Pretorul dădu cîteva dispoziţii comisarilor, care-o zbughiră, şi nu trecu mult, că din casele învecinate răsăriră cîţiva jandarmi, ţinînd caii de dîrlogi. Încălecară dintr-un salt. Prefectul, cu sabia scoasă, se proţăpi în frunte şi comandă „Înainte". Douăzeci de jandarmi călări, înarmaţi pînă-n dinţi, se năpustiră pe uliţa strîmtă, înţesată de alegători, şi începură să dărîme zidul viu cu pieptul cailor. Strigătele, urletele, vaietele se amestecau cu ocările şi ordinele. Săbiile luceau în soare, valurile de oameni cînd se opinteau, cînd dădeau înapoi, caii pătrundeau valvîrtej în mulţime, zidul viu se surpa să le facă loc ; din rîndul celor din spate năvăliră alte valuri noi, respingînd jandarmii... Dar în cele din urmă forţele armate învinseră, şi zidul viu se clătină şi se nărui. Alegătorii turci începură unul cîte unul să dispară. „Ce-mi trebuie mie, bre, să mă cotonogească ?..." Ţăranii se uitau unul la altul. Jandarmii izbutiră să respingă cea mai mare parte din alegători la o distanţă bunicică.

Cealaltă parte, neînsemnată ca număr, rămase în curtea şcolii. Aici se aflau Tîrnoveanu şi Gramatikov. De peste drum se auzi ţipătul unui clarinet, care despică aerul, apoi sunetul unor viori şi larma stîr-

nită de-o gloată ce se apropia. Un trăsnet asurzitor zgudui împrejurimile. Iată-l pe bai Ganiu cu o adevărată furtună în ochi; iată-i pe Gocioolu şi Docioolu urmaţi de lăutari; iată şi pe Petresku, nepoţelul lui Danko Ursuzul, Spiro Copoiul, Topal Mustafa; iată şi ţiganii, pescarii şi Danko Ursuzul în persoană.

— Trăiască stimatul guvern, uraaa! striga cu glas piţigăiat nepoţelul lui Danko.

— Ura... ra... raaa! urla gloata pe rupte.

Pe Gramatikov îl trecură fiorii. Îi veni în minte anul 1876, înaintea ochilor lui înviară hoardele de başbuzuci [1] şi se surprinse şoptind numele lui Fazlî Paşa [2].

Sălbatica hoardă de bătăuşi beţi năvăli în curtea şcolii. Doamne! Cîtă mojicie, cîtă neruşinare, cîtă lăcomie sinistră în ochii lor ieşiţi din orbite şi injectaţi de sînge, în pornirile lor nesăbuite, în privirile acelea provocătoare!... Bai Ganiu, urmat de ceata care-şi deschidea drumul cu brutalitate, urcă treptele şi intră în localul şcolii. Prin ferestre răzbi un zgomot, o forfotă surdă, şi împins de valul bătăuşilor apăru pe trepte Nikola Tîrnovcanu. Cît ai clipi, ne-

[1] *Başbuzuc* — ostaş din trupele neregulate ale imperiului otoman, care nu primea soldă şi trăia din jaf. Başbuzucii erau vestiţi prin cruzimea lor. Se numeau başbuzuci şi trupele de călăreţi care în secolul al XIX-lea, în diferite provincii ale imperiului, aveau funcţii de jandarmi.

[2] Comandant turc, care a înnăbuşit în sînge răscoala din Tîrnovo, în 1876.

poţelul lui Danko se repezi la el ca o pasăre de pradă, îl înşfăcă de guler şi începu să urle răguşit :

— Pe el, pe el, că-l înjură pe prinţ, înhăţaţi-l !

Petresku şi Danko Ursuzul atîta aşteptară. Îl înşfăcară ca lupii, îl luară pe sus şi-l tîrîră pe scară. Bai Ganiu pătrunse în sală, luă de pe masa preşedintelui o hîrtie oarecare, o dădu nepoţelului lui Danko, care se strecură prin gloată, intră în curtea vecină, şi după un minut, cînd în curte năvăliră jandarmi călări şi pedeştri, armata lui bai Ganiu fu înghesuită într-un colţ de alegătorii înfuriaţi care se mai aflau în curte. Petresku, cu pieptul însîngerat, cu obrazul şi mîinile pătate de sînge, urla ca pruncul cel mai nevinovat. Înjunghiase doi-trei alegători şi izbutise să îndeplinească programul la timp : să se rănească, să se cocoaţe pe o grămadă de pietre şi să strige cît îl ţinea gura : „Ajutor, m-au ucis, domnule prefect, voiau să-mi ia viaţa ! Eu strigam *trăiască prinţul,* şi ei mă împungeau cu jungherele !"

Poliţia începu să-şi joace rolul... „Scoateţi săbiile din teacă !..." Săbiile prinseră să sclipească, bicele să plesnească, se auziră strigăte de protest, înnăbuşite însă de focul înjurăturilor. Poliţia, ajutată de armata lui bai Ganiu, îi înşfăcă pe Nikola Tîrnoveanu şi pe prietenii lui mai de vază, iar jandarmii călări măturară ca turbaţi toată ograda.

Gramatikov, luat de curentul mulţimii, se trezi în stradă. Era năuc, de parcă l-ar fi lovit un trăsnet. În urechi îi vîjîiau cuvintele lui bai Ganiu, care urla din vîrful scărilor :

— Şi noi am colindat mai mult sau mai puţin prin Europa, şi ştim cum se fac alegerile, mînca-le-ar pustia ! Am fost şi în Belgia...

În urechi îi vîjîiau şi cuvintele lui moş Dobri. Bietul moş Dobri ! Azvîrlit în stradă, lovit în cap, cu lacrimi în ochi — de durere, de boală, de mînie, de milă şi cine ştie de mai ce, sărmanul, striga cu glasul sugrumat :

— Domnule prefect... parcă era vorba... asta... să fie... da... aşa ceva... libere...

Bietul moş !...

. . . . . .

La cîteva zile după alegeri, Gramatikov, citind o gazetă din capitală, dădu peste următoarea telegramă :

„Sofia. Primului-ministru. Alegerile s-au făcut în ordine şi linişte absolută. Aleşi : Ganiu Balkanski, Filio Gocioolu şi Tanas Docioolu, toţi de-ai noştri. Candidaţii opoziţiei s-au prăbuşit ruşinos. Cînd au apărut alegătorii, cu muzica în frunte, haita lor a luat-o la fugă. Oraşul întreg triumfă. Trăiască Alteţa-Sa Domnitorul !

Ganiu Balkanski."

Scrisoarea către Gramatikov, de care am pomenit mai sus, se termina cu frazele acestea : „Dar poporul ce-o să spuie, ce-o să facă ? Curioasă întrebare ! Tu îmi spuneai odată că ai mare încredere în poporul bulgar. Hai, nu-ţi bate joc de mine ! În cine crezi ? În neamul ăsta de sclavi, care rabdă orice ? Priveşte-l zugrăvit în chipurile reprezentanţilor săi.

Poporul în care crezi tu e sclav, îţi spun, sclav ; sclavia e pentru el o fericire, tirania — binefacere, îngenuncherea — eroism, vorbele dispreţuitoare ale celor de sus — muzică ! Ce urgisit şi nefericit, de trei ori nefericit, e acest popor ! Bătut de soartă, osîndit să sufere şi să îndure pentru alţii, chinuit de vrăjmaşi, dar mai mult de prieteni şi salvatori, el n-are nici o ţintă la care să-şi oprească privirea, o mînă de care să se sprijine ; neîncrezător în el însuşi şi în soarta lui, a devenit atît de «practic» şi de treaz, treaz pînă la nesimţire. Fără ajutor, fără conştiinţă, zdrobit şi sfîşiat şi pe dinăuntru, şi pe din afară, iată-l, o rămăşiţă tristă a unor vremi trecute, o rămăşiţă risipită de furtunile timpurilor îndepărtate.

Există oare cineva care să-l învie, să-l înalţe spre el... ? Idealuri ? Vanitate, vînt !..."

Orchestra cînta o doină romînească. Mai bine zis, numai Anişoara zicea din flaut, iar ceilalţi o acompaniau. Noi ascultam retraşi în salonul din fund. Poate mă veţi întreba cine eram aceşti *noi*. Cine? Ei bine: Senatorul, Othello, Stuvencio şi eu. Pe masă, în faţa noastră, aveam o sticlă de Château alb, din vinurile Sandro, şi una din Gisshübler. Stăteam în jurul mesei, într-o dulce beatitudine, fără griji, cu ţigările în gură, ascultînd trilurile doinei, adînciţi într-un *dolce far niente*[1]. A doua zi era duminică, nu se lucra, aşa că puteam sta mai mult. Muzica era bunicică, domnişoarele — frumuşele, noi — flăcăi tomnatici. Tocmai cum e mai bine!

Şi cum stăteam aşa, de la o vreme acordurile orchestrei şi flautul începură să-mi zgîrie urechea: scăpaseră cîteva note false. Stuvencio se porni deodată pe rîs şi strigă:

[1] Dulce lenevie (it.).

— Al dracului Othello ! Ce mai puşlama ! Ia uitaţi-vă la el !

Eu şi Senatorul întoarserăm capul. Ce să vezi ?... Afurisitul de Othello ! De unde i-or fi trecînd prin minte asemenea năzbîtii ? Se sculase de la masă fără să băgăm de seamă, ceruse o bucată de lămîie şi, făcînd de departe semne flautistei, fără ca ceilalţi să-l vadă, începu s-o aţîţe, sugînd lămîia, ca s-o facă să-i lase gura apă. Apoi, de, tinerica, dornică de ceva acrişor, o păţi. I se umplu gura de salivă, buzele i se strînseră, şi mai fluieră din flaut dacă poţi ! Să vezi rîsete...

Muzica trebui să se oprească. Din stradă s-auzi strigătul unui puşti : „Zi-a-re noi, *Măreţia naţională-ă-ă*".

— Ce *Măreţia naţională ?* Are haz !

Porniţi pe haz de la năzbîtia cu lămîia, începurăm să rîdem şi mai tare. În clipa aceea, ne pomenirăm cu Ghedros.

— Hei, salutare, Ghedros ! Ia loc. Vrei un vinişor ?

— Bată-te să te bată, Othello ! Salutare, salutare, puişorule ! Ia întoarce-ţi năsucul, zise curtenitor ca de obicei Ghedros cel întotdeauna vesel.

— Ce-i cu ziarul ăla ? Ţipa unu adineauri, pe stradă...

— Cum ? Nu ştiţi nimic de gazeta lui Ganiu Balkanski ?

— Fugi de-aici, zevzecule !

— Vorbesc serios. Ganiu Balkanski, redactor proprietar al ziarului *Măreţia naţională*. Oho, e o istorie întreagă. Cum, nu ştiţi nimic ?

— Mă, vorbeşti d-adevărat ?

— D-adevărat, bre ! Staţi să vă povestesc. Abia azi am aflat de-a fir a păr istoria asta. Ia să vă spun cum a fost.

Dădurăm dispoziţii să se închidă uşa salonului nostru, şi Ghedros începu să povestească :

Cică bai Ganiu convocase o adunare : gazda, Gocioolu, Docioolu şi Danko Ursuzul, ca să vadă ce afacere ar mai putea învîrti ca să profite cît mai mult de situaţie.

— Trebuie să ciugulim şi noi cîte ceva, grăi Ganiu, că, numai aşa, patriotism pe veresie, nu merge. Vorbă goală. Ia spuneţi-mi, aşa cum stau treburile, cam cum s-ar putea ciupi un chilipir mai barosan, şi de unde ? Tu ce zici, mă Gocioolu ?

— Eu, să-ţi spun drept, bai Ganiule, rămîn tot la ideea mea : să deschidem un tractir rusesc.

— Ce ? !

— Să deschidem un restaurant rusesc, întări serios şi hotărît Gocioolu.

— Da ce, mă, iar ai întors-o cu *Matuşka Rusia*[1] ? ! se miră bai Ganiu.

— Păi, stai să ne-nţelegem. Nu-i vorba de *Matuşka Rusia*, e vorba de ce vînt bate...

— Unde ? În căpăţîna ta ?

[1] Maica Rusia (rus.).

— În Bulgaria. Mare nătărău ăl de n-o profita! Acu-i pontu: un tractir. Am colindat prin Moscovia — mă pricep la cîte ceva şi eu! Un tractir cu două secţiuni: pentru boieri şi pentru mitocani.

— Păi la noi unde ai să-mi găseşti mitocani? întrebă nedumerit bai Ganiu.

— Eh, bai Ganiule, da noi, la urma urmei, toţi sîntem nobili?

— Bine, şi p-ormă?

— Păi, o să-i trîntim o muzică, o orgă; de bună seamă că tu ai văzut aşa ceva, bai Ganiu.

— Dacă n-am văzut eu, atunci cine dracu a văzut? răspunse îngîmfat domnul Balkanski.

— Ai dreptate! O orgă, se-nţelege, şi ceai. Tocmim vreo zece ştrengari, da nu din ăştia cu ochi negri, ci colea, să pară a rusnaci: îi încălţăm cu cizme, le punem cîte-o bluză roşie, îi tundem căzăceşte, şi iaca un tractir sadea! Aducem ceva gazete muscăleşti, votcă, gustări, îi ardem şi-o firmă: „Tractir rusesc" — şi p-ormă, nici că-ţi pasă... Ai? Ce zici?

— Nu aprob! strigă solemn Docioolu. Nu aprob! Dacă-i vorba să ne pricopsim cu un chilipir, aşa, la ce-o da Dumnezeu, atunci ar fi mai nimerit să deschidem o fabrică de cvas...

— Ha-ha, să ştii că ne-am pricopsit! începu să rîdă Danko Ursuzul. Nu cumva vrei, mă, să deschizi o brutărie?

— Nu, bre, nu e vorba de drojdie rusească. Asta e un fel de... aşa cevaşilea... zi zeamă de pere, ori bragă, dacă vrei...

— Bună treabă ! Iacă-ne şi bragagii, se simţi insultat Ursuzul.

— Nu, frate, nu-i vorba de băutură, numele trage greu ; ajunge să zici numai atît : „Cvas rusesc !", şi-aleargă lumea cu limba scoasă după el. N-ai auzit ce fac franţujii ? Au cîştigat la bani cu ghiotura. Bani — nu glumă !

— Fleacuri ! Ce-mi trebuie mie cvas ? se răsti Danko supărat.

— Da ce-ai vrea, mă rog ? îl întrebă în răspăr Docioolu. Zi, să vedem...

— Să fondăm o bancă ! trînti Danko Ursuzul.

— Eşti un nătăfleţ !

— De ce ?

— Ia mai scurtaţi-o cu gîlceava ! interveni bai Ganiu.

— De ce-s nătăfleţ, mă ? sări Danko mînios, fulgerîndu-l din ochi pe Docioolu.

— Ei, taci acum, stai jos ! Zi ce ai de zis despre bancă !

— Zic, da să-mi spui mai întîi de ce-s nătăfleţ.

— I-auzi, dumnealui ar vrea să-mi fondeze-o bancă ! Ce, mă, tu crezi că chestia asta se bate-n palme ca o chioftea ? rînji pe sub mustăţi Docioolu, tulburat de privirile şi tonul ameninţător ale lui Danko. Chioftea este banca, bre ?

— Chioftea este, mă ! urlă Ursuzul.

— Cum aşa, chioftea ? De unde pînă unde chioftea ? îşi arătă colţii Docioolu.

— Tăceţi, bre ! D-aia ne-am adunat ? îi potoli bai Ganiu. Docioolu, potoleşte-te !

— Da de unde pînă unde-i chioftea ?

Dintr-una într-alta, cît p-aci să se-ncaiere. Danko Ursuzul, cum îl ştiţi, odată se repede la om ; Docioolu nu se lasă mai prejos... Gata-gata să se bată. Noroc cu bai Ganiu, care sări de-i potoli. Danko se aşeză la masă şi începu să-şi expună planul de fondare a unei bănci :

— Treaba-i uşoară : dăm acţiuni în valoare de cinci-zece milioane, strîngem banii, împrumutăm ba pe unul, ba pe altul — se-nţelege, cu o dobîndă bună —, pe negustori, primăriile, şi dacă s-o găsi cumva la strîmtoare şi guvernul, îi împrumutăm şi lui cîteva milioane. Nu ? Facem un statut, jumătate pentru noi, jumătate pentru acţionari. Afară de asta, ne oprim şi acţiuni, iar banii pentru ele îi depunem ori ba, om vedea. Tu, bai Ganiule, eşti om cu trecere, n-ai decît să tuşeşti la cîteva porţi, şi gata !

— Nu-i de mutra ta treaba asta ; sînt ei oameni mai dibaci decît tine, să-i lăsăm pe ei s-o ticluiască, şi ne vîrîm şi noi botul cînd o fi cazul, aşa, ştii, cîte puţin, mă-nţelegi ? declară sfătos bai Ganiu.

Gocioolu şi Docioolu dădură din cap în semn de aprobare.

— Acu staţi să vă spun ce mi-am pus eu în gînd ! strigă umflîndu-şi bojocii bai Ganiu, şi se ridică în picioare. Ştiţi ce ? Nu ne pricopsim noi nici cu tractiru, nici bancă mai acătării n-o să fondăm, iar cvasul

tău ăla rusesc, Docioolu, e o afacere proastă. Da ia să vă spun eu ce putem face !

Gocioolu, Docioolu şi Ursuzul ciuliră urechile nerăbdători.

— Vreţi să vă spun ce ? Ai ?

— Ei, zi odată, destul ne-ai surchidit ! grăi nervos Danko.

— Ssst ! Căţeaua grăbită naşte puii morţi. Adică, domnilor, vreţi să vă spun, ai ? *Să scoatem, fraţilor, un ziar !* trînti bai Ganiu plin de ifose, biruitor.

Dacă în momentul acela s-ar fi strecurat o jivină îngrozitoare în cameră, nu ştiu, zău, dac-ar fi stîrnit o impresie mai uluitoare decît ultimele vorbe ale lui bai Ganiu. Gocioolu, Docioolu şi Danko Ursuzul rămaseră o clipă încremeniţi, apoi începură să se uite cu teamă unul la altul, de parc-ar fi spus : „Nu cumva i-o fi sărit vreo doagă lui bai Ganiu ?" Nu ştiau ce să facă : să rîdă, să-l compătimească... Te pomeneşti că-i sărea ţandăra ! În sfîrşit, Gocioolu îşi luă inima-n dinţi şi se hotărî să-l convingă mai pe ocolite :

— Domniei-tale, bai Ganiu, îţi place din cînd în cînd, he-he, să-mi fie cu iertare, vreau să spun... îţi plac ghiduşiile, aşa că nu e vorba... he-he...

— Ce vorbă ?

— Nu, bre bai Ganiule, am zis... doar aşa... ştii... Dumneata ziar... aşa ceva... nu zău ?...

— Cum aşa „nu zău" ? Păi cum altfel ? Se înţelege că serios ! Ce mare scofală-i să scoţi un ziar, bre ? Pune-ţi o otreapă la ochi (da nu-i nevoie de

nici o otreapă) şi-njură în dreapta şi-n stînga. Mai vrei ceva ?

— Ei, păi dacă-i aşa, atunci nu mai zic nimic, declară Danko Ursuzul.

— D-apoi cum crezi ? Îl chem şi pe avocatul Gunio, el e meşter în articolele de fond, iar noi — cîte-o corespondenţă, cîte-un antrefileu, cîte-o telegramă. Dacă-i vorba să înjuri pe carevaşilea, n-ai nevoie de cine ştie ce filozofie. Danko, ia dă fuga, te rog, pînă la biroul avocatului Gunio şi cheamă-l aici.

— Hoţul ăsta, îl văzurăţi ? comentă bai Ganiu după plecarea lui Danko Ursuzul. Cînd e vorba de înjurături, nu-l întrece nici dracu ! Te înjură de te seacă la ficaţi. Îţi face omul cu ou şi cu oţet. Ce, parcă-l doare că-i pe dreptate ori ba ? Mare pungaş, nu glumă !

Nu s-ar putea spune dacă Gocioolu şi Docioolu erau prea încîntaţi de aceste calităţi ale lui Danko Ursuzul ; la fel, nu s-ar putea spune că Danko era un redactor potrivit pentru reprezentanţa lor ziaristică. În mintea lor mai stăruia încă amintirea vremurilor de altădată, ale turcilor, cînd cuvîntul tipărit, deşi tulbura întrucîtva apele, nu împroşca totuşi o lavă infernală de ocări şi blesteme. Dar furtuna de patimi sălbatice, care urlase ani şi ani de zile, influenţa demoralizatoare a presei, ea însăşi demoralizată, dorinţa de a se căpătui, nesaţul şi lăcomia, posibilitatea unei îmbogăţiri uşoare, călcînd peste conştiinţă, după pilda celor de la cîrmă — toate

acestea au împotmolit într-aşa hal sentimentele curate, încît va fi nevoie de un răstimp de ani îndelungaţi, de o epocă cu adevărat nouă ca să spulbere aceste ticăloşii, pînă ce vor reapărea acele sentimente de mult îngropate, dar neprihănite, rămăşiţe ale unui trecut măreţ.

Şi în timp ce bai Ganiu le expunea planul său de editare a ziarului, obiectivele şi persoanele care vor contribui la editarea lui, Gocioolu şi Docioolu simţeau că-i chinuieşte ceva într-un colţişor tainic al inimii, simţeau ceva necurat în afacerea asta, ceva ce n-ar trebui să fie ; dar peste stratul gros care acoperea asemenea sentimente curate, bai Ganiu mai adăuga un strat nou, înnăbuşindu-le cu totul. Cu vorbe mieroase, cu patimă, le expuse chilipirurile ce-ar ieşi de pe urma întreprinderii lor. Iar în ce-i priveşte pe Gocioolu şi Docioolu, nici nu era nevoie de argumente mai convingătoare.

Nu peste mult, uşa se deschise, şi-n prag apăru botul ascuţit, de vulpe, al avocatului Gunio, urmat de Danko Ursuzul.

— Mă Gunio, tu ce zici ? se întoarse către el prietenește bai Ganiu. Vreau să scoatem un ziar. Ai ?

— De ce nu ? ! Să scoatem ! Dar pică ceva ? întrebă Gunio, făcînd cu ochiul şi mişcînd repede din degete.

— Las' pe mine ! Nici o grijă !

— Pică, ori ba ?

— Cum să nu pice ? ! Pică ! Fii pe pace !

— Bine... Dacă-i aşa, ce ziar să scoatem ? Pentru guvern, ori pentru opoziţie ? Zi mai repede, că m-aşteaptă clienţii.

— Ei, aici e-aici : guvernamental, ori de opoziţie ? Dracu ştie cît o să stea ăştia la putere !

— Zi, frate, mai repede, n-auzi că mă aşteaptă clienţii ?

— Ştii ceva, Gunio ? chibzui bai Ganiu fără să ia seama la vorbele avocatului. Eu cred că deocamdată ar fi bine s-o cîrmim cu guvernul...

— Aşa-aşa, mai bine cu guvernul, se grăbiră să-şi dea părerea Gocioolu şi Docioolu.

Bai Ganiu se uită la ei jignit că-i taie vorba şi urmă :

— ...Apoi, cînd om adulmeca şi om simţi că se clatină pe picioare, le dăm şi noi cîte-un picior şi trecem de partea celor din guvernul ăl nou. Ai ?

— S-a făcut ! Au făgăduit ceva ?

— Se înţelege, fără doar şi poate !

— Dacă-i aşa, hai să pornim ! hotărî avocatul Gunio, şi începu să discute despre felul cum se va edita ziarul şi despre obiectivele pe care le va urmări organul lor în anumite chestiuni. Hotărîră să se conducă după vreme şi împrejurări, şi după chilipir, dacă „o da Dumnezeu". Pentru Rusia o să-i trîntim cîte-o frază : „Eliberatoarea noastră, poporul-frate rus, trăiască Ţarul Eliberator !" (Dumnezeu să-l ierte !) ; iar dac-o fi nevoie, îi dăm iar zor cu vechea poveste, cu *„Zadunaiskaia Guber-*

nia". Despre Macedonia mai închidem pliscul, că de, nu prea merge, nu-i vremea acum de aşa ceva. Cu Austria tot aşa, ba una, ba alta, tripla alianţă — nu, nu merge, nu se potriveşte de loc...

— Da cu tinerii, cu tinerii ce facem ? interveni Gocioolu. Au început şi ei să se mişte !

— Îi ducem cu cobza, ce să facem, c-altfel îţi găseşti beleaua cu ei. Dacă nu se astîmpără, ne scoatem pălăria-n faţa lor. Ce să-i faci, vremuri grele, n-ai încotro ! zise oftînd bai Ganiu.

— N-ai ce să faci ? rînji Danko Ursuzul, şi văzu negru înaintea ochilor. Ciomag, colea, cu noduri ca pe mînă !... Să pun cu laba pe ei, că...

— Potoleşte-te, Danko !...

— P... Prraff şi pulbere !...

— Ho, mă, lasă-i acu ! Stai binişor ! Mai e vreme.

— Hai mai repede, bai Ganiule, că m-aşteaptă clienţii ! strigă nerăbdător avocatul Gunio.

— Ia ascultă, Gunio, ştii... (mai lasă-i dracului pe clienţii tăi)... ştii ce ? Apucă-te diseară să scrii un articol de fond. Arde-i o supuşenie credincioasă, care să-l dea gata pe domnitor. Vîră acolo : „Copiii Voştri smeriţi, Tată şi părinte al nostru, depunem la praful picioarelor Voastre auguste", în sfîrşit, ticluieşte-le ca pe-un şirag de mătănii, ştii tu cum. Şi mai toarnă vreo două-trei cuvinte şi pentru popor, aşa cum îi datina. Ai înţeles ? Aşa ! Şi-apoi trage-i o săpuneală zdravănă opoziţiei. Zi colo : „*Trădătorii aceia,* acei..."

— *Trădătorii* s-a cam învechit ; punem *mîrşavii*, îl corectă Gunio.

— Bine, pune *mîrşavii*. Şi apoi nu uita să pui şi acel „fatal pentru poporul bulgar". Fir-aş al dracului ! Grozav de mult îmi place cuvîntul ăsta : „fatal" ! Cînd zic f... f... fatal, parcă aş înşfăca pe cineva de beregată... Grozav îmi place !

— Mie unuia, dacă-i vorba pe-aşa, îmi place, mai mult decît toate, cînd îl bag pe cineva în... de unde-a ieşit... trînti cu toată sinceritatea Danko Ursuzul. Nu ştiu, da parcă-mi răcoresc bojocii !

— Bravo, mă Ursuzule, să trăieşti ! strigă entuziasmat bai Ganiu, bătîndu-l pe umeri pe Danko. Treaba s-a făcut. Mă Gunio, scrie colo, aşa cum ţi-am spus, articolul de fond, ne-am înţeles ? Iar voi, Gocioolu şi Docioolu, turnaţi-mi cîte-o informaţie, două, vreo cîteva telegrame, corespondenţe...

— Ce fel de telegrame ? Ce informaţii ? Ce corespondenţe ? întrebară amîndoi nedumeriţi.

— Ce fel ? De tot felul. Nu vedeţi ziarele celelalte ? Scrieţi şi voi : „Alteţa-Voastră, poporul triumfă îngenuncheat la picioarele voastre şi într-un singur glas roagă pe Atotputernicul..." şi aşa mai departe ; vîrîţi acolo tot ce vă trece prin minte. Puneţi acolo : „Poporul bulgar a dat mii de dovezi că, atunci cînd cineva se atinge de drepturile lui, sare în picioare pînă la unul şi... asta... cu lacrimi în ochi..." şi aşa mai departe. Şi la urma urmelor, nu-i nevoie să-i trageţi chiar atîtea palavre ; înju-

raţi opoziţia şi să-i fie de bine ! Aşa ! Ce să ne mai fîţîim de colo pînă colo cu tot felul de filozofii ? Cine o să ne înţeleagă ? Facem ce facem doar aşa, de ochii lumii, încolo — mînă înainte ! Nu-i aşa ?

— Ei, haide, adio, că m-aşteaptă clienţii ! mormăi Gunio, şi îşi luă pălăria.

— Dracii te-aşteaptă pe tine... În sfîrşit... Hai, pleacă ! Da ascultă, Gunio, mîine dimineaţă articolul de fond să fie gata. Umblă sănătos !

Gunio porni spre uşă. După el se ridicară Gocioolu şi Docioolu, cărora bai Ganiu nu uită să le dea ultimele instrucţiuni.

— Staţi, măi fraţilor, uitarăm ce-i mai principal ! strigă după ei bai Ganiu. Cum botezăm ziarul nostru ?

— Că bine zici, bai Ganiu ! Mă' da mari... mai sîntem ! răspunseră Gocioolu şi Docioolu.

— Asta-i o chestie foarte serioasă, se întoarse pe loc avocatul Gunio, şi ştiţi de ce-i serioasă ? Pentru că afurisiţii ăia au luat numele cele mai frumoase şi n-au lăsat nici unul pentru noi. Totuşi, s-or mai găsi. După mine, cel mai nimerit ar fi să ne botezăm ziarul *Dreptatea*, cu menţiunea în paranteză : Un *fin dio siecăl* [1].

— Ce ?

— E o vorbă franţuzească, pe care voi n-o înţelegeţi.

[1] Corect : *Fin de siècle* — sfîrşitul veacului (fr.).

— Dă-o-ncolo de franţuzească ! Dac-am pune ceva pe latineşte, aşa, cum e obiceiul ?

— Să-i ardem un *Tempora mutantur*[1]... ai ?

— Arde-i, dacă se potriveşte, cum zici. Tu, Gocioolu, ce părere ai ? se întoarse către el bai Ganiu.

— *Dreptatea* e un cuvînt frumos, dar mi se pare că *Înţelepciunea poporului* e şi mai şi, răspunse Gocioolu.

— Nu-s de părere, se-mpotrivi Docioolu. Numele ăsta prea pare popesc ; mai bine să-i zicem *Mîndria bulgară.*

— Da tu, Ursuzule, ce zici ?

— Eu ? Păi, ştiu şi eu ?... Să-i trîntim un *Vitejia poporului,* şi ce-o fi, o fi ! Si să-l punem redactor responsabil pe Sar Cizmeli Mehmedia, ai ?

— Ei, toate-s vorbe goale. Ia să vă spun eu, zise autoritar bai Ganiu. Botezăm ziarul nostru ori *Bulgaria pentru noi,* ori *Măreţia naţională.* Alegeţi una din două.

— *Măreţia naţională !* de acord ! *Măreţia naţională !* Aşa, aşa, să trăiască !

— Ei, acum chiar că plec, bai Ganiu.

— Adio !

Gocioolu, Docioolu şi avocatul Gunio ieşiră.

— Tu, Danko, rămîi ; noi o să scriem antrefileuri.

— Bine... Comandă acu să ne-aducă nişte mastică şi ceva mezeluri, şi hait, pe lucru ! Da să nu-mi

[1] Vremurile se schimbă (lat.).

aducă cumva bame murate, ci ceva mai ca lumea — că avem de scris un ziar, nu jucărie !

Nu trecu mult, şi primiră mastica şi aperitivele, deşi nu se prea sinchisiseră de întrebarea lui Manolciu, chelnerul, ce fel de aperitiv să le aducă ; căci, de, lucrul de căpetenie pentru bai Ganiu şi Danko Ursuzul era să-şi suflece mînecile şi să-şi scuipe în palme pentru buna conducere a opiniei publice.

— Mă Danko mă, am un vecin, grozav mi se umflă în pene că ar fi om învăţat, cult, cinstit şi mai ştiu eu ce alte tîmpenii. Ce zici, îi ardem o muştruluială ?

— Ce muştruluială ? Să-l facem una cu pămîntul, declară specialistul în înjurături.

Şi se puseră pe scris : „Sîntem informaţi că..." începu bai Ganiu, şi înşiră pe o foaie albă atîtea ocări negre împotriva vecinului său, cîte-n lună şi-n stele, cum nici prin vis nu i-ar fi trecut vreodată. Scria bai Ganiu, scria de zor şi ştergea, mereu nemulţumit de mînia săgeţilor sale : *hoţ* era un cuvînt gingaş pentru el, banalizat, aşa că adăugă *de drumul mare* şi-l însoţi şi cu un *fatal.* Vecinul, soţia lui, copiii, şi toţi ai lor ieşiră de sub condeiul lui bai Ganiu nişte monştri fenomenali... Apoi începu să-şi citească opera proaspăt scrisă lui Danko Ursuzul. Danko, cu ochii strălucind de mastică, încuraja din cînd în cînd cu însufleţire pe maestrul antrefileurilor :

— Aşa, dă-i înainte, dă-i ! Loveşte, mama lor, nu te sinchisi de nimic, nu te lăsa, nu da înapoi din

faţa nimănui ! Izbeşte-e-e ! tuna Danko Ursuzul, de parc-ar fi condus un duel de artilerie.

. . . . . .

*

— Iată, domnilor, cum a luat naştere ziarul lui bai Ganiu ! îşi termină povestirea Ghedros.

Noi deschiserăm iar uşa salonului interior, în vreme ce orchestra ataca minunata operă a lui Wagner [1] — *Tannhäuser.*

*

Iartă-mă, îngăduitorule cititor ! Ai să dai în cărţulia asta de unele cuvinte şi întîmplări cinice ; nu le-am putut evita ; dacă poţi să-l descrii pe bai Ganiu fără cinism, poftim de-ncearcă !

Iartă-mă şi tu, bai Ganiu ! Martor mi-i Dumnezeu că în descrierea năzdrăvăniilor tale am fost însufleţit întotdeuna de sentimente frumoase şi bune. Nici un sentiment de ură, de dispreţ, şi nici o uşurinţă, bătaie de joc n-au călăuzit condeiul meu. Şi eu sînt un copil al vremii mele, şi poate că unele evenimente m-au îndepărtat de stricta obiectivitate, dar m-am străduit să redau în esenţă trista realitate. Cred că fraţii tăi nu-s aşa cum te-am zugrăvit pe tine, bai Ganiu ; dar ei rămîn deocamdată pe al

[1] *Richard Wagner* (1813—1883), cel mai mare compozitor german din secolul al XIX-lea.

doilea şi al treilea plan ; ei abia de-acum încolo încep să vorbească despre existenţa lor, pe cînd tu, tu eşti aici, prezent, spiritul tău zboară şi cuprinde tot regimul social, şi îşi pune pecetea şi pe politică, şi pe partide, şi pe presă. Port în mine credinţa că va veni ziua cînd tu, după ce vei fi citit cărţulia asta, vei rămîne pe gînduri, vei suspina şi vei zice : „Sîntem noi europeni, dar nu chiar pînă-ntr-atîta !..." Adio, bai Ganiu, nu-i de mirare să ne mai întîlnim.

Sofia, 17 martie 1895

BAI GANIU LA PALAT

— Păcat ! Trebuia să fii la recepția de Paști de la palat, acolo să afli material...

— Oo ! Bai Ganiu, Cristos a înviat ! Ai fost de Paşti la palat ?

— Cine, eu ? Păi dacă n-aş fi fost eu, cine altul putea fi ? mi-a răspuns bai Ganiu, răsucindu-şi mustaţa stîngă şi făcîndu-mi şiret cu ochiul, adică : „Cît or mai fi dobitoci pe lume, află că bai Ganiu nu scapă chilipirul !"

— Ei, cum ai petrecut ? A fost veselie mare ?

— Da cui îi ardea de veselie, mă ? Ce chilipir ! Nu glumă ! M-am cherchelit... ştii... aşa... ca... Păi, de, săptămîna patimilor — post gros, mă umflasem de fasole şi varză murată. Flămînzisem ca o ploşniţă. În sîmbăta aia nu luasem nici o firimitură în gură. Şi unde mai pui că fixaseră cina la orele două noaptea... Simţeam, cît am stat în biserică, de parcă o sută de lipitori mă sugeau de burtă. Scuip eu în dreapta, scuip eu în stînga, pînă la ultimul strop de scuipat. Dădui să fumez, da simţeam amar al dracului în gură... În sfîrşit, se făcu miezul nopţii... Se strigă „Cristos a înviat !" Cum să aştepţi pînă la

ceasurile două ?... Am spus alor mei să meargă să ciocnească ouăle singuri, iar eu am intrat la Racul roşu. Acolo, ce să-ţi spun, puzderie de oameni, toţi ca mine — jobene, epoleţi, decoraţii. Aşteptau şi ei să bată orele două. Mă aşezai la o masă lungă, şi văzui cum nişte holtei se îndopau în lege. O masă întinsă cu gustări, purceluşi, şi pe deasupra vin de Varna, să-ţi lase gura apă. Numa cît privii la şoriciu purceluşului, şi era să-mi sară o doagă. Ei, şi ce m-ar fi costat să-i întreb pe burlacii ăia : „Ce mîncaţi acolo, măi ? Purceluş ? Bravo ! Ia... aşa... o bucăţică cu şorici... aşa... puţintel..." Şi oamenii mi-ar fi dat. Da... aşa-s eu, ruşinos de cînd eram copil... (Ia dă încoa tabachera, tu fumezi tutun bun, al lui Ivan nu face două parale, miroase a mahorcă !) Şi plescăiau din limbă necăpătuiţii, că-mi făcuseră o poftă... da îmi întorsei capul într-o parte. Încercai să scuip — nici strop de scuipat ! Mi se lipiseră maţele. Mă gîndii să comand o bere, da m-am lăsat păgubaş. La ce dracu am stat flămînd aproape două zile ?... Mă întorsei iar să mă uit la ăia, şi ei, lua-i-ar dracu, parcă înadins se îndopau de zor, lăudînd purceluşul. Îmi venea, ştii, să sar şi să le smulg purcelul ăla blestemat din gură... Dacă m-aş fi putut apleca să-mi apăs niţeluş burta, n-aş fi simţit aşa de mult foamea ; dar nu puteam să mă îndoi. Fracul, strîmt, mi-ar fi plesnit în spate. Hei, a dracului treabă ! Gulerul scrobit şi tare de la cămaşă îmi freca ceafa ca un fierăstrău... Vedeam negru înaintea ochilor. Ieşii de la Racul roşu şi pornii spre palat.

De intrat, însă, nu-mi venea să intru, că nu era frumos să te duci prea devreme. Aveam eu un prieten, un gavaz [1]. Prieten bun — dacă vrei să ştii, chiar rudă de departe ; dar, oricum, îmi era peste mînă, şi apoi, chiar dacă te-ai duce mai devreme n-o să te poftească la masă cînd vrei. Mă învîrtii, mă tot sucii pe lîngă porţile de intrare, pînă cînd începură să mă doară picioarele. Of, de la o vreme aud venind o trăsură... trr... peste puţin trr... altă trăsură, şi intrară, slavă Domnului, la palat. Îmi răsucii mustăţile, tuşii, şi hai şi eu după ele. Intru înăuntru, mă uit : ofiţerii de gardă, convoiul se şi înşiraseră. Un flăcău ras se repezi la mine să mă ajute să-mi dezbrac paltonul, dar eu i-am mormăit un „Scuzaţi, domnule, vezi-ţi de treaba ta", şi nu-l lăsai să mă dezbrace. El se ruşină şi plecă să dezbrace pe alţii. Cum să-l las să mă dezbrace, bre ? Mînecile paltonului meu, adică nu mînecile, ci căptuşeala dinăuntru, ruptă ca... ce mai încolo-ncoace... ferfeniţă ! În sfîrşit, urcai sus, dar înainte de a urca aruncai o privire şi înspre camerele de jos, aranjate, ce să-ţi spun, o grozăvie. Lumea se adunase. Aşteptarăm şi aici cîteva minute pînă cînd intră prinţul şi prinţesa. De rîndul ăsta se prezentară şi ei creştineşte ca stăpîn şi stăpînă. Ne-au dat cîte-un ou...

— Şi le-aţi sărutat mîinile ?

— Ei, fireşte... Păi eu, mă, pentru o masă ca aia sărutam şi-o sută de mîini. În sfîrşit... Trecu şi vama

[1] Santinelă.

asta, şi cînd ne repezirăm ca nebunii pe scări în jos... mă crezi, ori ba, da eu săream cîte trei trepte, gata să intru pîn oglinzi, dar nu lăsai pe nimeni să mi-o ia înainte. Smulsei farfuria cu icre, şi dă-i adînc cu lingura în ea... Dacă oi fi vînturat mai puţin de-o jumătate de chil, să nu-mi spui pe nume... Apoi peştele ăla cu maioneză, gustările alea, nu ştiu cum le zice, şi cînd căscai o gură... Ce mai tura-vura... mîncai, mă, pă-ndopatelea... că mă mir şi-acum cum de nu mi-a plesnit rînza. D-apoi băutura !... Să mă tai dacă ştiu cînd am plecat şi cum am plecat de-acolo. Off ! Şi-acu mă doare capul de şampania aia îndrăcită... Dar asta ca asta... Apoi, cînd m-apucai să-mi înfund şi buzunarele cu tot felul de prăjituri şi dulciuri — moi, lua-le-ar dracu, că se fleşcăiră în buzunar... Ei, hai, rămîi cu bine !

— Umblă sănătos, bai Ganiu !

Sofia, 5 aprilie 1895

BAI GANIU ÎN DELEGAȚIE

Se putea și fără el, dar ce să-i faci?... Nu erau oare destui delegați oficiali care să rezolve treaba? Ce-a mai fost nevoie să-și vîre nasul și bai Ganiu? Nu erau ei oficialii în stare să arate și singuri lumii dinafară ce înseamnă un bulgar și ce-i patriotismul bulgăresc? Păi personalități și caractere ca *omul cu barbă rusească stufoasă*, ori unu ca ăla *care seamănă a franțuz* și vorbește o *franțuzească mai grozavă decît un francez adevărat*, ori, în sfîrșit, un *diplomat bulgar renumit* erau cîți vrei! Dacă m-ați întreba, chiar ultimul dintre ei să fi fost, și era de-ajuns pentru ruși. Persoana pe care presa rusească o numește *diplomat bulgar*, în realitate nu-i decît un săpunar din Plovdiv. Va să zică, o națiune progresistă! Apoi, dacă săpunarii bulgari trec în Rusia drept diplomați, închipuiți-vă ce-ar fi să se prezinte în fața Matușcăi un adevărat diplomat bulgar! Oricît de modest ai fi, nu se poate să nu te mîndrești! Într-adevăr, dreptatea cere să recunoști că francezii

seamănă niţeluş cu noi : Felix Faure [1] al lor, din pielar a ajuns preşedintele republicii. Chiar la romani avem pilde asemănătoare : Cincinat [2] n-a fost şi el plugar ? Noi, însă, o să-i întrecem şi pe unii, şi pe ceilalţi. Încercaţi, de pildă, să vă duceţi în mijlocul pieţei legaţi la ochi, şi vă încredinţez că primul bulgar pe care l-aţi prinde şi l-aţi întreba „Vrei să fii domnitor bulgar ?" n-ar sta nici o clipă la îndoială şi ar răspunde afirmativ. S-ar putea numai să pună condiţia ca toate darurile şi bacşişurile pe care le împarte să fie plătite nu din lista civilă, ci din tezaurul ţării...

Dar, era vorba despre bai Ganiu... Nu se putea trece oare peste el ? La ce mai era nevoie să reprezinte el poporul bulgar ? O să-mi spuneţi, poate, că nu-i delegat oficial. Totuna-i. Din moment ce corespondenţii ziarelor importante se duc la el să-i ia interviuri, iar cuvintele lui sînt răspîndite prin presă în lumea întreagă, ca o prezicere de oracol, apoi mai încearcă să-mi spui că prin gura lui bai Ganiu nu vorbeşte poporul bulgar... Eu, un optimist incorigibil, cred însă că soarta l-a vîrît pe bai Ganiu în această misiune numai şi numai ca delegaţia să-şi păstreze adevăratul ei caracter naţional bulgar. Ori-

[1] *Francisc-Felix Faure* (1841—1899), politician francez, de mai multe ori ministru. Pe cînd era preşedinte al Republicii, s-a încheiat alianţa franco-rusă de la Kronstadt (1897).

[2] *Lucius Quinctus Cincinatus*, consul şi dictator roman, model de virtute şi modestie. A fost chemat ca dictator (în 458) de la coarnele plugului.

ce-aţi zice, cuvintele *„barbă rusească stufoasă, diplomat care seamănă cu un franţuz“* numai bulgăreşte nu sună. Iar că bai Ganiu a ţinut sus şi cu demnitate steagul patriotismului bulgar, asta o să vadă limpede oricine din interviul ce urmează. (N-avem să mai pomenim că primul domn, îmbrăcat în frac, care a intrat în camera lui bai Ganiu şi înaintea căruia eroul nostru a izbutit să-şi verse sentimentele frăţeşti nu era un corespondent, ci chelnerul de la restaurant. O mică încurcătură, dar ce să-i faci ? ! Cu pieptul clocotind de sentimente sincere, cu ochii înceţoşaţi de lacrimi înduioşătoare, era firesc să se întîmple o boroboaţă.)

Corespondentul intră. Nu ştiu dacă bai Ganiu îşi pregătise din timp o ceapă tocată, habar n-am, dar pot afirma sus şi tare că ochii îi lăcrimau.

— Oo, să trăieşti, *bratuşka* [1], să trăieşti ! Îs nouă ani, *bratuşka*, nouă ani de cînd nu ne-am văzut ! Nu-i o zi, nu-s două — nouă ani !

Şi bai Ganiu începu să plîngă.

Fireşte, oricine ar fi putut să creadă că întîlnirea frăţească, după o despărţire lungă şi tristă, umplea sufletul lui bai Ganiu de sentimente duioase şi că sentimentele acestea gingaşe se revărsau în lacrimi şi mai duioase ; dar nici mirarea corespondentului nu fu mică văzînd cum faţa convorbitorului său se luminează deodată şi auzi din gura lui următoarele cuvinte, rostite oarecum în taină, făcînd cu ochiul :

[1] Frăţioare (rus.).

— Ah, dacă ai şti ce coroană am comandat, ce lucru minunat ! Nu din aramă ori din argint, ci din aur sadea. Şi ştii cît costă ? Eh, *bratuşka*, ce ştii tu ? ! Dacă ruşii mi-ar da drept model o coroană ca asta, le-aş pupa picioarele ! Păi, ce gîndeşti ?... E aur, nu glumă ! Şi curat, nu aşa...

— Ştiţi că pe la noi a-nceput o mişcare macedoneană, schimbă vorba corespondentul. Socotiţi că mişcarea-i oportună ?

— Mişcare ? ! Ce mişcare ? ! se miră bai Ganiu, ca şi cum auzea pentru prima oară de aşa ceva. Ia nu te mai prăpădi cu firea ! Nu-i nici o răscoală... Treabă de derbedei ! Tîlhari ! Numai vreme de răzvrătire nu-i acu ! Şi cam ce doresc haimanalele astea, nu pot înţelege. Dumneata ştii ce ?... Poate nu ştii că e un firman din 1870 pentru şase vlădici din Macedonia. Trei din ei au plătit, o să plătească şi ceilalţi trei, şi răsculaţii o să se astîmpere, o să se aşeze cu toţii pe... fund. Asta-i soarta lor !

— Dar Tratatul de la Berlin ?

— Ia s-o mai slăbim cu chestiile astea încurcate... Să vorbim despre altceva... Spune-mi, îl cunoşti pe Dragan Ţankov [1] ?

— Da, cred că-l cunosc destul de bine.

— Ei ? şi bai Ganiu îşi sublinie întrebarea cu o mişcare din degete. Ce soi de om ţi se pare ?

— Cred că-i un bun patriot.

Bai Ganiu zîmbi forţat şi dădu din cap.

---

[1] Şeful partidului rusofil.

— Pa-tri-ot ? Ehei, dac-ai şti ce poamă e ! Crezi că s-a gîndit măcar o singură zi la patria lui ? Nu urmăreşte decît să se căpătuiască pe el şi pe gineri-su. Aşa-l cunosc încă de mic. Dacă-i vorba de patrioţi, apoi mai patrioţi ca noi n-ai să găseşti. Uită-te bine la mine ! Dă-mi nu două sute, ci numai o sută cincizeci de mii de ruble pe lună, şi ai să vezi ce poate capul lui bai Ganiu... Păi, cu mine te pui, stimabile ? Aici nu sîntem în Abisinia...

— Aţi luat masa, domnule Balkanski ?

— De ce mă întrebi ? Te pomeneşti că mă inviţi la prînz, ai ?... Primesc. Ce, nu sîntem amîndoi slavi ?

Aici interviul s-a întrerupt.

Sofia, 1 iulie 1895

BAI GANIU ŞI OPOZIŢIA. MĂI, SĂ FIE-AL DRACULUI !

Domnule redactor,

Un oarecare domn, ştiind că sînt prieten cu ăla de adună material pentru bai Ganiu, mi-a dat scrisoarea alăturată ca să i-o înmînez. Scrisoarea e atît de originală şi caracteristică, încît n-ar fi rău s-o publicaţi ca foileton în ziarul *Steagul*. Cum a căzut scrisoarea în mîna acestui domn — nu ştiu.

Sofia, 30 octombrie 1895

Fericitul [1]

*

Domnului redactor al ziarului *Nu-i acu timpul*,

Mă puţoiule mă, de ce mă acuzi în ziarul *Nu-i acu timpul* că fac parte din opoziţie, ai ? Atît te taie scăfîrlia ? Mă băiete, cum crezi tu că bai Ganiu poate fi opoziţie ? Ori, ce ţi-ai zis : „Unul mai puţin, ca să fie pentru noi mai mult". Ştiu că nu eşti

[1] Pseudonim folosit de Aleko Konstantinov.

prost ! Dar, să-ţi spun drept, tot prost eşti. Adică, nu eşti prost, dar încă nu ţi s-a copt glagolea. Despre chestiile astea, întreabă-l pe nen-tu ! De-abia ai pus mîna pe ciolan, pe cînd nen-tu îl roade de nouă anişori şi nici prin gînd nu-i trece să-l scape din labă pînă la sfîrşitul vieţii. Şi apoi, să-ţi spun pe şleau, mă băiete : este pleaşcă şi pentru mine, şi pentru tine. Trăiască partidul naţional-liberal ! Eu, încă de pe vremea cînd mă duceam la Sofia ca delegat ca să-l rugăm pe spînzuratul ăla să nu-şi dea demisia, încă de pe atunci — îţi aminteşti de hanurile din Vrajdebna ? — încă de pe-atunci am priceput că nu-i nici un chilipir să fii în opoziţie. Poate mă întrebi de ce. De ce ? Foarte simplu : fiindcă rămîi la coada măturii, iar stimabilii îşi chivernisesc coşniţa fără tine. Şi ce oameni ! Numai pehlivani, lînă-n lînă, învăţaţi, daţi dracului. Ăia, *ai noştri*, pe vremuri erau o marfă de speriat. Furau pe faţă, cu anasîna, prosteşte, se ţineau numai de crailîcuri, necinsteau femeile, fetele oamenilor... Nu-i aşa, băiete ? Şi pînă la urmă, s-au prins cu amîndouă picioarele în capcană. Vezi, *ai noştri* de azi nu-s aşa. Nu-s buni de curvăsării. Adică, cum să-ţi spun, nu că n-ar fi buni, dar cine dracu să mai urce dealul pînă la bordelurile din Gedem-tepe, ori Nebe-tepe ? Cine să mai umble după hamami, să-i descoasă ce s-a mai întîmplat ? Şi apoi, cui îi mai arde de aşa ceva ?... Dar în privinţa coţcăriilor sînt grozav de pricepuţi ! Ce-i al lor e-al lor ! Îşi fac afacerile în aşa chip, că, lăsînd ruşinea la o parte, îţi mărturisesc că m-au

uluit chiar şi pe mine. Bravo, stimabililor ! Iată ce-i în stare să facă ştiinţa. Să ai de-a face cu oameni d-ăştia, mai înţeleg şi eu ! Ai noştri, ăi dinainte, o luaseră cu ghiotura, ca tîlharii : au stîlcit, au spînzurat, au împuşcat, au dat gata o lume-ntreagă. Şi pentru ce ? De florile mărului. Dar azi, vezi ? Numai de alegeri nu-ţi dau voie să te atingi, încolo — deplină libertate ! Urlă, înjură, dă-i zor cît pofteşti, nimeni nu-ţi spune nimic. Şi de ce să se agaţe de opoziţie ? Las-o să facă gălăgie, cine-o ia în seamă ? Ai *noştri* îşi răsucesc mustaţa şi le rîd în nas. Au puterea în mînă, şi puţin le pasă. Şi acum, cînd e vorba să se croiască atîtea căi ferate, să răsară atîtea societăţi, atîtea porturi, să se facă atîtea construcţii, tocmai acum ţi-ai găsit să mă ponegreşti şi să mă acuzi că sînt cu opoziţia ? Nu te mai purta aşa, frate ! Atîta ţi-a fost prietenia ?... Mă invidiezi, ori ce altceva ?... Adicătelea tu te-ai pricopsit mai puţin decît mine ? Ia fă-ţi socoteala, şi vezi de la cîte vaci mulgi. Pe cînd eu — ce ? Îmi văd de negustorie, şi-atîta tot. Şi-apoi, la urma urmelor, ştii şi tu că treburile astea se fac între noi. Dacă mă ajuţi să intru într-o afacere mai grasă, n-am să te fac nici eu de ruşine. Ştiu eu cum merge treaba ! Şi-apoi, ar veni la rînd alte şi alte ciubucuri ; dar te-ai apucat, afurisitule, şi-ai ticluit scrisoarea-n aşa fel, că omul care-o citeşte crede că sînt şi împotriva Tronului. Cine ? Eu ? Aşa de necredincios mă crezi ? Ne-am dat doar cuvîntul, amîndoi, că *nu-i acu vremea* de aşa ceva. Aş mai înţelege, dacă puterea n-ar

fi în mîinile noastre, şi ne-am suge unghiile, stînd la o parte — atunci fireşte că am fi văzut negru înaintea ochilor şi am fi lovit la nimereală, chiar şi în Tron. Dar acuşica, cînd am pus mîna pe ciolan, pe friptură, şi încă cu amîndouă labele, şi cînd e pontu să ne asigurăm bătrîneţile, acum vrei să spun un cuvînt nesăbuit la adresa Tronului? Nu-i prost bai Ganiu, el ştie cînd e vremea să strige „trăiască". Un singur „trăiască" — şi hop un ciubuc! *Iar cînd o fi la adicătelea,* ştim noi să strigăm şi pe alte căi. Aşa merge lumea. Dacă nu altceva, dar filozofia asta am învăţat-o pînă la fund, bat-o păcatele!

Mă băiete, nu cumva ai *noştri* şi-au făcut de cap cu cei din Lom? Am auzit: răniţi, morţi!... Măi, ar trebui să ne băgăm minţile-n cap... că ăluia [1] i-au tăiat mîinile, şi să nu se întoarcă cumva iar roata...

Hai, ajunge deocamdată! Trăiască Alteţa-Sa Prinţul!

Vezi cum strig *să trăiască,* şi tu te-apuci să spui că-s contra. Mă pizmuieşti, lua-te-ar dracu! Apoi, frăţioare, dacă-i vorba pe strigate, nu se ştie care pe care, cine-o striga mai bine. Şi dacă e vorba şi de *stimă,* nici aici nu mă las. Dacă tu pupi o mînă, află că eu le pup pe-amîndouă; tu ai să pupi scutul, eu picioarele; vrei să pupi în altă parte, n-ai decît! Eu am să pup în cu totul altă parte. Păi, cu mine vrei să te iei la întrecere, mă puţoiule?

Ganiu Balkanski

---

[1] Aluzie la dictatorul Stambolov.

BAI GANIU ÎNTEMEIAZĂ O SOCIETATE DE ABSTINENȚA

Taki Berarul dormea încă, deși razele soarelui pătrunseseră de mult prin ferestrele înceţoşate de murdărie ale odăiţei sale năbuşitoare ; treptat, razele îi luminară picioarele, îi scăldară burta, îi rumeniră buza de jos, crăpată şi uscată de un foc lăuntric, năvăliră prin gura lui căscată şi-i pătrunseră în gîtlej, din care ţîşneau valurile unui horcăit îngrozitor. Tocmai în vremea asta, poştaşul bătu de trei ori la uşă ; dar ce pricepe urechea lui Taki din nişte semnale atît de gingaşe ?... Dacă ar fi fost zi de lucru, calea-valea, dar s-a brodit să fie sărbătoare. Şi ştiţi că în ajun de sărbătoare omul îşi mai face de cap : ciocneşti cu unul, cu altul şi te pomeneşti şi tu ciocnit. Cu bai Taki s-a întîmplat la fel. Din dorinţa de a-şi recomanda berea, s-a cherchelit turtă. Vă spun asta ca să nu vă fie de mirare că poştaşul repetă bătaia la uşă ; cînd văzu însă că nu-i răspunde nimeni, începu să dea nişte lovituri aşa de zdravene în uşa nevinovată, că dacă în stomacul lui bai Taki ar fi intrat un butoiaş întreg de bere, tot s-ar fi trezit. Şi într-adevăr se

trezi. Își deschise ochii, clipi la soare și, cu un glas vrednic de un gîtlej de om mahmur, întrebă :

— Cine-i acolo ?

— Poșta ! răspunse factorul.

Apoi intră în cameră, păși pînă lîngă pat, întinse o scrisoare și se grăbi să scape cît mai repede din atmosfera înnăbușitoare a odăiței neaerisite. Bai Taki tuși, după cum îi rînduiala, se frecă la ochi, deschise scrisoarea. O invitație !

„Stimate domn, sînteți rugat a pofti mîine, duminică — la ora 5 după amiază — la depozitul «Vinuri din Suhindol», unde se va discuta problema întemeierii unei societăți de abstinență.

Cu stimă :

În numele inițiatorilor, Tanas Docioolu, crîșmar."

O ! Dumnezeule ! Ce bine picase această invitație ! Tocmai în clipa aceea, gîtlejul și buzele uscate ale lui bai Taki erau adevărați stîlpi ai abstinenței, încît își însuși cu entuziasm nobila idee și nu mai rămînea decît să aștepte ora cinci după amiază ca să se declare unul dintre cei mai înfocați apărători ai abstinenței.

Peste zi, bai Taki bău apă. (La drept vorbind, îi mai trase și două păhărele de vin, da așa vine vorba.)

N-apucă să bată ora cinci, și bai Taki trecu pragul uriașului depozit : Vinuri din Suhindol.

— E-aici bai Atanas ? întrebă el pe băiatul care stătea la tejghea.

— Poftiți, sînt aici, în odăiță, răspunse respectuos băiatul, și-i deschise ușița.

Tanas Docioolu, proprietarul, îşi întîmpină amabil confratele şi-l pofi să ia loc. Aproape de perete stăteau ţepeni, tăcuţi, cîţiva cetăţeni din cei însufleţiţi şi atraşi de nobila idee a viitoarei societăţi. Bai Taki îi salută pe toţi, după care se lăsă iar aceeaşi tăcere, tulburată numai din cînd în cînd de cîte-o tuse discretă. Era clar că cei adunaţi erau în aşteptarea unei persoane fără de care nu se hotărau să înceapă şedinţa. Nu trecu mult, şi uşa de afară se deschise. Docioolu se repezi să vadă dacă nu cumva vine oaspetele dorit, dar se întoarse îndată cu un aer îmbufnat. În cameră pătrunse pe neaşteptate Danko Ursuzul. „A dat norocul peste noi!" şopti bai Tanas lui bai Taki. De bună seamă că nu asta era persoana mult aşteptată. Danko deschise gură să spună ceva, da ce putea spune Danko? Doar să înjure pe cineva, dar, neavînd nimeni poftă să-l asculte, tăcu. Mai trecură cîteva minute, şi (slavă Domnului!) băiatul dădu buzna în odaie, strigînd speriat:

— Vine! Vine!

Toţi săriră în picioare. Uşa de afară se dădu în lături. În pragul ei apăru, în toată măreţia lui, prietenul nostru comun, bai Ganiu Balkanski.

— Oo! Să ne trăiască! strigă cu însufleţire multaşteptatul musafir, fără a lămuri cine „să trăiască", dar chiar fără explicaţie, lumea înţelese că-i vorba despre viitoarea societate.

— Trăiască! strigară cei adunaţi, şi începură să strîngă, pe rînd, mîna lui bai Ganiu.

Danko Ursuzul, mojic ca totdeauna (auziţi ?), îşi permise să-l bată pe ceafă pe bai Ganiu, dar domnul Balkanski îl săgetă din ochi atît de cumplit, că bietul Danko o sfecli şi se pitulă iute într-un colţ.

— Nu i-o lua în nume de rău, bai Ganiu, şopti stăpînul casei. Îl cunoşti doar, tot Danko beţivanu rămîne.

Şedinţa se deschise. Eh, domnilor, păcat că n-aţi avut norocul să luaţi parte la o asemenea adunare ! Cînd îşi căscă o dată gura bai Ganiu, zău dacă mai ştiai dacă vorbeşte un om, ori cîntă o privighetoare... Se putea să nu te convingă bai Ganiu ?... Te-ar convinge nu numai de rostul societăţii, dar şi că tată ţi-e Musala [1], iar mamă Vitoşa... S-o lăsăm însă baltă ! Cei adunaţi se încredinţară într-adevăr că tocmai acum e momentul să se întemeieze o societate care să promoveze abstinenţa, numai Danko Ursuzul — să te miri şi să te crucească ! — era Toma Necredinciosul în carne şi oase. O-ntoarseră şi pe faţă, şi pe dos, dar el — nimic ! Stătea în colţ, zîmbind pe sub mustăţi, scăpînd din cînd în cînd cîte-un cuvînt de îndoială. „A venit timpul potrivit să... asta... înţelegeţi, o societate..." şi Danko scăpa cîte-un : „Fie !" „Beţia, stimabililor, argumenta bai Taki, se răsfrînge rău asupra muncii noastre, asupra sănătăţii, asupra generaţiei." „Fleacuri", îşi şoptea, zîmbind pe sub mustăţi, Danko. Ei, atîta pagubă ! Şi fără cocoş se face ziuă ! N-o să renunţăm acu la o idee aşa de înălţătoare pentru un Danko. Îl lăsară

[1] Pisc pe munţii Staraplanina (Balcani).

deci pe Danko să-şi sugă mustăţile şi porniră să se ocupe de constituirea societăţii. Hotărîră să boteze societatea Abstinenţa şi să-l roage pe învăţător să scrie statutul. Învăţătorul, vrînd-nevrînd, trebui să întocmească statutul, pentru că el cel dintîi aprinsese fitilul pentru societatea asta. Deocamdată, iniţiatorii se mărginiră să aleagă, după cum se obişnuieşte de cînd lumea, un comitet. Preşedinte, firește, fu ales bai Ganiu, iar vicepreşedinte — Tanas Docioolu ; casier — Taki. Şi cu asta, basta ! Da cînd s-a mai pomenit alegere fără băutură ?... Nu se poate. Aşa a fost, aşa este şi aşa va fi. Vicepreşedintele, în calitate de gazdă, fu cel dintîi care nu se făcu de ruşine : îl chemă pe băiat şi-i şopti : „Repede două chile de vin din ăl vechi !" Sosi şi vinul. Şi ce mai vin ! Vin de Suhindol, lua-l-ar dracu — cristal, nu alta !...

— Ei, hai să ciocnim, să fie cu noroc ! Trăiască preşedintele, ura !

— Mulţumesc, trăiască alteţa-sa domnitorul şi onoratul guvern !

— Uraaa !

— Jos beţia !...

Nu se lăsă mai prejos nici bai Ganiu. Făcu cinste şi bai Taki.

Unul un rînd, altul un rînd... şi aşa mai departe pînă seara.

Cînd am trecut cu prietenul meu pe strada Treaba curată, era întuneric. Cîrmind pe lîngă Vinuri din Suhindol, deodată ne atrase atenţia un zgomot neobişnuit ce venea dinăuntru, şi ne stîrni curiozita-

tea. Intrarăm în depozit şi, prin fereastra deschisă a camerei din dos, văzurăm următorul tablou : cea mai mare parte dintre cei adunaţi acolo horcăiau întinşi de-a valma pe scaune ; bai Taki, cu mîinile încrucişate pe scumpa sa burtă, sforăia adînc, cu capul atîrnat în jos şi cu ochii întredeschişi ; un ins lung şi subţire, cu haine lustruite şi ochelari albaştri, se răsucea ca un titirez şi urla în văzduh : „Eu sînt împotriva maşinilor, orice-ar zice careva, sînt împotriva maşinilor !“ Docioolu şedea la masă, băiatul îi ţinea o lumînare, iar el scria cu mîna tremurîndă socoteala în registru. Bai Ganiu izbea cu toată puterea în masă şi, aruncînd nişte priviri de fiară, urla : „Eu ? Am să le dovedesc eu ; am să-i fac eu să priceapă cine-i bai Ganiu !...“ Iar Danko Ursuzul, însufleţit de acest ton energic, părea că-l întreabă provocător din ochii-i sticloşi : „Spune-mi, mă bai Ganiule, spune-mi, mă frate, pe cine să-l iau de gît, pe cine să-l arunc pe uşă afară ?...“

Băiatul ieşi cu lumînarea.

— Mă băiete, ce-i cu adunarea asta ? întrebă prietenul meu.

— Societate împotriva beţiei, îl lămuri băiatul.

Dacă ar fi existat premii pentru rîsul cel mai lipsit de griji şi nestăpînit, prietenul meu şi cu mine am fi luat în momentul acela premiul întîi.

Sofia, 12 mai 1895

SCRISOAREA LUI BAI GANIU CĂTRE KONSTANTIN VELICIKOV

Bai Velicikov,

Bravo, măi bai Velicikov ! Vezi, aşa mai zic şi io ! De ce să amăgim generaţia tînără ?... Hai să dăm cărţile pe faţă ! Idealuri ? Vorbe goale ! Mulţumirea noastră personală, aici pe pămînt — iată idealul pe care trebuie să-l urmărim. Mă bucur că ai ajuns la acest adevăr. Şi apoi, merită oare acest popor de mişei să ne prăpădim cu firea pentru el ? Cît eram mai tineri, treacă-meargă ; dar acum — cînd sîntem trecuţi de patruzeci de ani — trebuie să ne mai gîndim şi la noi. M-am săturat de atîta mîncătorie ! Şi tu, sărmanul de tine, destul ţi-ai mîncat amarul pe străzile Stambulului şi... ale Italiei... N-a fost oare o vitejie fără seamăn ? Cînd văzuşi cum turbase Stambolov, ţi-ai luat tălpăşiţa din Bulgaria şi i-ai părăsit pe aceşti robi, să-şi scuipe bojocii în sclavie. Ei sînt hîrşiţi cu asta. Tu nu eşti deprins să suferi şi, ca orice cavaler, ai spălat putina, ai şters-o de-aici. Şi cîte alte păţănii n-ai îndurat în blestematul acela de Halki, cînd

uneori n-aveai nici măcar o leţcaie în pungă ca să-ţi cumperi doftorii! Bobcev şi Magiarov tăceau chitic. Ei bine, ajunge cu vitejiile! Şi-apoi, ştii ce? Mai dă-o dracului şi lasă-te de poezia ta blestemată! Bună-i cînd îţi suflă vîntul în pungă... da acum, slavă Domnului, de bine, de rău, ne-am căpătuit. Ştiu, de-acum o să se apuce fel de fel de mucoşi, fel de fel de socialişti, idealişti, să te muşte, să te scarmene, dar ţie nu-ţi pese! Fă-te că n-auzi, vezi-ţi de chefuri şi bate-ţi joc de glagolea lor... Aşa! Şi-apoi, ce-ar putea spune? Ce-ar putea să latre, să urle? Pentru ce? Dezamăgiţi de vreo trădare ori coţcărie de-a ta? Nuu! Din invidie! Se înţelege. Fără îndoială! Negreşit că din invidie! Şi pentru ce? Foarte simplu, pentru că în timp ce oasele lor se măcinau, şi gîturile li se sfîşiau, tu (mare hoţ, mînca-te-ar pustia!) ai profitat de situaţie, te-ai întors din surghiun şi mi te-ai cocoţat unde era mai bine. Ei, văzuşi? Te-ai convins acum? Nu-ţi spuneam eu că pe lumea asta cel mai frumos lucru e să-ţi fie călduţ?... Luptă socială, idealuri şi mai ştiu eu ce alte tîmpenii, toate-s mofturi! Acum, poftim: cînd ai să-ţi întinzi, la sfîrşitul lunii, traista, o să vezi cum îţi pică în ea o mie cinci sute de levişoare... Bun lucru, fir-ar al dracului! Ţine-te bine! Ai pus laba pe ciolan, nu-l slăbi! Şi nici nu te gîndi din a cui piele sînt jupuite părăluţele astea... Bate în sacul cu făină, mama lui... Scutură-l bine! Mai curge din el... Te miri poate că-ţi trimit scrisoarea asta! Ţi-o scriu ca

să te laud pentru discursul tău de alaltăieri în parlament. Bravo, măi Kocio ! Drept să-ţi spun, m-au podidit lacrimile de bucurie. Cît p-aci să vin la tine, să te sărut în faţa deputaţilor. Dar cred c-ar fi-nceput să bată din picior, să mă contrazică adică... Da ghiceşti pentru care discurs ? Cum să nu ghiceşti ? ! Toată lumea vorbeşte de el. Păi ai dreptate, măi Kocio ! Ce dracu, douăzeci de jandarmi şi o haită de cincizeci de derbedei să nu le vie de hac alegătorilor ? Mare lucru, jandarmii erau să împuşte vreo sută de alegători. Mare lucru, nu-i aşa ? Una peste alta, s-ar fi îndoliat vreo două sute de case. Să zicem că duminica viitoare o să vie şi armata, să tragă şi ea cu puşca, să cotonogească cel mult încă trei sute. Cîte case năpăstuite ! — cinci sute ! Mare lucru !...

Da ei, nătărăii, s-au pus să îmblînzească gloata, să nu cadă nici un fir de păr ! Apoi, să nu te indignezi ?... Mulţumită unor nătărăi molîi ca ăştia ai zăbovit tu opt anişori la Halki... Să le scrii atîtea versuri despre stele şi suspine, şi ei să mi te lase să aştepţi opt ani în şir... Opt ani ! Ruşine poporului bulgar ! De-ar fi pierit măcar o sută de mii de alegători din toată Bulgaria, ai fi putut mult mai devreme să-ţi ocupi locul gras de azi ! Dar — ce vrei ? Popor nătîng ! Fricos ! La ce naiba mai există legea şi libertatea asta, dacă nu ies măcar o mie de alegători cotonogiţi ?... Ţine-te bine, dragă Kocio, aşa te vreau. Dă-i cît mai des cu discursuri d-astea, ca să insufli o încredere mai mare poeţilor de seamă... Şi vezi-ţi apoi

de treabă ! Nu zic, s-ar putea ca generaţia tînără să se revolte, sau poporul să se tulbure — ţie nu-ţi pese ! Poporul ! Poporul e o turmă, arată-i bîta... Şi la urma urmelor, cu să te învăţ cum se fac treburile astea ?...

Ceea ce mă bucură din cale-afară este faptul că tocmai tu te-ai grăbit să ţii acest discurs şi că nimeni n-a putut să ţi-o ia înainte. Dacă nici acum nu le-ai insuflat încredere, atunci nu mai ştiu cînd !... Toţi ciorbagiii [1] te laudă ! „Bravo, zic ei, Kocio s-a dat cu noi, i-a venit, în sfîrşit, mintea la cap." Ia seama bine şi de data asta, nu te lăsa, nu te teme !... Oricum, însă, caută, măi Kocio, şi mai pune-ţi cîte-un gologan deoparte ; că, de, nu se ştie — lumea-i ca floarea !

Kocio, după ce citeşti scrisoarea asta, rupe-o, să nu cadă în mîinile ăluia de-a scris cum am cutreierat Europa, că iar m-ar putea tipări pe undeva. L-am auzit deunăzi spunînd unuia : „Măi, păcat, nu m-aşteptam să aud asemenea vorbe din gura lui Velicikov al nostru..." Eu îl ascultam şi mă miram de prostia lui. Bătea cîmpii... Mă Kocio, de ce mai scoateţi blestematul ăla de *Progres* ? Lasă-l dracului de ziar ! Unde mai pui că şi titlul ăsta fistichiu nu te mai prinde acuma, om cu vază ! Dacă ai aşa mare mîncărime de-a scrie, nu zic să te-opreşti — dă-i înainte, dar cel mai potrivit ar fi să-ţi botezi ziarul *Nu-i acu*

[1] Ciorbagiu — chiabur.

timpul, iar pe partizanii noştri să-i numim *nuiacutimpişti*.

Am adus în desagi cîteva sticluţe cu esenţă de roze. N-ai putea să întocmeşti o lege ca să se stropească edificiile publice cu ulei de trandafir ?

Sofia, 28 octombrie 1894

Al tău, Ganiu Balkanski

DIN CORESPONDENȚA LUI GANIU BALKANSKI

I

Stimate domnule Balkanski,

Poate că m-ați uitat, dar eu o să vă amintesc unele împrejurări și cred că o să vă amintiți cine sînt. Vă aduceți aminte cînd călătoreați prin Europa și v-ați abătut și la Praga, unde toți studenții bulgari s-au purtat atît de rece cu dumneavoastră, împreună cu Irecek. Numai eu v-am poftit și ați dormit cîteva zile acasă la mine. Vă aduceți aminte cînd m-ați surprins cu fiica gazdei ? Vă amintiți cînd ați rămas singur, cum v-au ospătat și cum ați cîntat *Ce noapte grozavă ! ?* Eu sînt același Bodkov, am terminat universitatea și m-am întors în patrie. Deoarece n-am printre prietenii mei o persoană influentă în afară de dumneavoastră, mă adresez dumneavoastră cu rugămintea să interveniți pe lîngă cineva de la redacțiile vreunui ziar guvernamental să publice alăturata corespondență, din care vă trimit și dumneavoastră o copie, dacă întîmplător s-ar pierde la redacție. Eu cred că corespondența asta e îndestulătoare ca să-și facă guvernul o părere despre ideile mele ; mă simt

capabil să scriu mai mult decît atît, dacă va fi nevoie. Am terminat Filozofia, domnule Balkanski! Afară de asta, mai am o rugăminte faţă de dumneavoastră: tata e antreprenor şi i-au respins nişte ghete în valoare de cincizeci de mii de leva, trecîndu-le la rebut. Vă rog să interveniţi ca să i le primească, aşa după cum au fost acceptate ghetele, din acelaşi material, ale unui furnizor evreu. Vă întreb, e aceasta patriotic? Să nu credeţi că am scris corespondenţa ca să fac pe placul guvernului. Nicidecum! Respingerea comenzii de ghete n-are nici o legătură cu corespondenţa mea, şi, în sfîrşit, trebuie să ştiţi că eu nu sînt omul care face trafic cu convingerile sale.

Primiţi încredinţarea stimei mele celei mai distinse.

Al dumneavoastră, *Bodkov*

P.S. Redacţia poate schimba corespondenţa mea cum va găsi de cuviinţă, nu-s un om pretenţios.

Acelaşi

P.P.S. Ghetele au fost trecute la rebut acum trei zile.

Acelaşi

Iată şi corespondenţa de care se pomeneşte în scrisoarea de mai sus:

Copie

Scrisoare către redacţie

Domnule redactor,

Sîngele îmi îngheaţă în vine, creierul mi se sleieşte în ţeastă, inima-mi încetează de a mai bate, şi cu sufletul

înfiorat apelez către multstimatul guvern şi îl rog să răspundă dacă răbdarea lui va avea un sfîrşit faţă de deşănţarea mîrşavă a presei opoziţioniste. Poporul doreşte să ştie (îndrăznesc să afirm asta) cînd vor fi strivite ghearele profanatoare ale opoziţiei, care cutează să se atingă — o, ce grozăvie! — de persoana sacră şi virgină a părintelui nostru, zălogul buneistări şi al fericirii noastre. În locul îngenuncherii şi prosternării în faţa celui care întruchipează independenţa noastră, în locul unei supuneri oarbe şi pline de veneraţie faţă de dorinţele şi poftele auguste, există bulgari (degeneraţi ai poporului bulgar) care îndrăznesc să atribuie slăbiciuni omeneşti infailibilului nostru suveran!... Una ca asta-i mai mult decît o trădare a intereselor patriei. E un nemaipomenit desfrîu în istorie! S-au găsit chiar tîlhari ai condeiului care s-au răzvrătit şi au încercat să oprească, să murdărească şi să profaneze cea mai mare virtute a primăriilor noastre, aceea că dăruiesc suveranului lor iubit păduri comunale, insule şi grădini. Splendoarea tronului e şi splendoarea poporului, şi în loc să fim mîndri că primăriile ne arată în mod concret dragostea lor faţă de coroană şi dinastie, în loc să fim fericiţi că patria noastră, sălbatică pînă mai ieri, se acoperă de palate şi vile somptuoase, se mai găsesc bulgari — închipuiţi-vă, bulgari — care, după toate astea, să fie nemulţumiţi! Astfel de nemulţumiţi seamănă desfrîu în societate, şi poporul bulgar trebuie să-i privească cu dezgust. Ei sînt pricina decăderii morale a societăţii noastre şi a neîncrederii care

se naşte între guvern şi societate, influenţînd atît de rău existenţa poporului. Din cauza acestei neîncrederi suferă interesele particulare ale celor mai respectabili şi cinstiţi cetăţeni, cum e cazul cu multstimatul nostru cetăţean N.N., căruia zilele acestea, dintr-o neînţelegere, i-au fost trecute la rebut ghete din cel mai bun material, în valoare de cincizeci de mii de leva. Guvernul trebuie deci să ia măsuri să se astupe pentru totdeauna gura opoziţiei. Aceasta-i cea mai arzătoare dorinţă a poporului bulgar.

H.U.

Domnule redactor,

Vă făgăduiesc pentru viitor să vă scriu astfel de corespondenţe împotriva opoziţiei, oricîte aţi dori, numai vă rog ca numele să-mi rămîie *incognito* pentru public. Eu am terminat Filozofia.

Cu deosebită stimă, *Bodkov*

II

Domnule Bodkov,

Îmi amintesc cine erai domnia-ta, cum să nu ţin minte, te ţin minte şi pe tine, ţin minte şi pe logodnica dumneavoastră, şi pe mama ei, care era naivă, că doar eu le învăţam să gătească ba una, ba alta, ba am cîntat şi la pian, mi-aduc aminte

foarte bine. Văd că ai glagole multă, te văd eu ; adică, filozofia, de, nu-i făcută pesemne să scoată numai prostovani. Iar cît despre ghetele de care îmi scrii, n-aţi prea brodit-o ; treaba asta nu se face cu corespondenţe. Vezi că evreului de care îmi vorbeşti i-au fost acceptate ghetele, pentru că el ştie că osia neunsă scîrţîie şi deci trebuie să-ţi deschizi chimirul. Ţi-am citit scrisoarea de la un capăt la altul şi am înţeles ce păs ai ; dar ca să fii furnizor, asta nu-i de nasul oricui, nu seamănă cu filozofia şi trebuie să-ţi dai singur seama de cine depinde să-ţi primească ghetele, adică ale lui tat-tu. Iar ceea ce spui despre dinastie, în sfîrşit, dă-i înainte, aşa-i moda acum, în sfîrşit, vorba gaură nu face.

Vă salut,

al dumneavoastră *Ganiu Balkanski*

III

Multstimate domnule Ganiu !

Mă adresez vouă, dumneavoastră sînteţi deputat, şi rugăm ca de-acum înainte să nu se mai repete asemenea treburi, ca un regiment întreg să umble prin pădure şi să latre ca cîinii, iar domnii ofiţeri să vîneze iepuri, pentru că pe noi nu ne-au trimis ca să învăţăm să lătrăm, ci să păzim patria noastră,

şi istoviţi la culme, abia ţinîndu-ne pe picioare, cu lacrimi în ochi, flămînzi, ca să te puie să latri cu de-a sila ; dar frumos, ca un copoi, altminteri bătaie, că nu te pricepi să latri ca un cîine de vînătoare şi că au ucis numai cinci (5) iepuri. Bine că n-au rănit vreun soldat, că tot pe el l-ar fi bătut, pentru că nu s-a ferit bine. Afară de asta, m-au numit şi ordonanţă, şi spăl izmenuţele copilului şi ale trăsurii tot eu. Asta-i ceva ruşinos şi vă rugăm să scoateţi o lege, şi pentru că nu mai am ce vă scriu, rămîn. Rupeţi scrisoarea.

Supusul dumneavoastră,
Trăpko Trăpkov, soldat caporal

IV

Domnule Trăpko,

Nu eşti cumva fiul comitagiului Trăpko ? Îl cunosc pe tat-tu. Ceea ce îmi spui, că v-au pus să lătraţi la iepurii din pădure, am auzit şi eu, dar *răbdare* — salvare, vorba aia, împotriva vîntului nu te poţi... opune. La urma urmelor, am răbdat sub turci o viaţă întreagă, nu-i mare lucru să răbdăm şi sub bulgari vreo doi ani, iar despre izmenuţe nu-i frumos pentru un bărbat, e treabă de femeie, dar ce să-i faci, spală mai departe izmenuţele şi întoarce-ţi capul într-o parte, aşa cere politica. Îi

cunoşti doar cum sînt, dar tu închide ochii, rabdă, şi nu uita să-l saluţi pe tat-tu. Răbdare, ş-atîta tot; lucrurile astea se îndreaptă cu răbdare, nu cu gălăgie. Ştii: capul plecat, sabia nu-l taie.

Binevoitorul tău,

Ganiu Balkanski

V

Iubite unchiule Ganiu,

Vreau ca anul ăsta s-o duc pe Rada noastră să înveţe în străinătate, şi ca să nu mă încarc cu prea multe cheltuieli te rog să intervii acolo pe lîngă cei mari să mă delege pentru ceva, să studiez acolo unele chestiuni, ori pentru vreo afacere oarecare; s-ar putea, de pildă, să studiez chestia dacă se poate cumva să furnizăm postavul nostru armatei belgiene, ori să studiez în Elveţia etnografia cuţovlahilor[1], ori ceva cam aşa. Ei, dacă vor, pot născoci nouăzeci şi nouă de delegaţii. Sînt de acord şi trei napoleoni pe zi. Răspunde-mi cît mai curînd cu putinţă.

Adeptul şi ruda ta credincioasă,

Vasile

P.S. Şi nici tu n-ai să rămîi fără folos din delegaţia asta. Dacă te întreabă cumva despre studiile

[1] Nume dat populaţiei aromîne din Macedonia de către populaţia greacă localnică.

mele, spune-le că, deşi n-am diplomă, am citit foarte mult, ceea ce înseamnă că am studii superioare.

Acelaşi

La scrisoarea asta n-am găsit nici un răspuns în mapa lui bai Ganiu, dar în plic am dat peste conceptul următoarei telegrame:

Urgent.

Jeravna

Vasile Mangov

Prea tîrziu, Vasile; alţii mai învăţaţi ca tine au fost delegaţi pentru treburile astea.

Balkanski

VI

Preastimate unchiule Ganiu,

Omul propune, dar Dumnezeu dispune; toate planurile pe care le-am croit pentru viitorul meu s-au făcut praf şi pulbere. Cariera mea e distrusă definitiv. M-au dat afară din şcoală şi sînt sortit unei sclavii de trei ani în plutoanele de arestaţi, şi asta numai din cauza blestematei ortografii bulgare: în ultima vreme a apărut o modă nouă, cuvintele şi numele străine să fie scrise aşa cum se pronunţă, de pildă să nu scriem *ministre,* ci *ministăr,* să nu scriem

ansamblu, ci *ansambăl*, să nu scriem *Bokle*, ci *Bokăl* — pentru că asta ar fi mai propriu limbii bulgare, ca şi cum limba noastră trebuie să aibă neapărat o apropiere cu limba afganistană. Noi ne-am împotrivit pedagogilor noştri de la şcoală, iar ei ne-au declarat rebeli. Şi iată-ne acum în ajunul naşterii lui Isus Cristos, mîntuitorul omenirii, escortaţi de jandarmi călări, mînaţi fără voie ca nişte turişti pedeştri pe drumurile înzăpezite ale mamei Bulgaria, păşind de la o etapă la alta, dormind pe la secţii, întîmpinaţi de comisarii poliţiei, dîndu-ne iar pe mîna jandarmilor ; dar unde ne mînă, nici noi singuri nu ştim. Ne spun că, pentru triumful ortografiei bulgare, ar fi de mare folos să ne instruiască cîte trei ani în detaşamentele de arestaţi. Cine ştie ?! Poate că se-ntîmplă să se înfăptuiască şi minunea asta. Şi m-au adus acum aici, în oraşul matale, iar scrisoarea ţi-o scriu în odaia de arest. Dacă vrei, vino să ne vedem şi adă-mi şi un doctor, că — nu ştiu, din cauza drumului, ori de frig — zilele astea am început să scuip sînge.

Nepotul matale, *Stoiko*

P.S. Am auzit, unchiule, că turcii aveau obiceiul ca de sărbătorile mari, ca Paştele şi Crăciunul, să dea drumul creştinilor arestaţi, pe cauţiune, spre a-şi vedea rudele apropiate şi să petreacă laolaltă sărbătorile divine. Unchiule, să fie oare adevărat ?

Acelaşi

Iubite nepoate Stoiko,

Ce-ai căutat, aia ai găsit, băiatu unchiului. Cine ţi-i de vină ? Mă mir că nu v-au tras şi cîte-o bătaie pe deasupra ! Se înţelege. Noi aici ne jucăm de-a baba oarba, ori conducem un stat ? Ce înseamnă libertinajul ăsta ? Ce-mi baţi tu capul că turcii ar fi mai milostivi ? Nu-s milostivi, ci prostănaci. Dacă ar fi fost cuminţi nu şi-ar fi dat ţara altuia. Dacă má întrebi, mie îmi pare chiar bine că v-au înhăţat. Scuipă acum prin secţii şi cazărmi, ca să-ţi intre mintea bine în scăfîrlie şi să ţii minte, cînd ai ridicat capul. Din scrisoarea ta n-am putut înţelege care ar fi pricina ; îmi scrii acolo nu ştiu despre care Bokăl-Mokăl, dar eu nu te cred, deşi habar n-am de gramatică. Cine ştie ce pocinog aţi făcut ?! Eu n-am timp să alerg pe la secţii ca să mă compromit în faţa ălor mari, că mă întîlnesc cu rebeli. De cîte ori nu te-am învăţat că : capul plecat, sabia nu-l taie. Nu m-ai ascultat, acum fă ce ştii. Ce-ai căutat, băiatul unchiului, aia ai găsit.

Binevoitorul tău,

Ganiu Balkanski

CUPRINS

Prefață III
Tabel cronologic XXXI

Bai Ganiu colindă Europa 1

I Bai Ganiu călătorește 2
II Bai Ganiu la Operă 9
III Bai Ganiu la baie 13
IV Bai Ganiu la Drezda . . . 20
V Bai Ganiu la expoziția de la Praga 23
VI Bai Ganiu la Irecek 50
VII Bai Ganiu în vizită 62
VIII Bai Ganiu în Elveția . . . 88
IX Bai Ganiu în Rusia . . . 96

Bai Ganiu s-a întors din Europa . . . 111
Bai Ganiu face alegeri 133
Bai Ganiu ziarist 163
Bai Ganiu la palat 180
Bai Ganiu în delegație 194

Bai Ganiu şi opoziţia. Măi, să fie-al dracului ! 189
Bai Ganiu întemeiază o societate de abstinenţă 193
Scrisoarea lui bai Ganiu către Konstantin Velicikov 199
Din corespondenţa lui Ganiu Balkanski . . 204

Redactor responsabil : TIBERIU AVRAMESCU
Tehnoredactor : TUDOR ION

Dat la cules 11.05.1964. Bun de tipar 04.05.1964. Apărut 1964. Tiraj 40145 ex. broșate. Hîrtie tipar de 50 gm². Format 700×920/32. Coli editoriale 9,21. Coli tipar 8. Planșe tiefdruck 1. A. nr. 2511/1964. C.Z. pentru bibliotecile mari 886-7 C.Z. pentru bibliotecile mici 886-7—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40 181 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.

„Aleko Konstantinov este un scriitor militant, un scriitor-cetățean în sensul cel mai propriu al acestor cuvinte. El este străin de orice estetism și departe de căutările artistice iluzorii."

GHEORGHE TONEV

„O glorie nemuritoare i-a adus lui Aleko Konstantinov opera sa satirică *Bai Ganiu*...

Din punct de vedere compozițional, cartea renumitului scriitor satiric bulgar este deosebit de interesantă. Există două momente principale în desfășurarea acțiunii: «aventurile» eroului peste graniță și «aventurile» lui din țară. Fiecare parte se compune din povestiri separate, legate între ele doar prin figura eroului principal, în dezvoltarea sa."

LAURA-BAZ FOTIADE

Lei 4